

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**NECÎB EL-KÎLÂNÎ'NİN *ARDU'L-ENBİYÂ* ADLI ROMANININ
TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS

MERYEM ÇELİK

Tez Danışmanı

PROF. DR. RAMAZAN DEMİR

ÇANAKKALE – 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

NECÎB EL-KÎLÂNÎ'NİN *ARDU'L-ENBİYÂ* ADLI ROMANININ TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERYEM ÇELİK

Tez Danışmanı

PROF. DR. RAMAZAN DEMİR

ÇANAKKALE – 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Meryem ÇELİK tarafından Prof. Dr. Ramazan DEMİR yönetiminde hazırlanan ve **07/08/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “*Necib el-Kılâni’nin Ardu’l-enbiyâ Adlı Romanının Tahlili*” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Ramazan DEMİR

(Danışman)

Doç. Dr. Mehmet YILMAZ

Doç. Dr. Fadime KAVAK

.....

.....

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : 07/08/2023

Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL

Enstitü Müdürü

.././2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Meryem ÇELİK

../../2023

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Ramazan DEMİR'e, çalışma sũresince tũm zorlukları benimle gũęũsleyen, hayatımın her evresinde bana destek olan annem Selma ÇELİK'e, babam Kenan ÇELİK'e, değerli aileme ve arkadaŐlarımaya sonsuz teŐekkũrlerimi sunarım.

Meryem ÇELİK
Sakarya, Mart 2023

ÖZET

NECİB EL-KİLÂNÎ'NİN *ARDU'L-ENBİYÂ* ADLI ROMANININ TAHLİLİ

Meryem ÇELİK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ramazan DEMİR

07/08/2023, 94

Necîb el-Kîlânî edebiyatın bir çok dalında eserler kaleme almış ve modern Arap edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş bir yazardır. Edebiyatın farklı alanlarında eserler vermiş olsa da daha çok roman alanında tanınmıştır. Romanlarında işlediği konular nedeniyle İslâmî edebiyatın öncü isimlerinden kabul edilmiştir. Necîb el-Kîlânî, eserlerinde İslâm tarihine, Müslümanların yaşadığı sorunlara ve İslâm'ı algılama ve yaşama biçimleriyle ilgili konulara yer vermiştir.

Bu çalışmada Necîb el-Kîlânî'nin *Ardu'l-enbiyâ* adlı romanının tahlili yapılarak, el-Kîlânî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilecektir. *Ardu'l-enbiyâ* romanının konusu Filistin işgaliyle ilgili olduğu için Filistin'in tarihinden de kısaca bahsedilecektir. Ayrıca romanın, Arap coğrafyasındaki tarihi gelişimine ve tarihi seyir içerisinde Mısır'ın öncü konumuna değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Necîb el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, Modern Arap Romanı, Filistin.

ABSTRACT

ANALYSIS OF NAJIB AL-KILANI'S NOVEL *ARDU'L-ANBIYÂ*

Meryem ÇELİK

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Department of Basic Islamic Science

Advisor: Prof.Dr. Ramazan DEMİR

07/08/2023, 94

Najib al-Kîlânî is a writer who has made significant contributions to modern Arabic literature by writing literary works in many fields of literature. Although he has produced works in different fields of literature, he is mostly known in the field of novels. Due to the subjects he mentioned about in his novels, he was accepted as one of the pioneer names of Islamic literature. In his works, Najib al-Kîlânî has mentioned about the history of Islam, the problems faced by Muslims, and the issues related to the way Muslims perceive and live Islam.

In this study, the information about Najib al-Kîlânî's life, literary personality and literary works will be given by analyzing the novel called *Ardu'l-anbiyâ* of Najib al-Kîlânî. Since the subject of the novel *Ardu'l-anbiyâ* is related to the occupation of Palestine, the history of Palestine will be briefly mentioned. The historical development of the novel in the Arab geography and the leading position of Egypt in the historical course will be mentioned.

Keywords: Najib al-Kîlânî, *Ardu'l-anbiyâ*, Modern Arabic Novel, Palestin

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
1.2. Tezin Amacı ve Yöntemi	2
1.3. Filistin'e Genel Bir Bakış	2

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN MISIR EDEBİYATINDA ROMAN 8

2.1. Tarihi Roman	13
2.2. Filistin Direniş Romanı	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NECİB EL-KİLÂNÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ 17

3.1. Doğumu ve Yetiştği Ortam	17
3.2. Eğitim Hayatı ve Vefatı	18
3.3. Necîb el-Kîlânî'nin Arap Edebiyatındaki Yeri ve Eserleri	22
3.3.1. Necîb el-Kîlânî'nin Eserleri	23

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARDU'L-ENBİYÂ ADLI ROMANIN İNCELENMESİ 27

4.1. Romanın Konusu.....	27
4.2. Romanın Özeti	28
4.3. Romanın Şahıs Kadrosu.....	54
4.3.1. Şeyh İsmail Reyhân.....	54
4.3.2. Hamîs Şâhîn	55
4.3.3. Neclâ.....	56
4.3.4. Ebû Neclâ	57
4.3.5. Duhâ	57
4.3.6. Salih Bedrân	58
4.3.7. Ahmed Bedrân.....	58
4.3.8. Mısırlı Komutan	59
4.3.9. Nadir Süleyman	60
4.3.10. Kenan.....	60
4.3.11. Doktor.....	60
4.3.12. Velîd.....	61
4.3.13. Meymûn.....	61
4.3.14. Levi.....	61
4.4. Dil ve Üslûp	62
4.5. Bakış Açısı ve Anlatıcı	65
4.6. Anlatım Teknikleri.....	67
4.6.1. Anlatma Tekniği ve Gösterme Tekniği	67
4.6.2. Tasvir Tekniği	69
4.6.3. Mektup Tekniği	71
4.6.4. Montaj Tekniği	73
4.6.5. Diyalog Tekniği.....	78
4.6.6. İç Çözümleme Tekniği	79
4.6.7. İç Monolog Tekniği.....	80
4.6.8. Bilinç Akımı (Şuur Akışı) Tekniği.....	82
4.6.9. Geri Dönüş Tekniği	83
4.6.10. Özetleme Tekniği	84
4.7. Zaman.....	85
4.8. Mekân.....	87
4.9. Tematik Açıdan Değerlendirilmesi.....	88

4.9.1. Cihat	88
4.9.2. Yöneticiler ve Tarihi Karakterler	89
4.9.3. Mısır'ın İslâm Ülkelerine Önder Olarak Öne Çıkarılması.....	90
4.9.4. Vatan Aşk ve Dünyevî Aşk.....	90
4.9.5. Feodalizm.....	91
4.9.6. Kadın	92
4.9.7. Göç ve Hicret.....	92

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

94

KAYNAKÇA

95

ÖZGEÇMİŞ.....

99

SİMGELER VE KISALTMALAR

b.	İbn
BBC	British Broadcasting Corporation
BM	Birleşmiş Milletler
Çev.	Çeviren
d.	Doğum tarihi
Dr.	Doktor
Erişim	Erişim Tarihi
Hz.	Hazreti
km	Kilometre
km ²	Kilometrekare
Prof.	Profesör
r.a.	Radıyallahu anh
s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
t.s.	Tarihsiz
TDV	Türkiye Diyânet Vakfı
y.y.	Yayın yeri yok

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1		5
Tablo 2		23-24
Tablo 3		24
Tablo 4		24-25
Tablo 5		25
Tablo 6		25-26
Tablo 7		26

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Filistin, jeopolitik, stratejik, dinî ve ekonomik açıdan, hem bölge ülkeleri hem de küresel güç odakları açısından önem arz eden bir bölgedir. Bu sebeple Filistin meselesi günümüzde hakkında en çok konuşulan konuların başında gelmektedir.

Filistin’de yaşanan Müslüman-Yahudi mücadelesi yapılan akademik tezlerde derinlemesine incelenmiştir. Yine bu konu (Filistin işgali) bir çok sanat dalını etkilediği gibi edebiyatın içinde de kendine önemli bir yer bulmuştur. Edebiyatın pek çok alanında olduğu gibi roman türünde de bir çok esere konu olmuştur. Romanlarında bu konuya yer veren ediplerden biri de Necîb el-Kîlânî’dir (1931-1995). Çağdaş Arap edebiyatında İslâmî Edebiyat Akımı’nın önde gelen temsilcilerinden biri olan Necîb el-Kîlânî, farklı coğrafyalarda yaşayan Müslümanların yaşadığı sorunları romanlarında işlemiştir. Bu romanlardan biri de *Ardu’l-enbiyâ* adlı eseridir. Necîb el-Kîlânî, bu romanında Filistin’in işgal edilmesiyle birlikte Filistin halkının yaşadığı acıları edebî bir üslûpla kaleme almıştır.

Necîb el-Kîlânî’nin romanlarından bir kısmı Türkçeye çevrilmiş bir kısmı hakkında ise tez ve makaleler yazılmıştır. Ancak en önemli eserlerinden biri olan *Ardu’l-enbiyâ* romanı üzerine müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma vesilesiyle Necîb el-Kîlânî’nin bu romanını daha yakından tanıtarak literatüre kazandırmış olacağız. Hem *Ardu’l-enbiyâ* romanı ile ilgili bir araştırmanın olmaması hem de konusu bakımında her zaman güncelliğini ve önemini koruması açısından bu çalışma önem arz etmektedir. Böylece romanda anlatılan Filistin işgalinin tarihi süreci, o dönemde yaşanan gelişmelerin günümüze yansımaları yaşanan olayları anlamamız açısından önemlidir. Bu roman günümüz olaylarına ışık tutarak Filistin’de yaşananlara vakıf olmamıza katkı sağlayacaktır. Bu sebeple “*Necîb el-Kîlânî’nin Ardu’l-enbiyâ Adlı Romanının Tahlihi*” bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Tezin Amacı ve Yöntemi

Modern Mısır Edebiyatının ve İslâmî edebiyatın öncülerinden olan Necîb el-Kîlânî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilerek onun Filistinli Müslümanların yaşadığı acıları etkili bir biçimde anlattığı edebî romanlarından biri olan *Ardu'l-enbiyâ* adlı eserinin Arap dili ve belâgatı açısından incelenerek tahlilinin yapılması hedeflenmiştir.

Necîb el-Kîlânî'nin *Ardu'l-enbiyâ* adlı romanı okunarak tahlil edilmiştir. Roman tahlilinde Şerif Aktaş'ın *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Mehmet Tekin'in *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları* ve Nurullah Çetin'in *Roman Çözümleme Yöntemi* kitaplarından istifade edilmiştir. Necîb el-Kîlânî hakkında yazılmış makale ve tezlere ulaşılarak nitel araştırma yöntemlerinden olan metin tarama yöntemiyle kaynaklar taranmış ve toplanan bilgiler analiz edilerek tez yazılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünü de oluşturan giriş bölümünde romanın ana konusunu oluşturması nedeniyle Filistin'in tarihinden kısaca bahsedilecektir. Tezin ikinci bölümünde ise modern Mısır edebiyatında romanın tarihi gelişiminden bahsedileceğiz. Tahlilini yaptığımız romanın tarihi roman ve direniş romanı kategorisine girmesi nedeniyle tarihi roman ile Filistin direniş romanı hakkında genel bilgi verilecektir. Üçüncü bölümde ise Necîb el-Kîlânî'nin hayatı ve eserlerine yer verilecektir. Dördüncü bölümde *Ardu'l-enbiyâ* romanının tahlili yapılacaktır. Romanın özeti, şahıs kadrosu verildikten sonra *Ardu'l-enbiyâ* romanı dil ve üslûp, zaman ve mekân açısından incelenecektir. Romanda kullanılan anlatım teknikleri ile romanda yer alan edebî sanatlar hakkında bilgi verilip tematik yönden tahlil edilecektir.

1.3. Filistin'e Genel Bir Bakış

Filistin adını, milâttan önce XII. yüzyılda bu topraklarda yaşamış Filistler'den alır. İbraniler burada yaşayan halka Pelishtin, bölgeye ise Pelesheth diye isimlendirmişlerdir. Peleshed veya Pleshet, Plishtin ülkesi veya Filistinlerin ülkesi manasına gelmektedir.

Romalılar ise bu topraklara Palestina demişlerdir. Bölgeye verilen diğer isimler ise üç semâvî din içinde kutsal kabul edilmesinden dolayı “arz-ı mev‘ûd” veya “arz-ı mukaddes”tir.¹ Filistin kelimesi Asur kayıtlarında ve o dönemde yazılan dikilitaşlarda ise Filistya olarak geçmektedir.² Filistin ismi, İslâm’ın hakim olduğu ilk devirlerden Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar, Bilâdü’ş-Şâm, Hıttâ-i Şâm ve Arz-ı Şâm denilen toprakların bir parçası olarak görülmüştür. İslâm hâkimiyetinin olduğu dönemlerde Filistin adı kullanılmamıştır. Filistin ismi, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa devletleri tarafından yeniden kullanılmaya başlanmıştır.³

Filistinlilerin milâttan önce XII. yüzyılda Girit’ten veya Güney Anadolu kıyılarından bugünkü Filistin kıyılarına göç ettikleri söylenir. En az dört bin yıldan daha fazla bir sürede çeşitli kavimler buraya gelip yerleşmiş, burada bulunan halk ile güçlü devletler arasında mücadeleler yaşanmıştır. Yaşanan fetih ve istilalar sonucunda Filistin için belirli siyasî sınırlar çizmek kolay olmamıştır.⁴ Bu durumun en önde gelen sebepleri, bölgenin Arap coğrafyası içinde sahip olduğu zengin ve stratejik konum, üç büyük ilâhî dinin gerek doğuş gerekse gelişmesinde oynadığı rol ve içinde bulunduğu kutsal mekânlardır.⁵

Her ne kadar siyasî sınırları hususunda netlik olmasa da, ülkenin coğrafi sınırları konusunda görüş birliği vardır denilebilir. Buna göre Filistin toprakları:

“... Suriye ile Mısır ve Akdeniz ile Şeria nehri arasında kalan topraklardır. Şeria nehrinin döküldüğü Ölüdeniz de (Lut gölü) Filistin’in doğu sınırına dahildir. Bu sınırlar içinde de Filistin toprakları coğrafi bakımdan Akdeniz kıyı şeridi,

¹ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2017), 15.

² Hebah Ahmad, *Filistin Sorunun Tarihi Gelişimi ve Ürdün’deki Filistinli Mülteciler*, (Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 18.

³ Ahmad Fayad Ghannam, *Filistin Sorunu ve Hacı Emin el-Hüseynî*, (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 18-19.

⁴ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 15.

⁵ M. Lutfullah Karaman, “Filistin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/89.

kuzeyden güneye doğru uzanan dağ silsilesinin bulunduğu ortadaki yayla bölümü ve en doğuda da Şeria vadisi olmak üzere üç parçaya ayrılır.”⁶

Bu üç parçalı coğrafi ayırım genel olarak bütün kaynaklarca benimsenmiştir.

“...Ortadaki dağlık kesim veya yüksek yaylalar kısmı, genellikle kuzeyden güneye olmak üzere, Safed ve Nazareth (Nâsıra) şehirleri ile Tabor dağının bulunduğu Galilee (Celîle) bölgesi; ortada, Nablus şehrinin bulunduğu ve batıda Kermil dağına kadar uzanan Samaria (Sâmiriye) bölgesi; daha güneyde, Şeria nehrinin Ölüdeniz’e döküldüğü yerden başlayıp Kudüs, Beytlehem (Beytülahm) ve Hebron (Halîlürrahman) şehirlerinin (içinde) bulunduğu Judea (Yahudiye) bölgesi ve daha güneyde de Beersheba (Bi’rüsebi‘) şehrinin bulunduğu Necef çölü olmak üzere dört kısma ayrılır.”⁷

Filistin’in siyasî sınırı olarak en uygun olan milletlerarası alanda manda yönetimi için çizilen 1922 sınırları diyebiliriz. Yaklaşık 27.000 km²’lik bir alandan oluşan Filistin manda idaresi toprakları, tarih boyunca Filistin denildiğinde akla gelen kısma tekabül etmektedir. Filistin manda idaresi toprakları, Şeria nehrinin doğusundan itibaren ayrılan bugünkü Ürdün kısmı hariç hemen hemen Akdeniz, Lübnan, Suriye, Şeria Nehri ve Ölüdeniz’den Kızıldeniz’in Akabe Limanı’na uzanan çizgi ile Mısır’a ait Sînâ yarımadasının ihata ettiği alandır.⁸

Verimli, bereketli topraklara ve ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Filistin, insanlık tarihinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve çeşitli medeniyetler bu kadim topraklarda buluşmuştur. Tarih boyunca pek çok medeniyet; Eski Mısır, İsrail, Yunan, Bizans, Roma, Arap, Haçlı, Eyyûbî, Memluk ve Osmanlı başta olmak üzere Filistin topraklarında yaşamıştır.⁹

Filistin’in fizikî ve siyasî özellikleri aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

⁶ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 16.

⁷ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 15.

⁸ Karaman, “Filistin”, 13/89.

⁹ Ahmad, *Filistin Sorunun Tarihi Gelişimi ve Ürdün’deki Filistinli Mülteciler*, 18.

Tablo 1Filistin'in Ülke Profili Bilgileri¹⁰

Resmi adı	Filistin Ulusal Otoritesi (4 Mayıs 1994)
Başkenti	Doğu Kudüs (İdari merkez) Ramallah fiili başkenti
Nüfus	2007 resmi nüfus sayımı verilerine göre 3.767.126 (Batı Şeria, 2.350.583 Doğu Kudüs, 363.649 Gazze, 1.416.543) Temmuz 2010 tahminlerine göre; 4.048.403 (Batı Şeria, 2.513.28 Gazze, 1.535.120)
Yüz ölçümü	6020 km ² (Batı Şeria: 5655 km ² , Gazze 365 km ² 1948 öncesi İngiliz mandası döneminde Filistin toprakları toplam yüz ölçümü 27.343 km ² idi.
Nüfus yoğunluğu	633/ km ² (Batı Şeria: 439/ km ² , Gazze:4140/ km ²)
Önemli şehirler	Kudüs, Ramallah, Nablus, Beytüllahim el-Halîl, Cenin, Refah
Din	%85 Müslüman, %10 Yahudi, %5 Hristiyan.
Dil	Arapça, İbranice

Filistin toprakları Hz. Ömer'in (r.a.) halifeliği döneminde Yermük savaşında Müslümanların Bizanslıları yenmesi üzerine İslâm egemenliğine girmiştir. Kudüs 1099 tarihine kadar Müslümanların yönetimi altında kalmış, Haçlıların Kudüs'ü işgal etmesiyle Filistin'de bir "Kudüs Latin Krallığı" kurulmuştur. Selâhaddîn Eyyûbî (1138-1193) 1187'de Kudüs'ü geri alarak, tekrar İslâm egemenliğini sağlamıştır.¹¹

Filistin toprakları 1516'da Yavuz Sultan Selim zamanında Mercidâbık Muharebesi'nde Osmanlı egemenliğine girmiştir; Kanûnî Sultan Süleyman döneminde de çevresiyle birlikte bölgenin fethi tamamlanmıştır. Osmanlılar, I. Dünya Savaşı'nın bitimine

¹⁰ Ahmad, *Filistin Sorunun Tarihi Gelişimi ve Ürdün'deki Filistinli Mülteciler*, 17.

¹¹ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 15.

kadar Filistin ve çevresini ellerinde tutmuşlardır. 1917’de Türk ordularının buradan çekilmesiyle Filistin toprakları Müslümanların elinden çıkmıştır.¹²

İngiltere, Birinci Dünya Savaşı sonunda bölgeyi işgal etmiş, 1920 yılında ise Milletler Cemiyeti kararıyla İngiltere’ye bölgenin manda idaresi için yetki verilmiştir.¹³ İngiltere’nin sivil manda yönetimi, gönderdiği yüksek komiser vasıtasıyla bölgeyi yönetmeye başlamıştır. Yahudilerin bölgeyle tarihi bağları olduğunu, yeniden yurt edinme hakları bulunduğunu savunan Balfour Bildirisi’ni manda hukukunu belirleyen metne dahil etmiştir. Ayrıca göçle gelen Yahudilere toprak edinme imkânı veren maddeler ekleyerek Milletler Cemiyeti’nin manda yönetimleri için öngördüğü şartlara aykırı, hukuk dışı bir çok gelişmenin de başlatıcısı olmuştur.¹⁴

İsrail’in 14 Mayıs 1948 tarihinde kurulmasından sonra bazı Arap ülkeleri; Mısır, Irak, Suriye, Ürdün ve Lübnan İsrail’e savaş ilan etmiştir. bir yıl süren savaşın sonunda İsrail, kendisine daha önceden BM tarafından verilen topraklardan daha geniş bir alana sahip olmuştur. Birinci Arap-İsrail Savaşı, BM girişimleriyle sona erdirilmiş ancak yurtlarından göç etmek zorunda bırakılan Filistinliler, mülteci konumuna düşmüşlerdir. İsrail, Filistinlilerin terk ettikleri bölgelere Yahudileri yerleştirerek Filistinli mültecilerin geri dönüşüne engel olmaya çalışmıştır.¹⁵ Filistinliler, uygulanan kötü muamelelere karşı tepki vermiş, Filistinliler ile Yahudiler arasında çatışmalar yaşanmıştır.

Filistin halkı yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren hem siyasî hem içtimaî hem de edebî alanda sömürgeci güçlere karşı direniş göstermiştir. Her alanda daha güçlü olan işgalcilere karşı sadece askerî ve siyasî alanda verilen mücadele yeterli olmamıştır. Bu yüzden Filistinliler işgal edilen topraklarını geri alabilmek için verilen mücadeleyi edebiyat alanında da sürdürmüşlerdir.¹⁶ Filistin meselesi edebiyatın birçok alanında kendine yer bulmuştur. Edebiyatın önemli dallarından biri olan romanda da bu etkiler görülmüştür.

¹² Karaman, “Filistin”, 13/92.

¹³ BBC News Türkçe, “1799’dan günümüze Filistin tarihi ve Orta Doğu sorunu” (Erişim 20 Aralık 2022).

¹⁴ Karaman, “Filistin”, 13/95.

¹⁵ Zehra Gülay Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah’ın Yeri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 2.

¹⁶ Şahiste Uçar, *İbrahim Nasrallah’ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8.

Filistin’de verilen m¼cadelenin ve yaşanan acıların anlatıldığı Filistin direniş romanına ge¼meden evvel roman kavramının etimolojisine kısaca değinerek Modern Mısır Edebiyatında romanın tarihi gelişimine değineceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN MİSİR EDEBİYATINDA ROMAN

Roman, Latince “romance” kelimesinden türemiş olup, Fransızca bir kelimedir. Roma İmparatorluğuna bağlı halkların kullandığı konuşma dili ile yazılmış, manzum ve mensur hikâyeler roman olarak ifade edilmiştir. Romanın sürekli gelişim ve değişiminden dolayı kapsamlı bir tanımı yapılamamaktadır. Nurullah Çetin romanı; “Romancının beş duyusu yoluyla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hayatında yankı bulmuş yaşantı, bilinç, zekâ, hayal, düşünce, duygu gibi öğeleri sanatsal bir bağlam içinde yeniden kurduğu yapay bir âlem” olarak tanımlamıştır.¹⁷

Roman için Arap edebiyatında rivâye, romanı yazan kişi için ise râvî ve kâtibü’r-rivâye ifadeleri kullanılmıştır. Roman, kahramanı etrafında gelişen olayların anlatım ve aktarımına dayandığı için XIX. yüzyılın ilk yarısından sonra Batı romanlarından yapılmış tercümelerin rivâye kelimesiyle karşılanmış olması ile alakalı olduğu öngörülmektedir.¹⁸

Arap edebiyatında roman, batıya nazaran yeni bir edebî tür olsa da roman kavramının karşılığı olarak kullanılan rivâye kelimesi oldukça eskidir. Rivâye kelimesinin ilk olarak kim tarafından kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak asırlar öncesinde romanı andıran “Makâmât” türü eserleri aktaran kişiye ravi ve anlatma işine rivaye denilmesiyle ilişkilendirilmektedir.¹⁹ Abbâsîler döneminde bazı unsurlarıyla romanı andıran *Elfu Leyletin ve Leyle, Kelîle ve Dimne, Kitabu’l-Buhalâ, Makâmât* vb. bazı eserler romanın ilk ürünleri olarak görülmüş olsa da bunlar romanın birçok özelliklerini taşımadığından edebî anlamda roman olmaktan uzaktırlar.²⁰ XIX. yüzyılın son çeyreğinde çeviri hareketiyle birlikte roman, Arap edebiyatında tanınan bir tür olmuştur. Bu alanda ilk

¹⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Öncü Kitap, 2012), 48.

¹⁸ Rahmi Er, “Roman (Arap Edebiyatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/164.

¹⁹ Er, “Roman (Arap Edebiyatı)”, 35/164.

²⁰ Ethem Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 7.

denemeler Mısır ve Lübnan’da görülmüş, klasik anlatım türü olan makâmeyi canlandırma girişimi şeklinde ortaya koyulmuştur.²¹

Modern Arap edebiyatında romanın gelişimine bakıldığında Mısır’ın diğer Arap ülkelerine bu alanda öncülük etmiş olduğu görülür. Mısır’ın tarihine baktığımızda pek çok medeniyetin bu topraklarda yaşaması Mısır için zenginlik kaynağı olmuş, Mısır edebiyatına canlılık katmıştır. Mısırlılar da bu durumun farkında olarak Mısır için Ümmü’l-Dünyâ (dünyanın anası) tabirini kullanmışlardır.²² Mısır; Roma, Arap, Eyyûbî, Memlûk ve Osmanlı gibi pek çok medeniyetin hakimiyetine şahitlik etmiştir.²³ Osmanlı döneminde Mısır, 1798’de Napolyon Bonapart (1769-1821) komutasındaki Fransız ordusunun işgaline uğramıştır.²⁴ Osmanlı Devleti’nin Fransızları Mısır’dan çıkartması için gönderdiği ordunun başında Mehmet Ali Paşa (1769-1849) vardır. Mehmet Ali Paşa, Fransızları 1801 yılında Mısır’dan çıkarmak için mücadele etmiş, 1805 yılında ise ülkenin idaresini ele alarak başa geçmiştir.²⁵ Fransızlar Mısır’da kaldıkları süre zarfında Mısır’ın kültürel hayatına fazla katkı sunmamışlardır. Kültürel anlamda önemli değişimler Mehmet Ali Paşa döneminde onun izlediği politikalar sonucunda olmuştur. Mehmet Ali Paşa modern bir ordu ve donanma kurmaya önem vermiş, batıya teknik ve bilimsel konular üzerine eğitim almaları için Avrupa’ya burslu öğrenciler göndermiştir.²⁶ Mehmet Ali Paşa’nın Fransa’ya gönderdiği aralarında Rifâ‘a Râfi‘ et-Tahtâvî’nin (1801-1873) de bulunduğu heyetin Batı kültürünü Mısır’a taşımaları Arap dünyası için bir dönüm noktası olarak görülmüştür.²⁷ Kültür heyetindeki bu öğrenciler ülkelere döndüklerinde yaptıkları çevirilerle edebî bir canlılık getirmiş, Mısır’ın kültürel hayatına önemli katkılarda bulunmuşlardır.²⁸ Batıdan Arap edebiyatına ilk tercüme eser kazandıran et-Tahtâvî’dir. 1867 yılında François Fenelon’un (1651-1715), *Les Aventures de Telemaque* adlı romanını

²¹ Er, “Roman (Arap Edebiyatı)”, 35/164.

²² Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah’ın Yeri*, 14.

²³ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necib Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanlar* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994), 1.

²⁴ Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necib Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanlar*, 1.

²⁵ Rahmi Er, *Taha Hüseyin ve Üç Romanı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988), 3.

²⁶ Er, *Taha Hüseyin ve Üç Romanı*, 3-4.

²⁷ Ahmet Kâzım Ürün, “Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2016), 133.

²⁸ Er, *Taha Hüseyin ve Üç Romanı*, 3-4.

Mevâki'u'l-Eflâk fî Vekâi' Telîmâk adıyla Arap edebiyatına kazandırmıştır. Bu eser edebiyat çevrelerine ilham kaynağı olmuştur.²⁹

1798 tarihi, yeni Arap edebiyatı için başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir.³⁰ Bu tarihle klasik ile modern Arap edebiyatı birbirinden ayrılmış, hem nesir hem de nazım alanında yeni ve güncel denemelerin de başlangıcı olmuştur.³¹ Matbaanın Mısır'a getirilmesi ve gazetelerin yayımlanmasıyla Haçlı seferlerinden itibaren Batı ile Mısır arasındaki ilk yakınlaşma başlamıştır. Batı'dan yapılan çevirilerin gazete ve dergilerde yayımlanmasıyla çeviri hareketi artmıştır.³² Böylece Mısır'da çıkan ve hızla çoğalan gazete ve dergiler, modern hikâye ve roman türünün Arap edebiyatına girmesini sağlamıştır.

Enîs el-Makdîsî çağdaş romanın iki kaynağı olduğunu ileri sürer. Birincisi makâme türünden eserler diğeri ise Batı dillerinden Arapça'ya çevrilmiş eserlerdir.³³ Batı ile etkileşim sağlanmasında önemli isimlerden olan Muhammed Hüseyin el-Heykel (1888-1956), Tâhâ Hüseyin (1889-1973) ve İbrahim Abdulkadir el-Mâzinî (1890-1949) gibi yazarların tercümeleriyle başlayıp özgün eserleriyle devam ettirdiği Arapça modern hikâye ve romanlar, Arap edebiyatına büyük katkı sağlamıştır. Onlardan sonra gelen Tevfik el-Hakîm (1898-1987), Mahmûd Teymûr (1894-1973), Necîb Mahfûz (1911-2006) gibi pek çok yetenekli yazar yetişerek başarılı ürünler ortaya koymuşlardır.³⁴

Mısır romanı incelendiğinde iki akım karşımıza çıkmaktadır. Birinci akımda didaktik unsur ön planda olup roman unsurlarına çok az rastlanırken, ikinci akımda ise didaktik unsurla roman öğeleri eşit şekilde görülmektedir. İlk dönemlerde Mısırlı aydınlar roman dendiği zaman eğitici öğretici olanları kastederler, bunun dışında kalan romanlara ise itibar etmezlerdi. Öğretici roman türünün öncüsü Rifâ'a Râfî' et-Tahtâvî ile Ali Bâşâ

²⁹ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 13.

³⁰ Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanlar*, 1.

³¹ Zafer Ceylan, "Modern Arap Edebiyatında İlk 'Serbest Şiir' Deneyimleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 1/55 (2015), 186.

³² Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 14-15.

³³ Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, 15.

³⁴ Sümeyye Dağ, *Modern Fas Romancısı 'Abdulkerim Ghallab ve Romanlarında Sömürge Eleştirisi Direniş Romanları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 37.

Mubârek (1823-1893) kabul edilmektedir. Bu yazarlar, okuyucuya bir roman sunmayı değil onların aydınlatılmasını hedeflemişlerdir.³⁵ Daha önce de belirttiğimiz gibi et-Tahtâvî'nin *Telimâk* adlı eseri modern Arap edebiyatında romancılığın ilk ürünlerinden biridir.³⁶ Arap tarihinde roman türünün bir diğer ilklerinden biri de Selîm el-Bustânî'nin (1889-1973) *Zâtü'l-Hıdr* adlı romanıdır. Bu romanda Selîm el-Bustânî tarihle romantik zevki harmanlamıştır.³⁷ Mısır'da romanın öncüsü ve ilk tarihi roman yazarı olarak Corcî Zeydân (1861-1914) sayılmaktadır.³⁸ Modern Arap romanının doğumuna ve gelişmesine büyük katkısı olan Lübnan kökenli Mısırlı Corcî Zeydân'ın 1891-1914 yıllarında yayınladığı eserleri roman alanında öncü kabul edilmektedir. Corcî Zeydân ile Bustânî'nin roman alanında öncülük ettiği yol, daha sonra hemen hemen bütün Arap ülkelerinde roman sahasında ilk girilen yol olma özelliği gösterir.³⁹

Modern manada Arap romanı denildiğinde akla gelen romanlardan biri de Mısırlı Muhammed Hüseyin el-Heykel'in *Zeyneb* isimli eseridir. Modern Arap romanının Heykel'in *Zeyneb* isimli romanıyla başladığı kabul edilmektedir. Muhammed Hüseyin el-Heykel, 1914'te eserini yazarken entelektüel çevrenin roman türüne bakışı olumsuzdu. Bu nedenle çalışmasını "Mısırî Fellâh" rumuzuyla yayımlamıştır.⁴⁰ Çağdaş Mısır romanı şekil ve içerik bakımından sonraki yazarlar tarafından daha da geliştirilmiştir. Arap Edebiyatında Tâhâ Hüseyin'in yazdığı *el-Eyyâm* adlı eserinin yayınlamasından sonra, entelektüel kesim tarafından roman türüne büyük bir rağbet gösterilmeye başlanmıştır.⁴¹ Mısırlı yazarlar arasında önemli konuma sahip olan bir isim de Tefkîk el-Hakîm'dir. Yetmiş aşkın tiyatro, on bir adet roman ve birçok kısa hikâye ile çok sayıda makale ve hâtırat kaleme almıştır. Eserlerinde insani meselelere ve Mısır kültürünün sorunlarına yer vermiştir.⁴² Arap romanında sanatsal yapının oluşmasında önemli bir isim olan Necîb Mahfûz'la roman en zirve noktaya ulaşmıştır.

³⁵ Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 26-27.

³⁶ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/164.

³⁷ Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 29.

³⁸ Dağ, *Modern Fas Romancısı 'Abdülkerim Ghallab ve Romanlarında Sömürge Eleştirisi Direniş Romanları*, 34.

³⁹ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/164.

⁴⁰ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/165.

⁴¹ Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 30.

⁴² Dağ, *Modern Fas Romancısı 'Abdülkerim Ghallab ve Romanlarında Sömürge Eleştirisi Direniş Romanları*, 37.

II. Dünya Savaşı ve 1948 yılında yaşanan Filistin trajedisi, bir çok yazarı etkilemiş ve yazarların eserlerinde daha gerçekçi ögelere yer vermeye başladıkları bir sürece neden olmuştur. Bu dönemde yazılan eserlerde tabiat güzellikleri yerine, kent yaşamı, fakirlik, kırsal kesim gibi daha gerçekçi konulara yer verilmiştir.⁴³ Siyasî bağımsızlıklar, 1948 Filistin yenilgisi, Süveyş savaşı, radikal milliyetçiliğin yükselişi ve Haziran 1967 Arap yenilgisinin yanı sıra eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması, şehirlere göç ile okuyucu sayısındaki artış roman türünün gelişmesinde etkili olmuştur.⁴⁴

Arapların 1967 yılında İsrail'e karşı yenilgiye uğraması roman türü için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren içerik olarak toplumsal olaylara karşı daha duyarlı ve sorgulayıcı, şekil olarak ise geleneksel anlatım tarzından uzak eserler ortaya konulmuştur.⁴⁵ Arap romanında 1970'lerden itibaren pek çok yazar çeşitli roman biçim ve stratejilerini denemiştir. Romanlarda şiirsel bir dil, açık üslûp şeklinde yeni kullanımlar yer almıştır. Bu alanda Suriyeli Zekeriyâ Tâmir; Mısırlı Edvard el-Harrât (1926-2015), Bedr ed-Dîb, Abdülhakîm Kâsım (1934-1990), Sun'ullah İbrâhim; Lübnanlı İlyâs Hürî, Hanân eş-Şeyh; Ürdünlü Gâlib Helesâ (1932-1989); Faslı Muhammed Şükrî (1935-2003) ve Muhammed Zefzâf (1943-2003) önemli isimler arasındadır.⁴⁶ 1980'den itibaren Mısır ve Doğu Akdeniz ülkeleri dışında yaşayan Arap yazarların da katkı sunmalarıyla roman yazımında büyük gelişmeler olmuştur. Özellikle Fas, Tunus ve Cezayir'de Fransızca'dan ziyade Arapça yazan yazarların sayısındaki artış modern Arap romanının gelişmesine katkı sağlamıştır. Arap romanı, 1945-1960 yılları arasında olgunluk dönemine girmiştir. Necîb Mahfûz'un 1988'de Nobel edebiyat ödülünü almış olmasıyla Arap romanı hızlı ilerleme kaydetmiştir.⁴⁷

Mısırlı yazarlardan Necîb el-Kîlânî, İslâmî çizgide eserler yazarak İslâmî edebiyatın öncü isimlerinden biri olmuştur. Necîb Mahfûz onun hakkında bir dergide, Necîb el-Kîlânî'nin Müslümanların sorunlarına güzide üslubuyla yer verdiğini belirterek İslâmî

⁴³ Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 20.

⁴⁴ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/165.

⁴⁵ Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 72.

⁴⁶ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/165.

⁴⁷ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/166.

edebiyatın öncüsü sayılacağını ifade etmiştir.⁴⁸ Arap Edebiyatında İslâm ülkelerinde yaşanan acıları eserlerinde işleyen ve eserlerinin ana merkezine bu konuları yerleştiren Necîb el-Kîlânî, *Ömer Kudüs'te*, *Türkistan Geceleri*, *Yahudi'nin Kanlı Böreği*, *Cakartalı Kız*, *Kuzey Kahramanları*, *Uykusuz Geceler*, *İlahi Nur* gibi birçok romanında Müslümanların yaşadığı zorlukları eserlerinde işlemiştir.⁴⁹ Necîb el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ* isimli romanında ise Filistin'i işgal eden Siyonistler ile işgale karşı direnen ve Filistin halkına destek olan Müslümanların direnişini anlatır.

Roman, edebî akımlara göre klasik, romantik, realist, sürrealist, popüler roman gibi isimlerle kategori edildiği gibi içyapısına göre de tarihi roman, macera romanı, sosyal roman ve tahlil romanı olarak sınıflandırılır.⁵⁰ Yapmış olduğumuz çalışmanın konusu olan Necîb el-Kîlânî'nin *Ardu'l-enbiyâ* isimli romanı, tarihi roman ve direniş romanı kategorisine girmektedir. Bu nedenle tarihi roman ve direniş romanından da kısaca bahsedeceğiz.

2.1. Tarihi Roman

'Tarih', Arapça kökenli bir kelime olup 'anılmaya değeri olan olayların hikâyesi' demektir. Tarih kelimesi, Yunanca 'istorya' kelimesine dayanmakta olup 'araştırılmış haber anlamına gelmektedir.'⁵¹

Tarihi romanı Nurullah Çetin şu şekilde tanımlamıştır: "Tarihi roman, geçmişte belirli bir zaman diliminde olup bitmiş olayların, yaşantıların, belirgin dönemlerin, önemli kişilerin hayat hikâyelerinin, tarihî gerçekliğe bağlı kalınarak, romancı muhayyilesinde zenginleştirilip yeniden üretildiği metindir."⁵² Tarihi roman yazarı bilimsel veriler ışığında

⁴⁸ Sümeyye Özel, "'Uzun Yol' Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış", *Modern Arap Romanına Sosyolojik Bir Bakış Denemeleri*, haz. Abdussamed Yeşildağ (Ankara: İksad Yayınları, 2020), 45.

⁴⁹ Ürün, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", 138.

⁵⁰ Felek Can, *Gassan Kenefân (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Ricâlün fi'ş-Şems Adlı Romanının İncelenmesi)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4.

⁵¹ Jale Gülgen, *Reşad Ekrem Koçu'nun Tarihi Romanları* (Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006), 1.

⁵² Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 173.

romanını yazmak mecburiyetinde değildir. Subjektif bakış açısıyla, edebiyatın sunduğu imkanlarla romanına dilediği şekli verebilir.⁵³

Batı edebiyatındaki tarihi romanların Arapçaya tercüme edilmesiyle birlikte Arap edebiyatındaki tarihi romanların ilk örnekleri de Arap edebiyatına kazandırılmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesiyle Arapların kültürel anlamda Batı ile ilk etkileşimi gerçekleşmiş oldu. Mehmet Ali Paşa'nın yönetimi ele geçirmesinin ardından modernleşme çabalarıyla birlikte batının kültüründen ve tekniğinden etkilenme durumu artarak devam etmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın Batı'ya gönderdiği öğrencilerin başlattığı tercüme çalışmaları, zaman içerisinde artarak devam etmiştir. Bilhassa XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batı edebiyatından birçok tarihi roman tercüme edilmiştir.⁵⁴

Arap roman geleneğinde, Arap tarihi roman yazarlarını, iki nesle ayırmak mümkündür. Birinci nesil Selîm el-Bustânî, Corcî Zeydân, Emîn Nâsır (1876-1953), Yakup Sarrûf (1852-1927) ve Ferah Antûn (1874-1922), gibi edebiyatçılardır.⁵⁵ İkinci nesil ise; Mısır'da Ali el-Cârim (1881-1949), Âdil Kâmil (1916-2005), Ali Ahmed Bâkesîr (1910-1969), Muhammed Ferîd Ebû Hadîd (1893-1967), Abdülhamîd Cûde es-Sehhâr (1913-1974), Muhammed Saîd el-'Uryân (1905-1964) ve Necîb Mahfûz gibi isimlerin çalışmalarıyla olgunlaşmıştır.⁵⁶

Tarihi roman türünün gelişmesine katkısı olan yazarların başında Selîm el-Bustânî gelmektedir. Selîm el-Bustânî, tarihsel nitelikli pek çok eser yazmıştır. Bu eserleri; *Budûr*, *el-Hiyâm fî Futûhî ş-Şâm* ve *Zenûbiyâ* adlı romanlarıdır.⁵⁷

Daha önce de belirttiğimiz gibi tarihi roman alanının sağlam temellere oturmasını sağlayan Corcî Zeydân'ın 1891-1914 yılları arasında yayımlamış olduğu, Arap ve İslâm

⁵³ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 7.

⁵⁴ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 23-24.

⁵⁵ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 27.

⁵⁶ Er, "Roman (Arap Edebiyatı)", 35/164.

⁵⁷ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 27.

tarihinin farklı dönemlerini ele alan yirmi iki romanının, modern Arap romanının doğuşunda ve gelişmesinde önemli bir yeri vardır.⁵⁸

Arap tarihi romanına katkı sunan yazarlardan Muhammed Sa'îd el-'Uryân, Mısır İslâm tarihine; Memlûkler ve Eyyûbîler döneminde olan olayları eserlerinde işlemiştir. Abdulhamîd Cûde Sehhâr ise Sahabe, Endülüs ve İslâm tarihinin farklı konularını işlemiştir. Âdil Kâmil ise eski Mısır tarihiyle ilgili konulara değinmiştir. Necîb Mahfûz'un tarihi roman alanında yazdığı '*Abesu'l-Akdâr*, *Râdûbîs* ve *Kifâh Tibe* adlı romanları eski Mısır tarihindeki konularla ilgilidir.

Ali Cârîm, Necîb Mahfûz ve Abdulhamîd Cûde es-Sehhâr gibi birçok isim roman yazarlığına tarihi romanla giriş yaptıktan sonra diğer roman dallarına yönelmişlerdir. Ali Ahmed Bâkesîr ise birkaç istisna dışında eserlerinin çoğunu tarihi roman alanında yazmıştır.⁵⁹

Tarihi romanın merak uyandırarak ve sıkmadan okuyucuya sunulması onun ilgi çekici olmasını sağlamıştır. Tarihi roman alanında pek çok eseri bulunan Necîb el-Kîlânî'nin romanlarında yer alan tasvirlerin başarılı olması, okuyucuya tarihi olayları hayalinde canlandırmasına da imkan vermektedir.⁶⁰

2.2. Filistin Direniş Romanı

Arap dünyasının üzerinde en çok ittifak ettiği konu, siyasî ve toplumsal bir mesele olan Filistin meselesidir denilebilir.⁶¹ Filistin meselesi edebiyatın bütün dallarında kendine yer bulmuştur. Edebiyatın önemli dallarından biri olan romanda da bu etkiler görülmüş pek çok romanın konusunu Filistin meselesi oluşturmuştur. Roman, konu bakımından tasnif

⁵⁸ Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, 29.

⁵⁹ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 29.

⁶⁰ Halil İbrahim Şanverdi, "Necib el-Kilani'nin "Kâtilu Hamza" Adlı Romanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/1, (Ağustos 2016), 45.

⁶¹ Ürün, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", 131.

edildiğinde, “Filistin Romanı” diye tabir edilen ayrı bir roman türünden söz etmek mümkündür.⁶²

Edebiyatçılar Filistin’de yaşanan katliamı ve baskıları eserlerinde anlatmışlardır. Filistin’de yaşanan acıları ifade etme yolu olarak roman sanatından istifade etmişler, roman kahramanları üzerinden mesajlarını, ümitlerini eserlerinde dile getirmişlerdir. Filistin dramı, göçler sırasında ve sonrasında yaşanan sıkıntılar, vatan hasreti gibi duygular son dönem Arap edebiyatının en çok işlenen konuları arasındadır.⁶³

Direnış romanı, işgale karşı direnişin simgesi olarak kimliğin korunmasını amaçlayan edebî bir form olarak doğmuş, halk için motivasyon kaynağı olmuştur. Sömürgecilik nedeniyle Arap ülkelerinde yaşanan zorlu yaşam, insanların mücadele etmesine ve Arap yazarların eserlerinde direniş konu edinmelerine neden olmuştur. Direniş romanı, bir çok Arap ülkesinde özellikle Mısır, Yemen, Cezayir, Irak ve Filistin’de ortaya çıkmıştır. Buna uluslararası direniş edebiyatı da dâhil olmuştur. Afrika, Asya ve Latin Amerika da küresel direniş literatürüne katılmış ve birçok direniş romanı pek çok dile tercüme edilmiştir.⁶⁴

Arap coğrafyasında bu alanda bir çok roman ve hikaye yazarları ortaya çıkmıştır. Arap edebiyatında Filistin konusunu eserlerinde anlatan yazarlardan bazıları; Cebrâ İbrâhîm Cebrâ (1920-1994), Gassân Kenefânî (1936-1972), Hannâ Mîne (1924-2018), Abdurrahman Munîf (1933-2004), Cemâl el-Gîtânî (1945-2015), Tayyib Salih (1929-2009), Gâde es-Semmân, Halîm Berekât (1933-2023), gibi isimlerdir. Her ne kadar farklı coğrafyaların insanları olsalar da işledikleri konular aynı olmuştur. Bunlar Filistin sorunu, sınıfsal çatışma, hürriyet ve özgürlük gibi konulardır.⁶⁵

⁶² Uçar, *İbrahim Nasrallah’ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi*, 10.

⁶³ Ramazan Kazan - Pakize Daban, “Göçlerin Son Dönem Arap Edebiyatına ve Görsel Sanatlara Yansımaları”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/3 (Aralık 2018), 31.

⁶⁴ Hiba Lobad, *Filistin Romanında Direniş* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 9-12.

⁶⁵ 40 İkinci, “Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri - 3: Modern Arap Hikayeciliğinin Oluşum Dönemi” (Erişim 15 Aralık 2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NECİB EL-KİLÂNÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Bu bölümde tahlilini yaptığımız *Ardu'l-enbiyâ* romanının yazarı Necîb el-Kîlânî hakkında bilgi vereceğiz. Necîb el-Kîlânî'nin yaşamı hakkında ülkemizde ve yurt dışında detaylı çalışmalar yapılmıştır. Bu nedenle bu kısımda el-Kîlânî'nin hayatını ana hatlarıyla inceleyeceğiz. Yaşamı hakkında önemli olay ve kişilere değinerek edebî hayatı ve eserlerine kısaca yer vereceğiz.

3.1. Doğumu ve Yetiştği Ortam

Müellifin tam adı, Necîb el-Kîlânî b. İbrahim b. Abdüllatif el-Kîlânî'dir. Hicrî takvime göre 1355 yılının Muharrem ayında; miladî takvime göre ise 1 Haziran 1931 tarihinde çiftçi bir ailenin ilk çocuğu olarak Mısır'ın el-Garbiyye şehrinde olan Şarşâba köyünde dünyaya gelmiştir.⁶⁶ Babasının adı Abdüllatîf el-Kîlânî'dir. Çiftçilik yaparak ailesinin geçimini sağlayan babası, onun kişiliğinin oluşmasında ve yaşamında önemli bir etkiye sahiptir.⁶⁷ Annesi, köyün önemli ailelerinden biri olan Şâfîî âilesindedir. Şâfîî âilesi, zengin olup çocuklarının modern okullarda ve Ezher'de eğitim almasına özen gösterirdi. Anne tarafından dedesi olan Hacı Abdulkadîr eş-Şâfîî, insanlar tarafından sevilen ve değer verilen hoşgörülü bir insandı. Pamuk ticaretiyle uğraşırđı. Dedesi, el-Kîlânî'nin eğitim hayatıyla bizzat ilgilenmiş, maddî ve manevî destekte bulunmuştur.⁶⁸ Necîb, çocukluğunda dedesinin ahlâk ve davranışlarından etkilendiğđi kadar kimseden etkilenmediğđini ifade eder. Dedesinin, el-Kîlânî'nin eğitimi konusunda babasına destek olarak onu cesaretlendirdiğđini ve akşamları dedesinin kendisine bazı matematik

⁶⁶ Ulfet Demir, *Necîb el-Kîlânî'nin "er- Racûlü'l-Lezî Âmen" Adlı Romanının Tahlili* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 3.

⁶⁷ Ahmet Özdemir, *Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliğđi* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 15.

⁶⁸ Zafer Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 12.

problemleri ile bir çeşit zeka testi sayılan eğlenceli matematiksel bulmacalar sorduğunu, hata yaptığında ise kimseye fark ettirmeyerek yumuşak davrandığını belirtir.⁶⁹ el-Kîlânî, küçük yaştan itibaren çeşitli hastalıklarla mücadele etmiştir.⁷⁰ Bu durum onun ileride karşılaştığı zorluklar karşısında güçlü olmasına yardımcı olmuştur.

Necîb el-Kîlânî sekiz yaşına girdiğinde II. Dünya Savaşı başlamış ve bu dönemde ailesi milyonlarca insan gibi ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. Durum gittikçe kötüleşmeye başlayınca savaşta olan İngiliz hükümeti tarafından geçim için çiftçilere baskılarla buğday ekinlerinin tamamının ithal edilmesi zorunluluğu getirilmiş, bundan dolayı yiyecekler tükenmiş, fiyatlar artmış ve insanlar ekonomik krizin etkisi altına girmiştir. Sonraki süreçte ithalat durdurulmuş, insanların şikâyetinin çoğalmasıyla beraber maliye bakanlığı kurulmuş ama bu durum da yağmalama, hırsızlık, suistimal ve karaborsacılığın artmasına neden olmuştur. Necîb el-Kîlânî'nin ailesi bu olaylar yaşanırken büyük bir sabır ve kararlılık örneği göstermiştir. Necîb el-Kîlânî böyle bir ortamda büyümüştür.⁷¹

Necîb el-Kîlânî, çocukluk döneminde yeşil tarlalarda yaşlılarıyla oyunlar oynamış, ailesine pamuk, ipek ve buğday gibi çeşitli mahsullerin ziraatında yardım etmiştir. Yetiştirdiği ortamın ve etkilendiği çevrenin izleri yazarın eserlerinde görülmektedir. Yazarın eserlerini okuyanlar, köy manzaralarına, insanların yaşam tarzına, köylünün düşünce, gelenek ve göreneklerine, sevinç ve bayramlarına, umut ve üzüntülerine şahitlik eder. Yazarın doğduğu köy olan Şerşâbe Köyü'nün yazarın yaşamında önemli bir yeri vardır. Yazar, her daim köyüne vefalı olmuş, karşılaştığı tüm zorluklara rağmen köyünde doktorluk yaparak hizmet sunmuştur.⁷²

3.2. Eğitim Hayatı ve Vefatı

⁶⁹ Necîb el-Kîlânî, *Müzekkirâtü'd-Duktûr Necîb el-Kîlânî*, (y.y., Kitâbu'l-Muhtâr, t.s.), 1/16.

⁷⁰ İsmail Durmuş, "Kîlânî, Necîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), EK-2./65.

⁷¹ Ayşegül Hayırlıoğlu, *Necîb el-Kîlânî ve Hâratü'l-Yehûd Adlı Eseri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8.

⁷² Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romani*, 26-27.

Necîb el-Kîlânî dört yaşına girince dedesi onu köy okuluna yazdırır. Bu okulda dinî ve müsbet ilimler öğretilmektedir.⁷³ O, çabuk öğrenen başarılı bir öğrenci olur. Yedi yaşına kadar bu okula devam eder. İlkokulda okuma yazmayı ve matematiğin temel konularını öğrenir. Kur'ân-ı Kerîm'den ezberler yapar ve dinî bilgiler öğrenir. Böylece ilk eğitim hayatını köyünde tamamlar.⁷⁴

Necîb el-Kîlânî, ilkokulu bitirdikten sonra dinî ilimlerin verildiği Tanta'daki Ezher'e gitmeyi istemiştir. Ancak sınavlara hazırlık yaptığı ve hafızlığını tamamlamak üzere olduğu halde dedesi Ezher'de değil Amerikan okulunda okumasını ister ve onu Amerikan okuluna kaydeder. Dedesinin, el-Kîlânî'yi Amerikan okulunda okutmak istemesindeki sebep; modern bir eğitim almasını ve İngilizce öğrenmesini istemesidir. Çünkü İngilizce çok yaygın olan bir dildi ve bu dili bilmek önemli bir özellikti.⁷⁵ Bu okul yakın çevrede İngilizce eğitim veren tek okuldu. Babası okul ücretini karşılamak konusunda zorluk yaşayacağını düşünür ancak dedesi onun bütün eğitim masraflarını karşılayacağını ifade eder. Çünkü dedesi ondaki zekâ ve öğrenme aşkının farkına varmıştır. Onu ilme teşvik eder ve eğitimine özel ihtimam gösterir.⁷⁶

Girdiği sınav sonucunda İngilizce bilmemesine rağmen başarılı olup, Amerikan okuluna girmeye hak kazanmıştır. Köyüne beş km uzaklıkta olan Sunbat köyündeki bir Amerikan misyoner okulunda eğitim almaya başlar. Bu okul onun hayatının dönüm noktalarından biri olacaktır. Yatılı olan okul, fazlasıyla disiplinlidir. Kendini geliştirmesinde bu okulun düzen ve sistemi çok etkili olmuştur. Burada yaşadığı tecrübeler yazarın edebî hayatını derinden etkilemiştir. Bu okulda yaşadığı olayları *İnde'r-rahîl* ve *el-Ğurâb* hikayesinde anlatmıştır.⁷⁷

⁷³ Fatma Betül Beyca, *Necîb el-Kîlânî Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 41.

⁷⁴ Halenur Öztürk, *Necîb el-Kîlânî'nin Edebü'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 6.

⁷⁵ Beyca, *Necîb el-Kîlânî Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, 41.

⁷⁶ Demir, *Necîb el-Kîlânî'nin "Er- Racülü'l-Lezî Âmen" Adlı Romanının Tahlili*, 3.

⁷⁷ Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*, 13.

Bu okulda çok değerli hocalardan eğitim alma fırsatı olmuştur. Yazarın etkilendiği hocalardan biri Arap dili hocası Ahmed er-Râfî Süleyman'dır. Söz konusu hoca, çok donanımlı ve deneyimlidir. Dil ve din derslerinde uzmanlaşmıştır. Öğrencilerin duygu, düşünce ve davranışlarına önem veren etkili biridir. Onun sayesinde kitaplarla tanışır. Bu dönem, yazar açısından bir dönüm noktasıdır.⁷⁸

Amerikan orta okulunu başarıyla bitirdikten sonra köyüne çok yakın lise olan Ziftâ daki Keşk Lisesi'ne başlar. Ancak orada sadece iki ay eğitim alır. Necîb, arkadaşları ve ailesinden ayrıldığı için sıkıntı çektiğini belirtir. Daha sonra diğer arkadaşlarının da eğitim gördüğü Tanta Şehri'ndeki liseye nakil olur ve lise eğitimini orada başarıyla tamamlar.⁷⁹

Yazar, öğrencilik hayatında başarılı ve üretkendir. Bunun yanı sıra okul dışı etkinliklerle de meşgul olmayı sever. Futbol oynamayı çok sevmesi buna örnek gösterilebilir. Tanta'da lisede iken okulun futbol takımında yer alıp, müsabakalara katılmıştır. Fakat edebiyata ve ilme olan ilgisi ağır basmış ve bu yöne yoğunlaşmıştır. Lisedeyken özellikle şiir kitaplarını okumaktan çok hoşlandığını ifade etmiştir. Bunun yanında dinî ilimlerle de ilgilenmiştir.⁸⁰

Necîb el-Kîlânî, 1950 senesinde liseyi başarılı bir şekilde bitirdikten sonra edebiyat veya hukuk okumak arzusunda olmasına rağmen, babasının isteği üzerine 1951 yılında şimdiki adı Kahire Üniversitesi olan I. Fuâd Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girmeye hak kazanır. Üniversitede okurken sadece derslerine çalışmaz, edebî konularla ilgilenir ve İhvân-ı Müslimîn'in düzenlediği faaliyetlere de iştirak eder.⁸¹ İhvân-ı Müslimîn ile tanışması lise döneminde olur. Necîb el-Kîlânî, cemaatin sıkıntılı zamanlarında dahil olmuştur. İhvân-ı Müslimîn'e katılmasının hayatını bu derecede etkileyeceğini hiç tahmin etmediğini dile getirir. Cemaate katılması onda büyük heyecana sebep olur.⁸² Necîb el-Kîlânî, İhvân-ı Müslimîn'e katılmadan önce ne kendisinin ne de yaşadığı köydeki

⁷⁸ Öztürk, *Necîb el-Kîlânî'nin Edebî'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı*, 7.

⁷⁹ Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*, 14.

⁸⁰ Beyca, *Necîb el-Kîlânî Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, 41.

⁸¹ Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*, 14.

⁸² Özdemir, *Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliği*, 20.

çiftçilerin saray tarafından yapılan zulümden ve haksızlıktan haberleri olmadığını dile getirir. İhvân-ı Müslimîn'e katıldıktan sonra kendisinin ve bazı gençlerin dönen olayların farkına vardığını

ifade eder. Liseyi bitirdikten sonra Kahire'ye gittiğinde zihninde iki tane önemli mesele vardır. Öncelikle Tıp Fakültesi'nde karşılaşacağı zorlu eğitim, ikincisi ise tutkulu olduğu ve faydalanmak istediği edebî kulüp ve çevreleri araştırmak, toplantılarına katılmaktır.⁸³

Üniversite hayatında bir yandan tıp eğitimi alırken diğer yandan edebiyattan hiç kopmaz. Üniversite hayatı, edebiyat, sanat ve felsefeyle daha içli dışlı olduğu dönemdir. Bu dönemde, edebiyat, siyaset ve felsefe alanında tanınmış yerli ve yabancı çok sayıda eser okumuştur. 1951 ve 1952 yılında üniversitelerde yaşanan gösteriler nedeniyle öğretime ara verilir. el-Kılânî de bu dönemde köyüne döner.⁸⁴

1954 yılında el-Kılânî'nin eğitim gördüğü tıp Fakültesi, Lübnan, Suriye, Ürdün ve Filistin'e bir gezi düzenleyeceğini ilan eder. Necîb bu geziye katılır. Daha önce Mısır'dan dışarı hiç çıkmamıştır. Müslüman ülkeler hakkındaki bilgisi ise, coğrafya dersinde öğrendikleri; gazete, dergi ve radyo programlarından duyduklarıyla sınırlıdır. Lübnan'ı ziyaretinde oradaki Amerikan Tıp Fakültesi ile Kahire Tıp Fakültesi'ni karşılaştırma imkânı bulur. Amerikan Tıp Fakültesi'nde öğrenci sayısının daha az, ekipman sayısının çok olduğunu, öğrenci ve hocaların ilişkilerinin daha iyi olduğunu, fikrî ve mezhepsel düşünce farklılıklarının olmasına rağmen şiddetli siyasî çatışmaların olmadığını fark eder. el-Kılânî, ziyaret ettiği yerlerdeki İhvân-ı Müslimîn liderleri ve önde gelenleri ile tanışır. Onlarla İslâm ümmetinin sorunlarını tartışma fırsatı bulur. Filistin gezisinde Müslümanların, Yahudilere göre teknolojik açıdan geri kalmış ve fakirlik içerisinde olduğunu fark eder ve bu durumdan esinlenerek *Umar Yazheru Fi'l-Kuds* adlı romanını yazar.⁸⁵ Filistin işgalini anlattığı *Ardu'l-enbiyâ* romanının girişinde 1954 yılında Filistin'e yaptığı geziden bahseder. Bu romanı yazmasında 1954 yılında yaptığı Filistin seyahati etkili olmuştur.⁸⁶

⁸³ el-Kılânî, *Müzekkirâtü'd-Duktûr Necîb el-Kılânî*, 1/105.

⁸⁴ Özdemir, *Necîb el-Kılânî ve Romancı Kişiliği*, 20-21.

⁸⁵ Hemek, *Necîb el-Kılânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*, 14.

⁸⁶ Necîb el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ* (Kâhire: es-Sahve, 2015), 3.

1954 yılında İhvân-ı Müslimîn cemaatine üye olmak suçuyla köyünde tutuklanır. Bu süreçte eğitim hayatı kesintiye uğrar. Hapisten çıktıktan sonra İskenderiye'ye gidip bir süre kendini dinlemiş, sonrasında köyü Şarşaba'ya dönmüştür. 1958 yılında tekrar Kahire'ye, kocası ölen kız kardeşinin yanına tıp eğitimini tamamlamak için gitmiştir. 1959 yılında Tıp fakültesinden mezun olmuş, cerrahlık üzerine uzmanlığını yapmış ve doktor olarak göreve başlamıştır.⁸⁷

Necîb el-Kîlânî, hayatını düzene sokmak için evlenmek ister. Hapishanede iken kendisini ziyarete gelen amcasının arkadaşı ve çok değer verdiği şeyh Mahmud Muhammed'in kızı olan Kerîme'yle evlenmeyi düşünür. Üniversiteyi bitirmesine aylar kala evlenirler. Necîb el-Kîlânî, Kur'ân-ı Kerîm'i, edebî ve dinî kitapları okumayı seven, Gazali kitaplarına düşkün olan eşi Kerîme'yi kendisine Allah'ın bir lütfu olarak görür. Evliliğinden Hüsameddin, İzze, Celâleddin ve Mahmud isminde dört evladı dünyaya gelir.⁸⁸

Necîb el-Kîlânî, hayatının son yıllarını yakalandığı amansız bir hastalıkla geçirir. Riyâd'daki hastanede yaklaşık bir yıl tedavi görür. Hastalığının ilerlemesi ve daha kötüye gitmesi üzerine memleketi Mısır'a döner. Hayatının son zamanlarını burada geçirir. Hicri 1415 yılının şevval ayında; miladî olarak ise 6 Mart 1995 tarihinde Mısır'da vefat eder.⁸⁹

3.3. Necîb el-Kîlânî'nin Arap Edebiyatındaki Yeri ve Eserleri

Necîb el-Kîlânî, Necîb Mahfûz'un da dediği gibi İslâmî edebiyat nazariyesine ilişkin olarak 1950'li yılların sonlarından itibaren yazdığı eserlerle İslâmî edebiyat akımının teorisyeni kabul edilir. Kırkın üzerinde romanı, pek çok hikâye ve tiyatrosuyla İslâmî edebiyata katkı sunmuştur. Eserlerinde dünya Müslümanlarının sorunlarını, Hz. Muhammed'in ve sahâbenin hayatından, İslâm tarihinden kesitleri edebî üslûpla işlemiştir.

⁸⁷ Beyca, *Necîb el-Kîlânî Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, 43.

⁸⁸ Özdemir, *Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliği*, 21-22.

⁸⁹ Öztürk, *Necîb el-Kîlânî'nin Edebî'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı*, 7.

Siyonizm, komünizm, emperyalizm gibi akımların etkisi altındaki Müslümanların yaşadıkları zulüm ve katliamları edebî biçimde dile getirmiştir. Filistin, Türkistan, Etiyopya, Endonezya, Nijerya, Bosna gibi ülkelerdeki Müslümanların uğradığı kırımları romanlarında işleyerek edebiyata taşımıştır. Eserleri Türkçe, İngilizce, Rusça, Fransızca, İtalyanca, Farsça, Endonezce, İsveççe, Çince gibi pek çok dile çevrilmiştir.⁹⁰

3.3.1. Necîb el-Kîlânî'nin Eserleri

Necîb el-Kîlânî, edebî yönü güçlü bir yazardır ve pek çok alanda eser yazmıştır. Edebiyat alanında yazdığı eser sayısı yüzü aşmıştır. el-Kîlânî'nin kırktan fazla romanı vardır ve en fazla eser verdiği tür romandır. Roman dışında hikaye, tiyatro, şiir, hatıra, eleştiri, inceleme ve tıpla ilgili eserler yazmıştır.

Romanları

Tablo 2

Necîb el-Kîlânî'nin romanları

<i>et-Tarîku't-tavîl</i>	Uzun Yol
<i>Leyâlî Türkistân</i>	Türkistan Geceleri
<i>Kâtilü Hamza</i>	Hamza'nın Katili
<i>'Azrâ'u Câkartâ</i>	Câkartalı Kız
<i>'Umar Yazheru fi'l-Kuds</i>	Ömer Kudüs'te
<i>Talâi'u'l-fecr</i>	Şafak Akıncıları
<i>Mevâkibü'l-ahrâr</i>	Özgürler Konvoyu
<i>'Amâlikatü'ş-şimâl</i>	Kuzey'in Devleri
<i>Ardu'l-enbiyâ</i>	Peygamberler Diyarı
<i>Nûrullâh</i>	Allah'ın Nuru
<i>Rihle İlallâh</i>	Allah'a Yolculuk
<i>en-Nidâü'l-hâlid</i>	Özgürlük Çağrısı
<i>Ardu'l-eşvâk</i>	Özlemler Ülkesi
<i>el-Ke'su'l-fâriğâ</i>	Boş Kadeh

⁹⁰ Durmuş, "Kîlânî, Necîb", EK-2./65.

Hâratü 'l-Yehûd demün li-fatîri sahyûn

Yahudi Mahallesi: Siyonistlerin Bir Kanlı Böreği

Hikâyetü Câd-Allâh

Câdullâh'ın Hikayesi

Hamâmetü 's-selâm

Barış Güvercini

Leylü 'l-hatâyâ

Günahların Gecesi

ez-Zillu 'l-esved

Kara Gölge

Likâ 'inde Zemzem

Zemzem'de Buluşma

Memleketü 'l-Bel 'ûtî

Balaout Krallığı

Emîretu 'l-cebel

Dağın Prensi

er-Rabî 'u 'l-âsîf

Fırtınalı Bahar

Hikâyeleri

Tablo 3

Necîb el-Kîlânî'nin hikâyeleri

<i>Hikâyâtü tabîb</i>	Doktorun Hikâyesi
<i>Leyletü 'z-zifâf</i>	Düğün Gecesi
<i>Dumû 'u 'l-emîr ve kısas uhrâ</i>	Prensın Gözyaşları ve Diğer Öyküler
<i>'İnde 'r-rahîl</i>	Yola Düşünce
<i>Sultânu 'l-'ulemâ'</i>	Alimlerin Sultanı
<i>el-'Âlemu 'd-dayyık</i>	Sıkıntılı Dünya
<i>ed-Dersü 'l-ahîr</i>	Son Ders
<i>Ricâlullâh</i>	Allah'ın Adamları
<i>Fârisü Hevâzin</i>	Hevâzin'in Süvarisi
<i>Mev 'idüinâ ğaden</i>	Buluşmamız Yarın
<i>el-Kâbûs</i>	Kâbus

Şiirleri

Tablo 4

Necîb el-Kîlânî'nin şiirleri

<i>Medînetü 'l-kebâir</i>	Büyük Günahlar Şehri
<i>Keyfe elkâki</i>	Sana Nasıl Ulaşayım

<i>Muhâcir</i>	Göçmen
<i>Eğâni 'l-ğurebâ</i>	Gariplerin Şarkısı
<i>'Asru 'ş-şühedâ</i>	Şehitler Asrı
<i>Lu 'lü 'etü 'l-Halîc</i>	Körfez'in İncisi
<i>Uğniyâtü 'l-leyli 't-tavîl</i>	Uzun Gecenin Şarkıları
<i>Nahve 'l- 'ulâ</i>	Yücelere Doğru

Tiyatro Eserleri

Tablo 5

Necîb el-Kîlânî'nin tiyatro eserleri

<i>Hasnâ 'u Bâbil</i>	Babil'in Dilberi
<i>Muhâkemetü 'l-Esved el- 'Ansî</i>	el-Esvedü'l-'Ansî'nin Yargılanması
<i>Habîbetî Sarayefo</i>	Sevgilim Sarayova
<i>el-Vechü 'l-muzlim li 'l-kamer</i>	Ayın Karanlık Yüzü
<i>'Alâ esvâri (ebvâbi) Dimaşk</i>	Şam Surlarında

Araştırma-İnceleme Eserleri

Tablo 6

Necîb el-Kîlânî'nin araştırma-inceleme eserleri

<i>Tahte râyeti 'l-İslâm</i>	İslâm Sancağı Altında
<i>et-Tarîk ile 'l-ittihâdi 'l-İslâmî</i>	İslâm Birliğine Doğru
<i>el-Müctema 'u 'l-marîd</i>	Hasta Toplum
<i>A 'dâu 'l-İslâmîyye</i>	İslâm Karşıtları
<i>el-İslâmîyye ve 'l-mezâhibü 'l-edebîyye</i>	İslâm ve Edebî Ekoller
<i>Havle 'd-dîn ve 'd-devle</i>	Din ve Devlet Hakkında
<i>el-İslâmîyye ve 'l-kuve 'l-mudâdde</i>	İslamcılık ve Karşıt Güçler
<i>el-İslâm ve hareketü 'l-hayât</i>	İslâm ve Hayat Tarzı
<i>Medhal ile 'l-edebi 'l-İslâmî</i>	İslâmî Edebiyata Giriş
<i>Rihletî me 'a 'l-edebi 'l-İslâmî</i>	İslâmî Edebiyatla Yolculuğum

<i>Havle'l-mesrahi'l-İslâmî</i>	İslâmî Tiyatro Hakkında
<i>et-Tecribetü'z-zâtiyye fi'l-kıssati'l-İslâmîyye</i>	İslâmî Öyküde Kişisel Tecrübelerim
<i>Âfâku'l-edebi'l-İslâmî</i>	İslâmî Edebiyatın Ufukları
<i>Havle'l-kıssati'l-İslâmîyye</i>	İslâmî Öykü Hakkında (Fi'l-kıssati'l-İslâmîyye)
<i>Edebü'l-etfâl fi dav'i'l-İslâm</i>	İslâm Işığında Çocuk Edebiyatı

Anı-Biyografi Eserleri

Tablo 7

Necîb el-Kîlânî'nin anı-biyografi eserleri

<i>Müzekkirâtü'd-Duktûr Necîb el-Kîlânî</i>	Doktor Necîb el-Kîlânî'nin Hatıraları
<i>Lemehât min hayâtî</i>	Hayatımdan Yansımalar
<i>İkbâl eş-Şâ'iru's-sâ'ir</i>	Devrimci Şair İkbâl

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARDU'L-ENBİYÂ ADLI ROMANIN İNCELENMESİ

Ardu'l-enbiyâ, 1960 yılında eş-Şeriketü'l-'Arabiyye tarafından Kâhire'de basılmıştır. *Ardu'l-enbiyâ*'nın tahlilini yaparken faydalandığımız nüsha, 2015 yılında Sahve Yayınevi tarafından Kâhire'de basılmış olan birinci baskısıdır. Romanın olayları 1948 yılında Filistin'de geçmektedir. Öyküleme zamanı 1954 yılıdır. *Ardu'l-enbiyâ* romanı 268 sayfadır ve 26 bölümden oluşmaktadır.

4.1. Romanın Konusu

Tahlilini yaptığımız *Ardu'l-enbiyâ* romanının konusu Filistin topraklarının Yahudiler tarafından işgal edilmesi ve Filistinlilerin İsrail işgaline karşı verdiği direniştir. Bu işgal neticesinde Filistinli Müslümanlara haksızlıklar ve zulümler yapılmış, birçok Filistinli evlerini terk etmiş ve mülteci olarak civar ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Filistin işgal edildiği zaman dünyanın dört bir tarafından Müslümanlar bu işgali protesto ederek gösteriler düzenlemiştir.⁹¹ Siyonist ve Batılı güçler karşısında Müslüman saflarına dahil olarak savaşmışlardır. Yaşanan işgal ve zulümler romanda etkileyici bir dil ile anlatılmıştır.

Ardu'l-enbiyâ romanı 26 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Hayfâ şehrinin işgali anlatılmaktadır. Bu bölümdeki karakterler Şeyh İsmail Reyhân'ın ailesi; kızı Duhâ, oğlu Velîd, eşi ve kiracısı olan ilkokul öğretmeni Hamîs Şâhîn'dir. İkinci bölümde ise Neclâ'nın ailesine Siyonistler tarafından gerçekleştirilen katliam ile Neclâ'nın esir kampına götürülüşü anlatılmaktadır. Üçüncü ve sonraki bölümlerde Hayfâlîlilerin evlerini terk edişleri ve Neclâ'nın esir kampından kaçışı anlatılmaktadır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Mısır'da ikamet eden Ahmed Bedrân ve Filistin'in kurtuluşu için babasını ikna ederek mücadeleye katılan Salih Bedrân sahneye çıkmaktadır.

⁹¹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 64.

Romanda, Filistin'in işgalden kurtarılması amacıyla Hamîs'in, Neclâ'nın ve Salih'in de içinde bulunduğu Ömer b. Hattâb Tugayı ve tugayın Mısırlı, siyah sakallı komutanının verdiği mücadele anlatılmaktadır. Romanın özeti şu şekildedir.

4.2. Romanın Özeti

Birinci Bölüm: “Hayfâ şehri karanlığın kanatları altında üzgün ve kederli görünüyordu. Açık havadaki yıldızların parıldayışları endişe fısıldıyordu. Uçsuz bucaksız denizdeki karanlık homurtular, şehrin sanki yaşayan bir canlı olduğunu, silüetinin yarın yola çıkacak bir yolcuya benzediğini ve çehresinin ümitsizlik, hüznün, gurbet ve ayrılığın resmini çizdiğini haber veriyordu.

Hayfâ sokaklarındaki yeşil ağaçlar bitkin bir halde Kur'ân ayetlerini okuyan bir âma gibi yavaşça sallanıyordu. Evler sessiz ve sıkıca birbirine bitişmiş, camlarından soluk ışıklar sızıyordu. Sabaha kadar uykusuz kalmaları bekçileri zayıf düşürmüş, uyku göz kapaklarını okşamaktaydı. Bu yüzden uyku ve uyanıklık arasında yalpalayıp duruyorlardı. Rahat bir yatak ve dinlenmeyi hayal ediyorlardı....”⁹²

Yazar bu cümleler ile Hayfâ şehrini betimleyerek eserine başlamaktadır. Bu betimlemelerde şehrin her bir tarafı birazdan yaşanacak acı olayların habercisi konumundadır. Şehir büyük bir değişimin eşiğindedir. Şehir halkı yaşanacaklardan habersiz uykularında tatlı rüyalar görürken İngiliz askerleri şehrin anahtarlarını Yahudi çetelere verme hazırlığındadır. Şehre bir taraftan tanklar, ağır silahlar ve cephaneler konuşlandırılırken diğer taraftan denizden karaya akın akın Yahudi göçmenler taşınmaktadır.

Şeyh İsmail Reyhân, şehre atılan top atışlarının etkisiyle yatağından fırlayarak uyanır. Her zamankinin aksine sabah ezanı okunmamıştır. Bu durum tehlikenin boyutunu

⁹² el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 9.

apaçık göstermektedir. Kumral yüzü solgundur. Bembeyaz sakalı titremektedir. Pencereden dışarıya göz attığında şehirdeki değişimin farkına varır; İngiliz askerlerinin yerini Yahudi çeteler almıştır.

Aniden kapı çalar. Gelen genç bir ilkokul öğretmeni olan Şeyh İsmail'in kiracısı Hamîs Şâhîn'dir. Hamîs, şehirdeki Arap mahallelerinin ateşe verilmiş olduğunu (pencereden gördüğünü) hemen şehri terk etmeleri gerektiğini, aksi halde Hayfâ'da kalmanın intihar anlamına geldiğini söyler. Şeyh İsmail, gitme ve kalma arasında bocalar. Gitmek utanç ve firar, kalmak ise ölüm demektir.

Şeyh İsmail, Hamîs Şâhîn ile aynı düşüncededir; hayatta kalarak mücadeleye Hayfâ dışında başlayacaktır. Bu düşünceler içindeyken apartmanın diğer sakinleri de panik içinde Şeyh İsmail'in dairesinin önüne akın eder. İçlerinden bir genç (Meymûn) teslim olmaksızın ölmeyi tercih ettiğini haykırır. Ancak bu görüş diğerleri tarafından makul görülmez. Düşmanın elinde gelişmiş silahlar mevcutken yapabilecekleri tek şey, mücadeleye Hayfâ dışından başlamaktır.

Ancak Meymûn aynı fikirde değildir. Elindeki bıçakla dışarı fırlar fırlamaz Yahudi askerleri tarafından vurulur. Korkunç sessizlikte sıkılan üç kurşun... Meymûn basit ve bedelsiz bir şekilde şehit edilir.

Fazla zamanları yoktur. İş işten geçmeden Meymûn'u şehit edenlerin (Yahudi askerlerin) takviye kuvvet çağrısında bulunduğu askerler gelmeden evi terk etmeleri gerekir. Şeyh İsmail ve Hamîs apartman sakinlerini evin arka kapısından tahliye ederek hayatlarını kurtarmayı planlar.

Tahliye işlemi bittiğinde Hamîs çocukluğunu ve gençliğini yaşadığı eve son kez baktığında anıları ve hayalleri gözünde canlanır. Tam ayrılacakken Meymûn'un annesinin hüznü ve ağıt yakan sesini duyar. O an fark eder şehit edilen Meymûn'un ailesini kafilde görmediğini. Onları çağırmak üzere yanlarına gidecekken duyduğu silah sesleri ve

yeri ezen ağır postallar yerinden hareket etmesine engel olur. Yükselen ateş sesleri ve aç kurtlar gibi bağırışlar... Önünde korkunç bir sahne... Büyülenmiş bir halde ve gayri ihtiyari geri dönerek önünde bilinmezliklerle dolu meşakkatli yolculuğa katılmak üzere oradan ayrılır.

İkinci Bölüm: Filistin topraklarının parçalanması yeni bir durum değildir. Yeni olan Yahudi çetelerin (Stern ve Irgun) halka yaptığı vahşilik ve zalimliklerdir. Filistin topraklarını işgale başlayan Yahudi çeteler Neclâ'nın yaşadığı eve girip babası hariç tüm ailesini katleder. Önce Neclâ'yı korumak isteyen büyük ağabeyini, ardından ailesini kurtarmak uğruna tüm mal varlığını vermeye hazır babasını, annesini ve kardeşlerini vururlar. Babasının yarası ölümcül olmadığı için bu saldırıdan kurtulur ancak ailenin diğer bireyleri Siyonist katliamdan kurtulamaz.

Yahudi askerler Neclâ'yı yanlarına alarak evden ayrılırlar. Neclâ'nın yardım çığılığına karşılık verecek hiç kimse yoktur. Yaşadıkları korkunç bir kabus olmalı... Neclâ şaşkın halde etrafına bakınırken çok sevdiği şehrin çehresi her zamankinden farklıdır. Caddeler ve sokaklar kan içinde kalmıştır. Hayfâ tanınmaz haldedir. İnsanlar büyük arabalara, vagonlara tıklmıştır. Korku havası, kızılı bürünmüş şehrin her bir köşesine hakim durumdadır. Caddelerde, yol kenarlarında, kaldırımın üstünde öldürülen insanlar... Burası Hayfâ değil âdeta cehennemden bir köşedir.

Neclâ esir kampına götürülürken babası ise yaralı bir halde Hayfâ'dan ayrılan bir grup tarafından kurtarılır.

Üçüncü Bölüm: Siyonistlerin bölge komutanı, farklı bölüklerdeki Siyonist askerleri toplar ve onlara teşekkür konuşması yapar. Toplantıda dünyanın çeşitli bölgelerinden; Amerika, İngiltere, Almanya, Rusya, Fransa ve diğer ülkelerden gelen Siyonistler bulunmaktadır.

Teşekkür konuşmasında Yahudilerin küresel siyaset ve ekonomideki etkilerinden, Arap dünyasının parçalanmış ve bölünmüş olmalarından bahseder. (Yazar, Siyonist komutanın ağzından Arap dünyasının halini özetleyerek Filistin işgalinin nasıl başarıya ulaştığına işaret etmektedir.)

Yedi Arap devleti Siyonistlere savaş açmıştır. Ancak panik yapılacak bir durum yoktur. Ürdün'ün doğusu şeklen Arap devletidir. Aslında siyaset, yönetim ve orduya fiili olarak İngilizler hakimdir. Irak'ta, kraliyet ailesi bulunmakta ve İngilizlere Allah'tan daha çok inanmaktadırlar. Suud ve Yemen çağın gerisinde kalmış iki devlettir ve bir orduları yoktur. Lübnan ve Suriye iç sorunları olan iki küçük devlettir ve bu sorunlar enerji ve güçlerini tüketmektedir. Geriye sadece Mısır kalmıştır. Mısır'dan binlerce subay Filistin direnişine katılarak destek vermiş ise de Mısır'da sadece kişisel menfaatlerini düşünen bir lider bulunmaktadır. Ülkenin tüm imkanları elit kesimin faydasına sunulmuştur. Mısır'da seksen bin İngiliz askeri bulunmaktadır. Mısır, silahı sadece İngiltere'den alabilmektedir. İngilizler zaten Siyonistlerin yanında olduğu için Siyonistlerin zaferi açık ve kesin gözükmektedir. Siyonistler için en önemli mesele ise küresel desteği yanlarına çekmeleridir. Güçlü oldukları sürece bu destek var olacaktır. Siyonist komutan biraz sabır, cesaret ve fedakarlıkla İsrail hayalinin gerçek olacağını dile getirerek konuşmasını bitirir.

Dördüncü Bölüm: Siyonist zulmünden kaçan kadın ve çocukların da aralarında bulunduğu bir grup, ıssız ve zorlu yollardan geçerek Hayfâ'yı terk eder. Güneşin yakıcı öğle sıcağında, tozlu ve dikenli yollarda perişan bir halde kabile ilerlemeye çalışırken solgun bakışlar, gölgesinde gölgelenebilecekleri bir ağaç arar. Ancak dikenlerle donanmış böğürtlen, kaktüs ve kuru bitkiler dışında bir şey bulamaz.

Kafilenin içinde Şeyh İsmail Reyhân ile ailesi; kızı Duhâ, oğlu Velîd, annesi, hizmetçisi, kiracısı Hamîs Şâhîn ve Neclâ'nın babası bulunmaktadır. Neclâ'nın babası yaralı bir halde etrafında olup bitenlerden habersiz bineğin üzerindedir. Kafilde bulunanların arasında facianın teğet geçtiği bir ailenin bulunması nadirdir. Yorgun kafilenin Yahudilerin Hayfâ'da işledikleri tüyler ürpertici suçlar dışında konuşacak pek bir şeyleri yoktur.

Kafile zorlu şartlarda güneye doğru ilerlemeye çalışırken Yahudilere ait bir uçağın vızıltısı duyulur. Ebû Neclâ hariç hepsi kumlara yatar. Kafilenin üzerine birbiri ardınca düşen bombalara rağmen Neclâ'nın babası yerinden kıyılmaz. Yaralıların çığlıklarını duyduğunda Hayfâ'daki imdat seslerinin kulaklarında çınladığı hissine kapılır.

Uçağın geri çekilmesiyle yaralıların yarası sarılıp şehitler toprağa gömüldükten sonra yola devam ederler.

Beşinci Bölüm: Neclâ, esir kampında hem ailesi hem vatani için gözyaşı döker. Kadın esir kampı açık cezaevi gibidir. Dikenli çitlerin içinde ahşap kulübeler vardır. Buranın güvenliği basit düzeydedir. Ana kapıda bir, dikenli tellerin etrafında iki ya da üç asker bulunmaktadır. Neclâ, kaçış planı yapmaya karar verir. Gündüz gizlice topladığı taş ile ana kapıya yönelir.

Nöbetçi tüm gece uyanık kalmanın etkisiyle derin bir uykudadır. Neclâ, kararlılıkla yürür, endişeli değildir. Taşı kaldırarak tahta direğe yaslanmış olan nöbetçi askerin başına birkaç kez indirir. Nöbetçi hareketsiz bir halde yere serilir. İki metre ötede dikenli çit görünmektedir. Yere serilen askerin üzerinden aldığı silahı ve zahireyi yanına alarak çitlerin altından sürünür ve çok iyi bildiği dar yollardan geçerek esir kampından uzaklaşır.

Neclâ çok sevdiği Hayfâ şehrinin kendisini koruduğunu hisseder. Dakikalar sonra Şuayb Bey'in koruluğundadır. Koşabildiği kadar hızlı koşar. Güneş doğduğunda Hayfâ'dan yedi kilometreden daha fazla uzaklaşmıştır. Kendini biraz olsun güvende hisseder. Artık ülkesinin kurtuluşu için kıymetli işler yapabilecektir.

Altıncı Bölüm: Kafileye, Şeyh İsmail Reyhân ile Hamîs Şâhîn öncülük etmektedir. Amaçları kafileyi güvenli bir Arap köyüne ulaştırmaktır. Hamîs yol boyunca bütün enerjisiyle kafileye yardımcı olmaya çalışır. Bazen dertlileri teselli eder, bazen yaralıların yaralarını sarar, bazen de çocukları omzunda taşır. Etrafına toplanan gençler ile ileriye

dönük savaş planları yapar ve görev dağılımında bulunur. Kafileyi güvenli bir bölgeye ulaştırdıktan sonra savaş için askerî eğitim ve uygulamalara katılır. Özellikle Hayfâ bölüğünde savaşanların birliğine dahil olacaktırlar.

Yorucu yürüyüş, kavurucu güneş, açlık ve susuzluğun ardından iki gün sonra güvenli bir köye ulaşırlar. Bu köy Filistinli kahraman mücahit Abdulkâdir el-Huseynî'nin adamlarının yaşadığı yerdir.

Gruptaki mülteciler için birkaç saat içinde kalacak yerler ayarlanır. Tüm köy halkı hızlı bir şekilde misafirlerinin yiyecek, elbise gibi ihtiyaçlarını kısa sürede tamamlar. Topladıkları eşyaları Şeyh İsmail Reyhân ile Hamîs Şâhîn'e teslim ederler. Elde ettikleri yardımları felaketzedelere dağıtırlar.

Hamîs Şâhîn, yerleştikleri köyün imkanları kısıtlı olduğundan mültecilerin bir kısmının diğer komşu bölgelere dağıtılması gerektiğini düşünür. İlerleyen zamanlarda köye gelecek mülteci sayısının artması kaçınılmaz olacaktır. Bu fikrini Şeyh İsmail Reyhân'a bildirir. O da bu fikri makul bulur. Bu düşünceyi mülteci kardeşlerine açıklamaları gerekmektedir. Nakil gerçekleşene kadar mülteciler için kamplar kurulur.

Mülteci kadın, çocuk ve yaşlıların ihtiyaçları geçici olarak giderildikten sonra artık Hamîs, savaş konusuna yönelir. Yarın veya ertesi günden itibaren eli silah tutan arkadaşlarıyla beraber gönüllü savaşan kardeşlerine katılması gerekmektedir.

Ebû Neclâ ise hala yaşadığı büyük şokun etkisindedir. İnsandan ziyade taş bir heykeli andırmaktadır. Diğer mültecilerle birlikte caminin avlusunda suratı asık bir şekilde oturur. Onu teselli edecek bir ailesi yoktur. Ayağa kalktığı anda uzun zamandır duymadığı latif bir ses kulağına gelir. Sabah namazı için müezzin ezan okumaktadır. Bir an cennette olduğunu düşünür. Gözlerinden perde kalkar. Aniden yüksek sesle "Hepsi öldü! Evlatlarım ve karım..." Abdest alan mülteci arkadaşları ona bakar. Cami imamının sesi duyulur: "Onlar Allah'ın sana emanetiydi. Allah emanetini geri almak istediğinde neden

üzülüyorsun? Kalk ey adam haydi namaza!” Dostça Ebû Neclâ’nın elini çekip onu abdesthaneye götürür. O da avuçlarında soğuk suyu hisseder. Dakikalar sonra namaz kılanlar ile aynı saftadır. Allah’ın huzurundadır. Fatiha okuyor, dua ediyor, rükû ve secde ediyor. Kim gerçekten onun huzurunda ve gönlü ona açıksa o cennettir. Eğer diriye ve rızık verilmişse, azap rüzgarının estiği yerde yeryüzünde dolaşır.

Yedinci Bölüm: Hamîs, mülteci grupları yerlerine yerleştirir. Onları dertleriyle ve problemleriyle yalnız bırakmaz. Hamîs, kendi kendine kalıp, bazı şeyleri tek başına tartışacağı, sessiz bir inzivaya acilen ihtiyaç duyar. Kendine karşı hep dürüst olmuştur. Hayatında sahte davranışlara ve vicdanın dışında konuşmaya yer yoktur.

Köyün mahallerinden birinde küçük bir asmanın altında yalnız kalır kalmaz gözleri göğe uzanırdı. Hayfâ’nın üzerindeki yıldızlara ve ezilen insan trajedisine bakan aynı gözler. Bu derin üzüntülerle meseleyi samimi bir gerçeklikte çözüyordu. Günahkar ellerin hainlik silahıyla yok ettiği şeyler ancak zorlukla yeniden inşa edilebilirdi. Küresel vicdanın hayal kırıklığına uğrattığı bu davada adaletin ve sağduyunun artık yeri yoktur. Araplar güçlü olsaydı zorbalara ayakları peygamberler diyarını ve kadim peygamberlik yurdunu kirletemezdi.

Bu kritik anlarda el-Halîl şehrinde ikamet eden ailesini hatırlar. Kendisini savaşın ortasına attığını görmelerini ister. Bunun şuan için ertelenmesi sorun değildir. Şimdi onlar tehlikeli noktalardan uzaktalar yani neredeyse güvendeler. Sonra başka birini daha hatırlar. Şeyh İsmail Reyhân’ın kızı Duhâ, bir insanın kendisini veya bir parçasını hatırlar gibi hatırlar. Bu utangaç genç kızın, kalbinde tarif ve ifadenin ötesinde eşsiz bir yeri vardır. Onu gelecekteki eşi olarak hayal ederdi. Bu hayalleri dün de kalmıştı, ya bugün... Acı gerçek ne kadar zordur. Etrafındaki topraklar kin ve nefretle yanarken onun aşkı düşünmesi günah değil midir? Onun yanından ayrılmak istemez. Ancak kendisi için yaşayan zelil ve bencil biri olarak onun yanında kalmaktansa başkaları için yaşayan onurlu bir kahraman olarak ona dönmekten onur duyduğu açıktır. Onun için Filistin ve Duhâ birdir.

Hamîs'in endişeleri yeniden canlanır. Şimdi kaldıkları bu köy mülteci kardeşleri için kalıcı bir yer olmayacaktı bu da Duhâ'nın er ya da geç buradan ayrılacağı anlamına geliyordu. Filistin'i kasıp kavuran bu şiddetli fırtınalar onun yerinden ayrılmasına neden olabilir. Öyle ki onu bulmanın zor olacağı bir gün gelebilir. Hamîs tüm bunlara rağmen kuruntularını yenmeye gayret eder. Anavatanındaki felaketin bireysel umutlarının ve duygularının üzerinde olduğu inancına sınıksız sarılır.

Ertesi gün Hamîs köyden ayrılmadan önce Duhâ ile vedalaşır. Veda sırasında kendisine hissettiği duygularını ifade eder ve Duhâ'dan haberdar olabilmesi için gittiği yerleri bildiren mektup yazmasını ister.

Sekizinci Bölüm: Filistin'in Siyonistler tarafından işgal edilmesi Müslümanların ve Arapların tepkisini çeker. Dünyanın dört bir yanında protestolar yapılır ve konferanslar düzenlenir. Gazeteler yaşanan gelişmelere sütunlarında yer verir, Kahire, Bağdat, Şam, Amman, Medine ve pek çok şehrin minarelerinden cihat çağrıları yapılır.

Müslüman halkların öfkesine rağmen yöneticiler ve finansörler batılı ülkelerin planladığı ve kontrolünde olan bir politikanın önünde durmayı saçma bularak, Avrupa'nın İsrail'e sunduğu askerî desteğin önünde kimsenin duramayacağına inanırlar. Kahire'ye hakim olanların düşünceleri bu yöndeyken halk ise farklı bir görüşe sahiptir. İsimler ve yerler değişse de Yahudilere karşı verilen savaş, İngilizlere karşı verilen mücadeleyle aynıdır. Halkın nazarında savaşmak için askerî üstünlüğe sahip olmak önemli değildir. Önemli olan emperyalizme karşı verilen mücadeledir. Düşmanla uzlaşmak, Yahudilere kutsal topraklardan bir parça vermek gelecek nesiller için utançtır. Hükümete rağmen Mısır ordusu İsrail'e savaş ilan eder.

Kahire'nin Seyyide Ayşe mahallesinde eşi ve oğlu Salih Bedrân ile yaşayan Prof. Dr. Ahmed Bedrân Filistin hakkında yazılan ve söylenen her şeyi yakından takip eder. Kendisi eski bir Ezherli olup orta bölgede müfettiş olarak görev yapmaktadır. Oğlu Salih ise Kahire Üniversitesi felsefe bölümü edebiyat fakültesi üçüncü sınıf öğrencisidir. Salih Filistin'e giden gönüllülere katılmaya karar verir. Bu fikrini babasına söylediğinde Ahmed

Bedrân biricik oğlunun gitmesine razı olmak istemez, oğlunun geçici bir heves ve coşkuya kapıldığını düşünür. Ancak Salih'teki azim ve sağlam inanç karşısında daha fazla dayanamayarak gitmesine razı olur.

Dokuzuncu Bölüm: Neclâ, esir kampından kaçtıktan sonra Hamîs Şâhîn'in ve Salih Bedrân'ın da aralarında bulunduğu yedi kişiden oluşan askerî bir grup ile karşılaşır. Başlarda Neclâ'yı düşman safından biri zannederler. Ancak Neclâ onlara yaklaştığında Hamîsle aynı şehirde oturduklarını ve onu tanıdığını ifade ettikten sonra kendisinin ve ailesinin başından geçen acı olayları onlara özetler. O zaman Hamîs, Neclâ'nın kim olduğunu anlar ve Neclâ'ya babasının yaşadığı müjdesini verir. Neclâ duyduklarına inanmakta güçlük çeker. Yaşadığı acı olaylar yeniden gözlerinde canlanır. Saatlerce süren yorgunluğun etkisi de eklenince kısa süreli bir baygınlık geçirir. Neclâ gözlerini açtığında Hamîs, ona kısa bir süre önce babasını mültecilerle birlikte buradan yirmi kilometre uzaklıkta bir köyde bıraktığını ancak şimdiye kadar o köyü terk etmiş olabileceklerini belirtir. Ailesinin diğer üyelerinden hiç kimse kurtulamamıştır. Neclâ, kardeşlerim kutsal savaş için savaşırken şehit olsalardı onlar için ağlamazdım, der.

Neclâ kendine geldiğinde grubun lideri ile konuşmak ister. Gruptan keskin bakışlı, siyah sakallı, kısa boylu bir adam öne çıkar. Neclâ, komutana kendisini adamlarının arasına kabul etmesini ister. Bir müddet sessizlik olur. Salih, öneri olarak Neclâ'nın hastanelerin veya ambulans merkezlerinin birinde çalışmasının daha uygun olacağını ifade eder. Neclâ ise hastaları tedavi edecek pek çok kızın olduğunu, kendisi bizzat savaş alanında mücadele etmek istediğini belirtir. Salih filozofça bir edayla: “Nefret tek başına insanı kör eder, pervasızlığa ve hataya neden olur.” der. Neclâ hemen şöyle cevap verir: “Ama ben ilke ve dava sahibiyim. İlkelerimin rehberliğinde yürüyorum. Düşmanın göğsüne yalnızca silahla vurmuyoruz. Hakikat ve adalet silahının mantığıyla, çalınmış vatanımızı kurtarmaya giden uzun ve kanlı yolda yürütüyoruz.” der.

İsmi Nadir olan uzun boylu, zayıf yapılı bir genç öne çıkarak nazik bir sesle: “Senin yanımızda olman bizi mutlu eder.” der. Komutan son noktayı koyarak şöyle der: “Peki, tamam istediğin olsun. Biz Ömer b. Hattâb Tugayı olarak yedi kişiyiz. Sur Bahir'de sıkı korunan bir Yahudi karakolu ile mücadele etmek için görevlendirildik. Seninle sekiz kişi oluyoruz.”

Neclâ buruk bir tebessümle teşekkür eder. Komutan, korkusuzca kendini feda etmenin önemli olmadığını, asıl önemli olanın uzun sürecek savaş için hayatlarını korumak olduğunu ifade eder. Neclâ ise şöyle diyerek başını sallar: “Güveninizi ve arkadaşlığınızı hak ettiğimi göreceksiniz.” Konuşmaların ardından Neclâ dinlenmek üzere mağaraya çekilir. Çok geçmeden derin bir uykuya dalar.

Onuncu Bölüm: Ömer b. Hattâb Tugayı'nın komutanı, yedi adam arasında tek bir kızın varlığından kaynaklanan farklılığı ortadan kaldırmayı başarır. Neclâ için buldukları mağaranın bitişiğine kayalık bir oyukta تنها bir köşe hazırlayabilirdi. Ancak Neclâ'nın azmi, inatçılığı ve kederi utanmayı ortadan kaldırdığı gibi savaşın şiddeti ve tehlikenin varlığı da hepsini hayat, ölüm, hücum, mayın, bomba dışında bir şey düşünemez hale getirmiştir.

Yemek yiyecekleri zaman yemekleri Neclâ dağıtır. Namaz kıldıklarında imam olarak siyah sakallı komutan önde durur; onun arkasında erkekler ve onların arkasında da Neclâ saf tutar.

Neclâ'nın, giydiği askerî kıyafetlerle görünüş olarak bir erkekten farkı yok gibidir. Kalın bir pantolon ve bol bir ceket giyiyor, sarı kumaştan bir şapka takıyor, çoğu zaman başını ve yüzünü örterek boynunun kenarlarına bir şal takıyordu.

Komutanın Neclâ'yı birliğe kabul etmesi Salih Bedrân'ı çok şaşırtır. Savaşın şiddetinin kadınların tabiatına uygun olmadığını düşünmektedir. Hamîs Şâhîn ise yeni kurulacak düzende bir çok ele ihtiyaç duyulacağını dile getirir. Neclâ'nın yaşadığı trajediyi atlatabilmesinin tek yolu ise şiddetli savaflara katılmasıdır.

Komutan, Neclâ ile ilgili durumdan ve doğallıktan memnundur. Sadece Nadir'in abartılı mizahı ve Neclâ ile rahat tavırlarla konuşması komutanın hoşuna gitmez. Ancak yine de Nadir'e bir şey demez ve olanlara gözlerini çevirmekle yetinir.

Komutan önemli bir görev için tugay üyelerini toplar. Tüm bakışlar komutana odaklanmıştır. Her zamanki gibi komutanın duyguları belirsizdir ve yüzünden hiçbir şey belli olmaz. En zor anlarda dahi ellerinde ve dudaklarında titreme görünmez. En korkunç komutları sakin tonlarda verir, elde ettiği büyük zaferlerden bile sadece olması gereken doğal bir şeymiş gibi bahseder.

Beş kilometre ötede bulunan Yahudilerin elindeki bir mevziyi ele geçirmeleri gerekir. Bu mevzi Yahudi noktalarına ve karakollarına bilgi, emir ve malzeme sağlamaktadır. Burayı ele geçirmeleri Yahudiler açısından büyük kayıp demektir. Neclâ bu görev için çok heveslidir. Komutan en az kayıpla zafer kazanmayı amaçlamaktadır. Mevziyi ele geçirmek kadar sonrasında orayı korumak da önemlidir. Mevziyi ele geçirmelerinde Hamîs'in yapılan plana sağladığı katkıların payı büyüktür. Operasyonda ince detaylara dikkat çekerek kayıp vermeden mevzinin ele geçirilmesine katkı sağlar. Cesaret kadar dahiyane planlar ve sağduyu da önemlidir.

On Birinci Bölüm: Hamîs Şâhîn, komutanın kendisine verdiği bazı görevleri yerine getirmek üzere 4. Caddedeki mevziden ayrılır. On kadar gönüllüyü toplayıp onları savaş için eğitecektir. Sonrasında erzak, mühimmatlar ve önemli bilgiler ile geri dönecektir. Günler öncesinde göçmen kardeşleriyle birlikte gittiği yolda halkının nasıl perişan halde yola revan olduklarını görür. Evsiz halk kitleleri arasında kendini sorumlu hisseder.

Köye ulaştığı zaman köyün reisi onu güzel bir şekilde karşılar. Köye geliş sebebini açıkladıktan sonra gelişmeler hakkında konuşurlar. Filistin direnişiyle ilgili güzel haberler vardır. Hamîs, Ürdün kuvvetlerinin gönüllü ve düzenli ordu olarak faaliyet gösterdiği doğu bölgesinde sınırı geçtikten sonra başarılı adımlar attığını öğrenmesine rağmen içi rahat değildir. Onu rahatsız eden şey ordunun Glubb adında bir İngiliz general tarafından yönetiliyor olmasıdır. Ürdün ordusunun yönetimi ve bütçesi İngilizlerin elindedir. Arap saflarında çatlak ve ayrılık oluşmaması için bu durum açıkça dile getirilmez.

Hamîs köyden savaş için eğitmek üzere on kadar gönüllü genç seçer. Kendisinden istenen mühimmat ve erzakları toplar. Köyde üç gün kalır ve görevini mükemmel bir şekilde tamamlar. Son gününde eski arkadaşlarından biri kendisine bir mektup verir. Mektup, Mescid-i Aksâ'da bulunan Duhâ tarafından gönderilmiştir.

Mektupta kendisinin bir ambulans merkezinde çalışmaya başladığından ve babasının da savaş güçlerinin gerisinde malzeme ve mühimmat nakliyesine yardım ettiğinden bahseder. Mektupta Neclâ'nın babası hakkında da bilgi verir. Yaşadığı trajedinin şokundan uyanmıştır ama sanki yaşadıkları onu bir altmış yaş daha yaşlandırmıştır. Her sabah Mescid-i Aksâ'ya giderek tüm vaktini orada geçirir.

Duhâ'nın kardeşi küçük Velîd ise sanki yaşlı bir adammış gibi sessiz ve dalgın birine dönüşmüştür. Ne zaman Hamîs'in adı geçse onun yanına gitmek istediğinden bahseder. Son olarak vatana dönüş gününü sabırsızlıkla beklediğini ifade eder.

On İkinci Bölüm: Nadir, Ömer b. Hattâb Tugayı'ndaki yedi adam arasında farklı bir karaktere sahiptir. Nüktedan ve neşeli biridir. İnce, uzun, zayıf bir yapıya sahiptir ve yavaş hareket eder. Komutan, Nadir'in bir zamanlar Hayfâ'nın ileri gelen zenginlerinden birinin oğlu olduğunu göz ardı etmez. Lüks ve konforlu hayatı onu tembel ve gevşek biri haline getirmiştir. Savaş onun hayatını alt üst eder.

Salih Bedrân, özellikle Neclâ'nın gelmesinden sonra Nadir'e karşı olumlu duygular beslemez. Nadir, Neclâ ile alakalı alakasız konularda bir ihtiyaç olmadan rahatça konuşmaktadır. Salih, Nadir'in bu davranışlarından rahatsızlık duyar. Ancak kalbinden şüpheleri kovmaya çalışarak sessiz kalmayı ve yoluna devam etmeyi tercih eder.

Salih, bir nöbet sırasında Nadir ile tartışır. Nadir, başının ağrısını bahane ederek nöbeti devralmak istemez. Hamîs devreye girerek tartışmanın uzamasını engeller. Hamîs ve Salih birlikte nöbet yerine gider. Gece sakindir ve ay ışığı yolu aydınlatmaktadır. Böyle geceler çatışmanın en az olduğu zamanlardır. Konuşmaları sırasında Hamîs Şâhîn her ne

kadar Salih kabul etmek istemese de, onun Neclâ'yı sevdiğini ve bu yüzden Nadir'den kıskandığını anlar.

Konuşmaları sırasında Siyonist çeteler tarafından ani bir saldırı gerçekleşir. Komutan yardım getirmesi için Nadir'i görevlendirir ancak Nadir bunun bir intihar olduğunu söyleyerek reddeder. İki gün önce bölgenin çevresine mayın döşenmiştir. Düşmanın menzili delmesi de ağır kayıplar veririr. Ancak yarım saat sonra zırhlı araçlardan biri kuşatmayı delmeyi başarır ve mayınlar patlar. Böylece saldırganlar bir zırhlı araç ve bir adamı kaybettikten sonra bölgeye gizlice girmenin yolunu bulur. Komutan, Salih'in yanına koşarak yardım getirmesini ister. Salih, hızlı hareket ederek yardımın gelmesini sağlar.

Sabah olduğunda komutan hüzünlü bir haldedir. İki arkadaşı şehit olmuştur. Elleri ise on Yahudi esir vardır. Yahudi bir teğmen kendilerini öldürmemeleri için Nadir'in hain olduğunu itiraf eder. İfşâ olacağını anlayan Nadir, Yahudi teğmenin üzerine kurşunlar yağdırır. Komutan, Nadir'in üzerine atlayarak elindeki tabancasını alır. Böylece Nadir'in kendisinin ve babasının çıkarları için Yahudiler ile anlaştığı ortaya çıkmış olur. Nadir yargılanmak üzere hapishaneye gönderilir.

On Üçüncü Bölüm: Nadir'in ihaneti grupta derin bir etki bırakır. Onun vatana ihanetle damgalanmaktansa savaşlardan birinde ölmesini tercih ederler. Salih, her ne kadar Nadir'den hoşlanmasa da bu kadarını o da beklemez.

Nadir'in ihaneti en çok Neclâ'yı derinden etkiler, ihaneti sindirmekte zorlanır. Ailesini öldüren İsraililerden Nadir'in ne farkı vardır? Onları kendilerine göre haklı çıkararak batıl davaları var. Ya Nadir'in? Babasının servetini korumak için bu işe girişmiştir. Ne boş bir gaye ve ne kadar çirkin bir yol! Neclâ bu ihanet neticesinde ölümcül bir umutsuzluk hisseder ve ağlayarak birikmiş acılarını hafifletir.

Neclâ gözyaşlarını silerken Salih yanına gelerek teselli etmek ister. Konuşmalarını duyan komutan da şöyle diyerek sohbete dahil olur: "Allah beyaz güvercini yarattığı gibi

benekli yılanı da yaratmıştır. Toplumda hem hastalıklı hem sağlıklı, hem akıllı hem deli, hem hain hem sadık kişiler bir arada bulunur. Allah niçin geceyi ve gündüzü, sevgi ve nefreti yaratmıştır? Bu zıtlıklarla beraber hayat akıp gitmektedir. Bunun hikmetini sadece Allah bilir. Geceyi gündüze dönüştüremeyiz ancak onu mütevazı meşalelerimizle aydınlatabiliriz.” Onların yakınlarında olan Hamîs, Neclâ’ya hitaben: “Pek çok şoka ve çeşitli ihanete karşı tetikte olmalısın. Zıtlıklarla ve garipliklerle dolu korkunç bir atmosferde savaşıyoruz.” der.

Komutan ve Hamîs yaralarının tedavisi için en yakın ambulans merkezine gittiklerinde Salih, durgun ve arı semanın altında tuttuğu nöbet sırasında kendi kendine bazı kararlar alır. Kalbini başının üstündeki gökyüzü gibi saf ve berrak hisseder. Neclâ’ya olan sevgisini kimseye belli etmeden kendini tamamen kutsal davasına adayacaktır. Eğer olur da savaş beklenildiği gibi iyi giderse ve kısa sürerse, kim bilir belki kalbini Neclâ’ya açar. Mutlu aileler gibi yuva kurarak Kahire’ye dönebilirler.

On Dördüncü Bölüm: Duhâ, bembeyaz elbisesini ve kepini giyerek çalıştığı ambulans merkezine gitmek için hazırlanırken; eski bir çiftçi elbisesi giymiş olan kırk yaşlarında bir adam ona seslenir. Hasta olan küçük bir çocuğa yardım etmek için yaşadıkları bakımsız mülteci çadırlara doğru yönelirler.

Mülteci kampına giden yol, tozlu ve üzerinde yiyecek artıkları vardır. Kamptaki çocuklar yarı çıplak, yalın ayak, bir deri bir kemik halde solgun yüzleriyle etrafta koşuşturmakta, erkeklerin yüzleri tıraşsız, kadınlar kırılğan bir tavırla hareket etmektedir. Hoş olmayan kokular onu rahatsız eder. Çadırların içinde ve dışında her yerde yoksulluğun ve sefaletin izleri vardır. Dilencilerin mahalleleri buradan daha temiz ve canlıdır.

Kaldıkları çadır havasızdır. Çadırda birkaç çocuk ve bir kadın vardır. Çadırın bir köşesinde kirli elleriyle kuru bir ekmek kırıntısı tutan, boş gözlerle etrafına bakan bir çocuk, onun yanında en fazla üç yaşlarında başka bir çocuk daha vardır. Çocuğun başucunda siyah elbise giymiş, ıslak bir bezi çocuğun alnına koyan bir kadın durmaktadır. Duhâ’nın yaklaştığını gören kadın, ‘O ölüyor kızım!’ diyerek acı içinde haykırır.

Duhâ kendini tutmasa gözyaşları akıp gidecek. Dişlerini sıkarak çantasından termometreyi çıkarır. Çocuğa ateş düşürücü ilaç enjekte ederek verilmesi gereken ilaçları birlikte geldiği adama tarif eder. Çadırdan çıktığı sırada kadın ve erkeklerden oluşan bir grup insan onun etrafında toplanır. Onlara uymaları gereken hijyen kurallarından bahseder. Ancak içlerinden yaşlı bir kadının “Sabunu bile sadece rüyamızda görebiliyoruz, yakıt olarak odun bile yok, bir insana yakışmayan ilkel ve pis bir hayat...” sözleri üzerine Duhâ, utanıp başını önüne eğerek ambulans merkezine gitmek üzere oradan hızlıca ayrılır. Ambulans merkezine girmeden önce gözlerini kurular. Bir müddet durup gülümsemeye çalışır. Acı hatıralarla dolu bu atmosferde gülümsemesi önemlidir. Allah’a olan derin inancı umutsuzluğu umuda, yenilgiyi zafere, sızlanmayı tatlı melodilere dönüştürmesini sağlar.

Doktorun yanına girdiğinde doktor kırk sekiz saattir ayaktadır. Uyumamak için direnmektedir. Onun bu muazzam sabrı kendisine güç verir. Doktora mülteci kampındaki olumsuz sağlık durumundan bahseder. Kamptaki insanlara sağlık eğitimi verilmezse bulaşıcı hastalıklar insanlar arasında yayılacak, belki de savaştan çok daha fazla can kaybı olacaktır.

Duhâ, yaralıları pansuman etmek, onlara bazı iğneler yapmak ve ağrı kesici tabletler vermek üzere koğuşlarına yönelir. Hastaların yanına giderken her şeyin iyi gittiğini, tüm askerlerde yüksek bir moral olduğunu ve onların umutla dolu olduklarını düşünür. Her yerde zor ve sıkı çalışma hakimdir. Herkes en değerli şeyini feda etmektedir. Komutanlar savaş meydanlarında, askerler saflarda, doktorlar hastanede eşsiz bir kahramanlık örneği sergilemektedir.

On Beşinci Bölüm: Komutan ve Hamîs yaralarının tedavi edilmesi için ambulans merkezine gittikten sonra gecenin ilerleyen saatlerinde çevre yerlerden gelen fedailerin komutanlarıyla bir araya gelirler. Savaşın gidişatı ile ilgili fırtınalı diyaloglar yaşanır.

Tel Aviv'e doğru askerî ilerlemeye rağmen bazı skandallar yaşanır. Bazı Avrupa ülkelerinden ithal edilen silahların bozuk olması askerî zaiyatlara neden olur. Bu bozuk silahların bedelleri zavallı emekçilerin, çiftçilerin ve işçilerin cebinden ödenerek alınmaktadır. Bu açık bir şekilde savaş suçudur. Düşmanın yanı sıra bir de içerde hainler bulunmaktadır. İki ateş arasında kalmışlardır.

Komutan şunları dile getirir: “Düşmandan alınan silahlar ile savaşmak trajikomik. Ne zaman kazanacağımızı biliyor musunuz? Silahlarımızı kendi ellerimizle yaptığımızda...” Konuştukları konulara hızlı bir çözüm bulamazlar. Mücadeleyi sürdürmekten ve umutsuzluğu bertaraf etmekten başka çareleri yoktur.

Yataklarına gittiklerinde gece geçmiş, her birinin başında adeta bir yanardağ patlamış, karanlığa, yorgunluğa rağmen gözleri hala açıktır. Vicdanları, çeşitli ihtimaller ve korkularla dolu bu kanlı ufukta ne dinlenmeye ne de uyumaya bir yol bulabilmişlerdir.

On Altıncı Bölüm: Hayfâ'nın zenginlerinden birinin oğlu olan Nadir Süleyman bir gün ihanetinin ortaya çıkacağını düşünmemiştir. Aşağılanmış ve elleri kelepçeli bir halde götürülürken Nadir'in başı acı verici düşüncelerle dönmektedir. Utanç içinde başını yere eğer, yanaklarından sessizce yaşlar dökülür. Parmakların onu suçlayarak işaret ettiğini, gözlerin kendisine küçümseyerek baktığını düşündükçe gözyaşlarının akış hızı artar. Dünyası kararmış bir halde umutsuzluk onu nerdeyse öldürecektir. Yüzünü göğe kaldıracakken vazgeçer. Nasıl olur da günah ile lekelenmiş bir yüzü ya da ihanet camuruyla kirlenmiş elleri Allah'a kaldırabilir?

Babasının servetini korumak ve bu servette babasının halefi olmak için Yahudilerin vaatlerine güvenerek vatanına ve halkına ihanet etmiştir. Zamanı geri alabilse bu utancı hayatından silip, en azından Neclâ gibi cesur biri olurdu. Onun için Neclâ yaşlı kadınların masallarda anlattığı büyüleyici ve efsanevi bir şahsiyeti veya tarih kitaplarında gençlere fedakarlık ve ulusal kahramanlık bilinci aşıl原因an destanlardan biriydi.

Nadir, Gazze hapishanesine götürülür. Onu askerî mahkemeye çağırdıklarında iki gardiyanın arasında yürürken rüyada gibidir. Şaşkın, korkmuş bakışlarla çevresine bakar. Görüntüler iç içe geçmiş, renkler ve yüzler birbirine karışmıştır.

Sağında ve solunda birer üye bulunan kıdemli bir subayın önünde durur. Vatana ihanetle suçlanmaktadır. Nadir başta suçlamaları inkar etse de sonunda kabul etmek zorunda kalır. Dilediği affın adalette karşılığı yoktur. Kurşunlanarak öldürülecektir. Nadir, onurlu bir savaşta ölmeyeceği için kendi kendine hayıflanır.

Ölüme yaklaşırken bütün hayatı gözlerinin önünden film şeridi gibi geçer. Babasının topladığı tonlarca meyve, gençliğinin tatlı umutları, hoş kokulu, uzak Hayfâ'da kaybolan hatıraları, dağların tepelerinde, loş, nemli mağara oyuklarında geçen sahte mücadele geceleri... Neclâ'nın masum meleksi yüzü, Salih Bedrân'ın gözlerindeki kuşkulu bakışları, ihaneti ortaya çıktığında arkadaşlarının yüzlerinde beliren büyük hayal kırıklığı ve nihayet bir deri bir kemik narin vücudunun kurşunlar altında sendelediğini hayal eder.

Nadir, yaşadığı tüm acılara son vermeyi düşünür. Üzerinde uyuduğu hasırdan, sağlam bir ip yapmak için işe koyulur. Gardiyan, sabah erkenden hücrelerini açtığı anda gördüğü manzara karşısında yüzü sararır. İntihar etmiş, diyerek haykırır.

On Yedinci Bölüm: Tramvay, Seyyide Ayşe mahallesine yaklaşırken, Prof. Ahmed Bedrân sıcak havaya ve kalabalık tramvaya rağmen kravatını ve fesini takmış, günlük gazetelerden birini okumakla meşguldür. Filistin savaşını tüm zerresiyle hissederek yaşamaktadır. Savaşla bağlantısının birden fazla sebebi vardır. Arap dünyasının en önemli meselesi olmasının yanı sıra, önemli ve tehlikeli bir husus daha vardır ki, oğlu Salih'in bu savaşa katılmış olması ve oğlunun kaderinin savaşın kaderiyle bağlantılı olmasıdır. Kutsal topraklarda cereyan eden muharebelerin konuşulmasından daha ilgi çekici ve kendine daha yakın başka bir konu yoktur. Salih şimdi evinden çok uzaklarda ateş hattında mücadeleyle ve kahramanlıklarla dolu bir hayat yaşayan özgür bir adamdır. Salih'in konumu kendisine tüm makam ve mevkilerden daha üstün gelmektedir. Oğlu Salih ile gurur duyar.

Evine vardığında eşi onu kapıda karşılar. Gözleri şişmiş, kirpiklerinde hala gözyaşlarının izleri kalmıştır. Ahmed Bedrân, elindeki gazeteyi sallayarak ne olduğunu sorduğunda eşi cevap vermeden yüzünü ondan çevirir. Birlikte mutfağa geçerler. Ahmed Bedrân, sofrada iştahı varmış gibi davranır. Salih gittiğinden beri eski iştahı yoktur, uyku süresi bile büyük ölçüde azalmıştır. Karısı ise neredeyse birkaç lokma ile hayatını idame ettirmektedir. Bu kadar az yiyerek nasıl yaşayabildiğine ve ev işleri yaptığına hayret eder.

Yemek yedikleri esnada kapı çalar. Salih'ten mektup gelmiştir. Salih'in annesi neredeyse sevinçten uçarcasına geri döner. Ahmed Bedrân, şaşkınlıkla ayağa kalkar. Mektupta Batir, Sur Bahir bölgelerini ve çevresini Siyonizm yuvalarından temizlediklerini ve yakın zamanda yeni bölgeleri ele geçirecekleri yazmaktadır.

On Sekizinci Bölüm: Savaş birçok cephede tüm şiddetiyle devam etmektedir. Yahudiler tarafından işlenen suçların hiçbir mantığı veya ahlâki gerekçesi yoktur. İsraililerin herhangi bir teknik nedenden dolayı muharebelerden birinde galip gelmeleri onları şımartmakta, nadiren gerçekleştirdikleri küçük başarılar Filistin toprakları üzerinde hakları olduğu yanılgısını vermektedir.

Yahudilerin İngiliz komplosuyla işgal ettikleri kıyı bölgelerinin bazı yerlerinde Arapların etkili olduğu yerler de vardır. Eğitimli askerleri, silahları ve yeterli teçhizatı olmayan bu yerleşim bölgelerinin tek bir darbeyle çökeceğinden ve kuşatılan binlerce kişinin teslim bayrağını çekeceğinden Yahudilerin en ufak bir şüphesi yoktur. Ancak sadece çobanların, balıkçıların ve çiftçilerin olduğu küçük köylerde bile direnişle karşılaştıklarında şaşkına dönerler. Yahudiler bir direnişle karşılaşacaklarını, maddi ve manevi kayıp vereceklerini hesaplamamışlardır.

Bu umutsuz direniş Yahudilerin kalbine acı bir kin eker. Bu nedenle küçük yerleşim yerlerinden birini işgal ettiklerinde çılgınca oraya saldırmakta ve tutsaklarıiple bağlayıp idama götürmektedirler. Öldürdüklerinin çocuk, yaşlı ve kadın olmasıyla ilgilenmezler. Tek dertleri toprağa, ganimetlere el koymak ve acımasızca insan canına kıymaktır.

Doğan her sabahla, savaşın şiddetini ve acımasızlığını gösteren yeni zulümler ortaya çıkmaktadır. Özgür ve medeni dünya kendi elleriyle yarattığı kanlı trajediye, suçlara, sapkınlıklara tanık olmaktadır.

On Dokuzuncu Bölüm: Şeyh İsmail Reyhân, kızının hemşire personeli kadrosuna katılmasından ve savaşın arka saflarında erzak ve mühimmat nakliyesini denetleyen gçler arasında yer almasından sonra kendini daha dinç hissetmektedir. Artık ne eklem ağrısı çekmekte ne de uykusunda kabuslar görmektedir.

Şeyh İsmail Reyhân için savaşın doğası fedakarlık ve mücadele gerektirmektedir. Sadece dua etmenin yeterli olmadığının farkındadır. Dua, fedakarlığa ve mücadeleye inanan, çalışmayla yanan bir yürekte gelmelidir. Şeyh İsmail, bütün geceyi kamptan uzakta ln dört bir yanından geçerek geçirir. Tek yoldaşı gece, yıldızlar, savaş arkadaşları ve tehlikelerdir. İkmal konvoyunda arka saflarda geçirdiği karanlık gecelerde sadece Filistin için değil ulusunun kaderi için de endişelenir. Savaşı kazandıkları vakit yeni binayı sağlam stunlarzerine mi kuracaklar; yoksa zaferin coşkusu onları sarhoş edecek de kibir ve gurur denizinde mi boğulacaklar? Ya galip gelemezlerse umutsuzluk ve durgunluk içinde mi kalacaklar? Şeyh İsmail Reyhân, Filistin topraklarında savaşın zafer veya yenilgiyle bitmeyeceğinden, sonrasında sert ve etin bir aşama olacağından emindir. Bu aşamada geleceğin parametreleri belirlenecek, Arap toplumunun kökenlerini sarsacak muazzam değişiklikler olacaktır.

Şeyh İsmail Reyhân, önemli bir görev için evinden ayrılmadan önce hasta eşi, yaşlı annesi, kızı Duhâ ve küçük oğlu Velid ile vedalaşır. Şafak daha doğmadan evden ayrılır. Mühimmat ve erzak nakliyesini Kudüs'e ulaştırmak için iki t gün evinden ayrı kalacaktır.

Konvoyun erzak ve mühimmatla dolu vagonları sıkıca bağlıdır. Araç sayısının az olması nedeniyle gıdaların bir kısmı deve, eşek ve arabalara yüklenir. Konvoyu herhangi bir saldırıdan korumak için silahlı muhafız kuvveti eşlik eder. Konvoy arka hatlarda,

güvenli Arap bölgelerine rotasını çizer. Şeyh İsmail Reyhân, eli topun üzerinde nakliye aracının üstünde oturur. Konvoy bir müddet ilerledikten sonra Siyonist devriye tarafından ani bir saldırıya uğrar. Ardı ardına patlamalar olur. Şeyh İsmail, âni bir saldırı durumunda arabayı terk etmeli, yere uzanmalı, saldırganlara ateş etmeye devam etmeli ve ölene kadar direnmekten asla vazgeçmemeli diye düşünür. Çünkü savaşın adamdan daha çok malzeme ve mühimmata ihtiyacı vardır. Şeyh İsmail Reyhân vurulana kadar direnir. Çatışma esnasında Şeyh İsmail Reyhân, soğuk bir şey hisseder. Saatler sonra şefkatli ellerin onu sarstığını hisseder. Bir an ortadan kaybolup tekrar kendine geldiğinde gülümser, göz kapakları ve dudakları aralanır: “Bu son için çok mutluyum! Ve peygamberler diyarı... Ben... Sen... Ah biraz suya...” Çizilmiş eller ona şişe taşımak için yarışır... Ama dudaklarını açamaz... Şehit olur... Şafak sökerken düşmanlar kaçmış, konvoy belirlenen güzergahtan Kudüs’e doğru yeniden yola koyulmuştur.

Yirminci Bölüm: Duhâ, kamptan ayrıldıktan sonra şiddetli bir kavgaya şahit olur. Kavga edenlerden şık giyimli olan adam, diğer bol kıyafet giyen adama aşağılar vaziyette bağırılmaktadır. Bol kıyafetli ve kafa bandı takan adam ise ikisinin de eşit ve mülteci olduğunu vurgulamaktadır.

İşgalden önce varlıklı ve birçok çalışanı olan adamın küçümseyen hareketlerine halk tepki gösterir. Herkes dağıldıktan sonra Duhâ, yolun ortasında kalakalan, hayatından ve kendinden hoşnutsuz adamı teselli ettikten sonra ambulans merkezine yönelir. Hastaneye vardığında her zamanki yoğunluklar vardır; yaralanmalar, ameliyatlar..

Doktoru odasında bulamadığında bir aksilik olduğunu düşünmez. Doktorun yanına çıktığında onun sakladığı bir şeyler olduğunu hisseder.

-Yeni hastalar nereden geldi?

Doktor cesaretini toplayarak:

- Malzeme ve mühimmat konvoyu.

Bu sözler vücudunu sarsar.

- Babam!

- Cesur olmalıyız.

Duhâ bu sözlerin anlamını sorgular. Sözler gayet açıktır. Doktorun gergin hareketleri, üzgün ses tonundan her şey anlaşılmalıdır. Duhâ duyduklarına inanmakta güçlük çeker. Ağlama nöbetinden sonra odanın zeminine yığılır. Doktor yanına yaklaşarak: “Babanla birlikte iki şehit ve dört yaralı var. Hep imandan bahsettin ve acı tecrübeyle yüzleşme sırası sana geldi. Bu durumdan dingin ve güçlü bir şekilde çıkacağına inancım tam.” der.

Kamp halkı, şehadet haberini alınca muhacirlerin çoğunun gözleri dolar ve içlerinden biri, “Şeyh İsmail Reyhân Rabbine kavuştu.” Yaşlılar; “Her fani ölümü tadacaktır. Mübarek olsun. Şehit olarak öldü.” der. Kadınlar, yasın büyük olduğunu ve onun gibi iyi bir adam bulmanın her zaman mümkün olmadığını söylerler. Genç adamlar; “O bir kahraman olarak öldü, biz de onun yolundan gideceğiz.” derken, çocuklar da Şeyh İsmail Reyhân’ın Yahudilere aslanlar gibi saldırdığını ve yüzlercesini öldürdüğünü iddia ederler. Karısına gelince hiçbir şey söylemeden, sessizce göz yaşları akıtır.

Yirmi Birinci Bölüm: Hayfâ’da yaşanan büyük terör gününde Siyonistlerin saldırısına uğrayan Ebû Neclâ, dünyada adaletin varlığına olan inancını ve insanlara karşı güvenini yitirmiştir. Yaşadığı trajediden daha fecisinin yaşanmış olabileceğini düşünememektedir. Onun evinden ve şehriden kovulmasına, sahip olduğu her şeyin elinden alınmasına, sonrasında çölde yüzüstü sefaletin ve evsizliğin pençeleri arasında bırakılmasına yeterli bir gerekçe bulamamaktadır. Bu yüzden dünyayla tamamen bağıni kopararak kalbini yalnızca masmavi göğe ve ondan beklediği merhamete açar.

Bir gün Duhâ, Ebû Neclâ’nın yanına gider ve kızı Neclâ’nın yaşadığı müjdesini verir. Esir kampından kaçarak Batir ve Sur Bahir bölgesindeki mücahitlere katıldığından ve kahramanlar gibi savaştığından bahseder. Şeyh İsmail Reyhân’ın şehadetinden üç gün

sonra Neclâ, Duhâ'nın yanına gider. Duhâ'yla birlikte babasını ziyaret eder. Gözyaşları içinde birbirlerine sarılırlar. İkisi de bir rüyanın içinde gibidirler. Üçü bir müddet sessizce otururlar. Sessizlikte kederin derin kalp atışları vardır. Mutlu mu yoksa hüzünlü mü olduklarını bilmeden yapabilecekleri tek şey konuşmaya devam etmektir. Hayat kaldığı yerden devam edecektir....

Yirmi İkinci Bölüm: Siyonist direniş günden güne küçülmekte ve mücahitler her taraftan Tel Aviv'e yaklaşmaktadırlar. Düşmanlar Arap askerlerden ve gerillalardan böyle muhteşem bir zafer görmeyi ummamaktadırlar. Köylüler, işçiler, üniversite öğrencileri, gönüllüler ve düzenli ordu hepsi adeta mucize gerçekleştirmektedirler.

Ömer b. Hattâb Tugayı her zamanki mekanlarında bir araya gelirler. Siyah sakallı komutan, Hamîs Şâhîn, Salih Bedrân, Neclâ ve diğer gençlerle birlikte sayıları iki yüzden fazladır. Komutan etrafına bakarak konuşmaya başlar:

- Bugün bu mevzideki son günümüz. Düzenli kuvvetler bir saat içinde gelecekler ve mevzileri bizden devralacaklar. Çok sayıda yeterli teçhizatla konuşlanacaklar. Mümkün olan en kısa sürede Tel Aviv'in eteklerine ulaşmak için acele etmeliyiz.

Ürdün birliklerinin yerlerini alacak olması Hamîs Şâhîn'in hoşnutsuz olmasına neden olur. İngiliz ve Ürdün krallığı arasında bir fark görmez. Ancak emirleri yerine getirmekten başka çareleri de yoktur. Aksi halde her şey birbirine karışır ve daha vahim sonuçlar meydana gelebilir. Komutan Neclâ'ya artık kendileriyle birlikte kalmalarına gerek olmadığını ve yaşlı babasının kendisine daha fazla ihtiyacı olduğunu belirtir. Neclâ, komutanın kendisini kabul etmemesi halinde silahını alıp kanının son damlasına kadar tek başına savaşacağını belirtir. Gözyaşlarıyla ıslanmış kirpikleriyle çevresindeki arkadaşlarına bakarak onlardan destek bekler. Salih Bedrân araya girerek, Neclâ'nın cesur bir kahraman gibi savaştığını, savaşta yüzlerce kişinin geride yaşlı, çocuk ve hasta bırakarak mücadeleye katıldığını ve Allah'ın geride bırakılan bu mazlumların yanında olacağını ifade eder. Komutan bu sözler üzerine Neclâ'nın kalmasına onay verir. Neclâ'nın gözlerinden ve yüzünden ne kadar mutlu olduğu açık bir şekilde görülür. Tugay, Tulkerem'e gitmek için

eşyalarını toplar. Araçlara erzak ve mühimmat yüklerler. Düzenli Ürdün kuvvetleri gelip olay yerinde yerlerini alana kadar beklemede kalırlar. Ömer b. Hattâb Tugayı umutla, büyük zafer özlemiyle yola çıkar.

Yirmi Üçüncü Bölüm: Siyonistler kuzeyden, güneyden, doğudan baskı altındadır. Karşılarındaki güçleri yenmenin zor olduğunu anladıklarında tek bir planları vardır Arap ilerleyişini engelleyerek ellerindeki bölgeleri Siyonist kontrolü altında tutmaktır. Savaşın uzamasının kendi çıkarlarına uygun olacağına inanmaktadırlar.

Komutan, Ömer b. Hattâb Tugayı'nın Tulkerem'e gelişinin ilk gününde subaylar ve askerler için sıcak bir yemek hazırlar. Onlara dinlenme ve uykularının tadını çıkarma fırsatı verir. Kasaba halkı, çölden gelen kahramanları karşılamak için yola çıkar. Balkonlar ezgiler söyleyen, selamlamak için ellerini sallayan kadınlarla doludur. Taburun üzerine güller menekşeler saçılır. Küçük çocuklar şarkılar söyleyerek sokakları doldurur. Beyaz sakallı ihtiyarlar Allah'a şükretmek için ellerini semaya kaldırır.

Güven ve umut Tulkerem'e geri gelir. Savaşa katılan gönüllülerin sayısında artış olur. Eller, ekinleri sulamak ve meyveleri toplamak için yarışır. Pazar yerleri kalabalıklaşır. Hittîn ve Ayn Câlût gibi eski zaman savaşlarından bahsetmeye başlarlar. Selâhaddîn Eyyübî, Necmeddin Eyyüb ve Baybars hakkında hikayeler anlatılır.

Üçüncü gün Kenan lakaplı istihbaratçı, siyah sakallı komutana, Yahudilerin bu gece saldıracakları haberini verir. Gelen bu haber sayesinde Siyonistler yenilgiye uğratarak bir kısmı öldürülür, bir kısmı esir olarak ele geçirilir. Geri kalan çoğunluk ise kaçar. Savaşın sonunda otuz tutsak, iki şehit ve üçünün durumu kritik beş yaralı vardır.

Yirmi Dördüncü Bölüm: Tulkerem, akşam silah sesleriyle tedirgin olurken, ertesi gün sokaklarında zafer davulları çalınır. Halk bu hızlı zafer haberini duyunca şaşırır. İnsanlar ele geçirilen esir kuyruğunu gördüğünde derinden etkilenir. Böylece halk tugayın ihtiyacı olan şeyleri yerine getirmede kolaylık gösterir.

Büyük savaş yaklaşmaktadır, Tel Aviv'in ele geçirilmesi tüm güzel dileklerin ve aynı zamanda sevgili Hayfâ'nın yolunu açacak tatlı bir umut gibi görünmektedir.

Komutan mahkumları hızlı bir şekilde en yakın kamp merkezine transfer etmeyi planlar. Böylece düşmanlar bu ezici yenilgiyi kabul etmiş olacaklardır. Aksi halde otuz esir ve çok sayıda ölünün kaybına sessiz kalmayacaklar ve intikam almak veya esirleri kurtarmak için yeni bir saldırı gerçekleştireceklerdir. Komutan, Neclâ'dan acil durumda olan yaralıları pansuman etmesini ister. Neclâ, mahkumların yanından yaralı olup olmadıklarını sorarak geçer. Mahkumlar halsizlik ve umutsuzluk içinde, sonlarının ne olacağını bilmeden oturmaktadırlar. Ölüm mü yoksa hapis mi? Ailelerine, sevdiklerine, hatıralarına mı dönecekler, yoksa umutları yok olup gidecek miydi? Neclâ da bir zamanlar tutsak edilmişti. Talihsiz adamların yaşadıklarını deneyimlemişti.

Mahkumlardan birinin sesi duyulur: “Hanımefendi .. bu adam kötü durumda.. yarası çok kanıyor.” Mahkum eliyle arkadaşını işaret eder. Neclâ, mahkuma doğru yaklaştığında bir an geri çekilir. Ve olduğu yerde kımıldamadan durur. Artık önünde hiçbir şey görmüyor ve gözleri yaşlar içindedir. Gözyaşları arasında eski trajedisini hatırlar. Levi'nin ailesini katletmesi, onu esir alması ve kötü muamelede bulunması. Tüm vücudu titrer. Neclâ, “Seni öldüreceğim aşağılık!” diyerek bağırır. Dava arkadaşları Neclâ'nın etrafına toplanır. Neclâ tabancasını çıkarıp ateş etmeye hazırlanırken komutan ona engel olur.

Komutanın arkasında bir hareketlenme olur ve bir uğultu duyulur. Bu kez de Salih Bedrân, Levi'yi vurmaya çalışır. Hamîs Şâhîn, ona engel olur. Salih Bedrân, umutsuzca direnerek ellerinden kurtulmaya çalışır. Komutan, “Siz deli misiniz?” diye haykırır. Salih'in ve Neclâ'nın tutuklanmalarını emreder.

Neclâ başı öne eğik, gözleri şişmiş, sanki ilk kez evinin kurbanları için gerçek bir cenaze töreni düzenleniyor gibi harabeler içinde yürür. Salih Bedrân, elleri bağlı ve arkadaşlarının kolları arasında hücrelerine götürülür. Neclâ onları takip eder.

Neclâ, hücresinde tek başına otururken Levi'nin görüntüsü aklından çıkmaz. Sonra Salih'in görüntüsü gözlerinin önüne gelir. Salih'in aşağılık Levi'yi nasıl ortadan kaldırmaya çalıştığı harika sahneyi hatırladığında kalbi çarpar. Neclâ, onun duygularını fark eder. Salih'in kalbine yakın olduğunu hisseder. Salih'in sessizliği binlerce fırtınalı duyguyu açığa çıkarır ve bakışları uzun süredir konuşmaktadır. Salih, açıkça belli etmese de Neclâ anlar. Salih onun nazarında herkesten farklıdır. Ona kendini yakın hissetmektedir. Neclâ, pembe ufuklarda uçarken komutan hücresinde gelerek ya itaat etmesini ya da buradan ayrılmasını ister. Neclâ buradan ayrılabilceğini hayal bile etmemiştir. Komutan Salih'in yanına gider ve onu da uyarır. Böylece ikisi de itaat edeceklerine dair söz verirler. Komutan, Salih'in iplerini çözdüğü sırada bir asker gelerek arabanın yaralıları nakletmeye hazır olduğunu, ancak Siyonist ordu komutanı Levi'nin öldüğünü haber verir.

Yirmi Beşinci Bölüm: Komutan, genel komutanlıktan kendisine gelen şifreli mesajı çözdüğünde şaşkınlık yaşar. Mesajda operasyonun ve ilerlemenin durdurulması emredilmektedir. Mevcut mevzilerin korunması ve emirlerin beklenmesi talimatı vardır. Komutan kaynağını bilmediği bir endişe duyar ve mesajın sahte olmasından şüphelenir.

Gecenin ilerleyen saatlerinde Kenan, komutana şifreli bir mesaj getirir. Komutan, o gece hiç uyumamıştır. Kenan'ı görünce yüreğine su serpecek bir haberle gelmesini umut eder. Kenan, komutanın inanmakta güçlük çekeceği haberlerle gelmiştir. Ürdün cephesinin Lût ve Ramla şehrini fiili bir savaş olmadan düşmanlara teslim edip geri çekildiğine nasıl inanabilir? Kenan, geri çekildikleri bölgelerde Yahudilerin yaptıkları katliamları anlatır.

Glubb Paşa'nın geri çekilmeye yönelik yayımladığı yetersiz savaş bildirisine göre, Yahudiler arka mevzilere sızmışlardır. Bu durum Tel Aviv'e doğru ilerleyen kuvvetler için tehdit oluşturmaktadır. Komutan, Kenan'ın söylediklerini trajedinin zirvesi olarak yorumlar. Kenan acıyla gülümser ve asıl tehlikenin ateşkes olduğunu söyler. Komutan duyduklarına anlam veremez. Ateşkes İsrail için tek umuttur. Vaziyeti İsrail'in lehine çevirecek, ona hazırlanma fırsatı verecek tek durum ateşkestir. Komutan, ateşkesin bir

efsaneden ibaret olduğunu dile getirir. Kenan, ateşkesin olacağını, Kral Abdullah'ın ateşkesi kabul ettiğini ve imzalamaya hazır olduğunu açıkladığını söyler.

Yirmi Altıncı Bölüm: İsrail ateşkesi kabul eder. Arap başkanlarının bir kısmı Arap birliğinin bozulacağı endişesiyle, diğer kısmı ise sömürge arzusuyla ateşkesi kabul ederler.

Hüzünlü barış davulları çalar. Kaybedilen hakların yıkıntıları üzerine gelen barış. Koca bir halkın yerinden edilmesini, Siyonist çetenin bir vatani çalmasını isteyen barış... Kuşkusuz bu durum gerçek manada bir barış değil, sömürgeci güçlerin dayattığı bir yenilgidir.

Ebû Neclâ'nın ateşkes haberini duyunca Mescidi Aksa'da kalp krizi geçirip hayatını kaybettiği haberi Neclâ'ya ulaşır. Bu haberle gözyaşlarına boğulan Neclâ hem vatanını hem de babasını kaybetmiştir. Siyah sakallı komutan ilk defa gözyaşlarına hakim olamaz. Neclâ'yı teselli edecek cümleler kurar. Hem Salih'in hem Hamîs'in gözlerinden yaşlar süzülür. Salih Bedrân, aniden silahını kapar ve Tel Aviv'e giden yola koşar. Arkadaşları ona engel olmak için etrafını sararlar. Ancak Salih geçirdiği cinnetin etkisiyle etrafındakilere yaklaşanı vurmakla tehdit eder.

Hamîs bu duruma yalnızca Neclâ'nın engel olacağını Neclâ'nın kulağına fısıldar. Salih'e sadece Neclâ engel olabilirdi. Hamîs'in tahmin ettiği gibi Salih'in kendine gelmesini Neclâ'nın sözleri sağlar. Salih ve Neclâ Tulkerem'de evlenip Mısır'a gitmeye karar verirler.

Bir saat sonra Arap kuvvetler ile Siyonist güçler arasında kurulacak tampon bölge için Birleşmiş Milletlere ait kuvvetler belirir. Gönüllü askerlerden hemen evlerine dönmeleri emredilir. Siyah sakallı komutan ise güvenliği tehlikeye attığı gerekçesiyle tutuklanır ve Mısır hapisanesine gönderilmek üzere özel bir araca götürülür. Olağanüstü kahramanlığına, onurlu ve kutsal savaş için yaptıklarına rağmen... Tutuklama gerekçeleri ise savaşın en kritik saatlerinde mücadeleyi baltalayan yozlaşmış hükümete karşı menfi düşüncelerinin olmasıdır.

Hapishane hürler için kesinlikle bir mezar olmayacak, aksine kaybedilen vatana dönüşü, birliği, sevgiyi, adaleti ve yeni değerleri müjdeleyecek olan devrimci öncülerin okulu olacaktır...

4.3. Romanın Şahıs Kadrosu

Romanın ana karakterleri: Şeyh İsmail Reyhân, Hamîs Şâhîn, Neclâ, Şeyh İsmail'in kızı Duhâ, Salih Bedrân ve Mısırlı komutandır. Romanın yan karakterleri: Ahmed Bedrân, Ebû Neclâ, istihbaratçı Kenan, ilk şehit edilen Meymûn, ambulans merkezinde çalışan doktor ve Şeyh İsmail'in beş yaşındaki oğlu Velîd; karşı tarafta ise Nadir Süleyman, Komutan Migor, Çavuş Levi ve İsrail askerleri vardır.

4.3.1. Şeyh İsmail Reyhân

Romanın ana karakterlerinden biri olan Şeyh İsmail Reyhân, romanın ilk sayfalarında karşımıza çıkmaktadır. Yahudilerin Hayfâ'yı işgal etmek için şehre attıkları top atışlarının etkisiyle yatağından fırlayarak uyanır. Şeyh İsmail Reyhân'dan dış görünüş olarak romanda şöyle bahsedilir: “Beyaz sakalı titriyor, kumral yüzü solgun bir vaziyette...”⁹³ Başka bir yerde ise “Sarı sakalı ıslanmıştı.”⁹⁴ Romanda geçen bu ifadelerden orta yaşlı olduğunu anlıyoruz.

Şeyh İsmail Reyhân dindar bir kişiliğe sahiptir. Hayfâ'da on yedi yaşındaki kızı Duhâ, beş yaşındaki oğlu Velîd, karısı, annesi ve elli yılı aşkın zamandır yanlarında bulunan hizmetçisiyle yaşamaktadır. O, insanlar tarafından sevilen ve saygı duyulan biridir. Hayfâ'ya yapılan saldırıdan sonra orada yaşayan insanların göç etmesine rehberlik etmiş ve insanlara manevi olarak da öncülük etmiştir.⁹⁵

⁹³ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 11.

⁹⁴ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 12.

⁹⁵ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 47.

Hayfâ'nın işgal edilmesiyle evlerini terk ederek mülteci kampında yaşamak zorunda kalan Şeyh İsmail, günlerini Kur'ân-ı Kerîm okuyarak, namaz kılarak ve gözyaşları içinde Filistinlilerin zafer kazanmaları için dua ederek geçirmektedir. Yemeğini yer yemez yatağına gider ve kendini acı hatıralarla, kanlı hayallerle ve Allah'tan başka kimsenin bilmediği meçhul geleceğe dair tablolarla dolu kesik kesik uykunun kollarına atar. Her geçen gün hüzünlü yüreğinde her şeyin eskidiğini, kuvvetinin azaldığını ve yaşlılığının ilerlediğini hissetmektedir. Şeyh İsmail Reyhân, savaşta erzak ve mühimmat nakliyesini denetleyen güçler arasında çalışmaya başladıktan sonra kendini daha dinç hisseder. Ne eklem ağrısı çeker ne de uykusunda kabuslar görür. İlerlemiş yaşına rağmen Yahudilere karşı yapılan savaşta fiili olarak görev almak onu son derece mutlu eder.⁹⁶

Şeyh İsmail, savaş güçlerinin gerisinde mühimmat ve erzak nakliyesini Kudüs'e ulaştırmak için iki üç gün evinden ayrı kalacaktır. Evinden ayrılmadan önce hasta eşi, yaşlı annesi, kızı Duhâ ve küçük oğlu Velîd ile vedalaşarak henüz şafak doğmadan evden ayrılır. Konvoy bir müddet ilerledikten sonra Siyonist devriye tarafından ani bir saldırıya uğrar. Ardı ardına patlamalar olur. Şeyh İsmail, bu önemli görevde ölene kadar direnmekten asla vazgeçmez. Çünkü savaşın adamdan daha çok malzeme ve mühimmata ihtiyacı vardır. Şeyh İsmail Reyhân vurulana kadar direnir ve şehit olur.⁹⁷

4.3.2. Hamîs Şâhîn

Genç bir ilkokul öğretmeni olan Hamîs Şâhîn, Şeyh İsmail Reyhân'ın kiracısıdır. Hamîs'in yüzü; uzun, esmere yakın, saçları düz ve siyah, kara gözleri kalın kaşlarla örtülmüştür. Bakışları keskin, sözleri ve hareketleri coşkuludur. Aynı zamanda baskın ve üstün karaktere sahip bir gençtir. Şeyh İsmail Reyhân'la apartman sakinlerini evin arka kapısından tahliye ederek kurtarır. Hayfâ'dan göç sırasında Şeyh İsmail Reyhân'a destek olur. Kafilde bulunan birçok gençten ve adamdan daha enerjik ve daha aktiftir. Zorlu göç yolculuğunda insanlara yardımcı olur ve fedakarlıklarda bulunur.

Göç ettikleri köyde insanların planlı bir şekilde yerleştirilmesine öncülük eder. Siyonistler ile verilecek mücadelede yapacağı temaslar için yola çıkması gerekir ancak bu

⁹⁶ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 184-185.

⁹⁷ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 196.

süreçte onu huzursuz eden bazı durumlar vardır. Hamîs'in ailesi el-Halîl şehrinde ikamet etmektedir. Ailesinin saldırılardan uzakta ve güvende olması onu bir nebze de olsa rahatlatır. Ancak yaşadıkları bu zorlu süreçte Şeyh İsmail Reyhân'ın kızı Duhâ'yı düşünür ve onun için endişelenir. Kendine karşı daima dürüst olan Hamîs, duygularından kaçmayarak köyden ayrılmadan önce Duhâ'ya duygularını açar. Köyden ayrılma durumunda kendisine mektup yazmasını ister.⁹⁸

Hamîs, Filistin mücadelesinin her aşamasında aktif rol alır. Mücadelenin en başından itibaren hem sahada çatışmalara katılır hem de silah taşıma ve savaşacak gençlerin eğitilmesinde rol alır. Komutan ve ileri gelen kişilerle toplantılara iştirak eder. Siyonistlerle yaşanan mücadelede verdiği kritik kararlarla zafer kazanılmasına katkı sağlar.

4.3.3. Neclâ

Neclâ on dokuz yaşında genç bir kızdır. Bir gece Migor adlı Yahudi komutanla birlikte Çavuş Levi ve İsrail askerleri Neclâ'nın evine baskın yapar. Neclâ'nın yardım çığlığına otuz yaşlarındaki abisi koşar ve komutan Migor'u öldürür. Bunun üzerine abisi şehit edilir. Neclâ'nın babası ellerindeki tüm değerli eşyaları vermeyi teklif etse de Neclâ dışında tüm aile saldırıya uğrar. Annesi, yirmi üç yaşındaki erkek kardeşi, on yedi yaşındaki kız kardeşi ve babası kurşuna dizilir. Babası yaralı olarak kurtulurken ailesinin diğer üyeleri Siyonist katliamdan kurtulamaz. Ailesi katledildikten sonra Neclâ ise Çavuş Levi tarafından esir edilir.⁹⁹

Neclâ esir kampından bir yolunu bularak kaçar. Yolda Filistinli mücahitler ile karşılaşır. Babasının yaşadığını öğrenir. Filistin için savaşmak için gruba katılmayı ister. Komutan, kadın olmasına rağmen onun isteğini kabul eder. Çünkü Neclâ'nın savaşmak dışında başka bir yolu yoktur. Mısırlı komutan, Neclâ'nın hayata ancak bu şekilde tutunabileceğinin farkındadır. Neclâ'ya aynı tugayda bulunan Salih aşık olur. Ve bir çok konuda ona destek olur. Babasına kavuşan Neclâ'nın savaşmaya devam etmesinde ve ağır

⁹⁸ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 63.

⁹⁹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 22.

yaralı bir şekilde esir edilen Yahudi Çavuş Levi ile karşılaştığında Neclâ'nın intikamını almak istemesi konusunda yardımcı olur.

Neclâ, İsrail ile yapılan ateşkeste hem babasını hem vatanını kaybeder. Onun durumuna komutan bile gözyaşı döker. Yapılan ateşkes haberine ve Neclâ'nın haline üzülen Salih, cinnet getirir ve onu sadece Neclâ sakinleştirebilir. Bu olay üzerine birbirlerine duydukları sevgiyi itiraf ederler. Neclâ ile Salih evlenerek Mısır'a yerleşme kararı alırlar.¹⁰⁰

4.3.4. Ebû Neclâ

Hayfâ'nın Yahudilerin eline geçtiği gece Siyonistlerin evlerine baskın yapması sonucu tüm ailesini kaybeder. Eşi ve çocukları Siyonist askerler tarafından öldürülürken kızı Neclâ ise esir edilir. Hayfâ'dan ayrılan bir grup tarafından yaralı halde kurtarılır. Hayfâlularla göç ettiği köyde bir gün mescitte şok halde otururken caminin imamının desteğiyle abdest alır. Esmer yüzü ve bembeyaz sakalını ıslatan abdest suyu ile kendine gelir. Yaşadıkları onu bir altmış yaş daha yaşlandırmıştır. Perişan halde dolaşır. Yaşadığı acı kaybın etkisiyle hayattan soyutlanmış bir şekilde yaşar. Dünyayla tamamen bağını koparıp yalnızca ibadetle meşgul olur. Her sabah Mescid-i Aksâ'ya giderek vaktinin çoğunu Kur'ân-ı Kerîm okuyarak ve namaz kılarak geçirir.

Ömrünün son demlerinde kızı Neclâ'nın hayatta olduğunu öğrenir ve kızına kavuşur. Ebû Neclâ yaşlı olduğu için komutan, Neclâ'dan, babasının yanında kalmasını istese de Neclâ savaşıma devam eder. Ebû Neclâ'nın kalbi İsrail ile yapılan ateşkes haberine dayanamaz ve geçirdiği kalp krizi sonucunda Mescid-i Aksâ'da vefat eder.

4.3.5. Duhâ

Şeyh İsmail Reyhân'ın kızı Duhâ, on yedi yaşında utangaç yapıda genç bir kızdır. Utangaç, içine kapanık, narin bir yapıda olmasına rağmen Filistin direnişinde aktif rol alır.

¹⁰⁰ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 267.

Hayfâ'da zorunlu haller dışında evinden dışarı çıkmazken, Hayfâ'dan göç ettikten sonra her gün ambulans merkezine giderek çatışmalarda yaralananları, çadırlarda kötü şartlar altında yaşayan hasta çocukları tedavi eder. Bu zorlu süreçte güçlü bir tavır sergiler; bu gücünü ise Allah'a olan derin inancından alır. Ne kadar zor şartlarla karşılaşır karşılaşırsa tebessüm ederek ambulans merkezine girer. Çünkü yaralıların onun güler yüzüne ihtiyacı vardır. Babasının şehit haberini aldığı anda da metanetini korumaya çalışır.

4.3.6. Salih Bedrân

Kahire Üniversitesi Edebiyat fakültesi Felsefe bölümü üçüncü sınıf öğrencisi olan Salih, Filistin'de savaşmak üzere gönüllü direniş grubuna katılır. Salih yirmi bir yaşında, kültürlü, cesur ve sorgulayan bir gençtir. Ömer b. Hattâb Tugayı'ndaki yedi kişiden biridir. Ömer b. Hattâb Tugayı'nın pusuya düşürüldüğü bir zamanda yardım getirmek için kendisini tehlikeye atmaktan çekinmez. Getirdiği destek ekip sayesinde tugay pusudan kurtulur. Salih, savaşta büyük fedakarlıklarda bulunur ve direnişe büyük katkı sağlar. Ömer b. Hattâb Tugayı'na sonradan dahil olan Neclâ'ya aşık olur ancak duygularını kimseye belli etmemeye gayret gösterir. Çünkü onun için öncelik, içinde bulunduğu Filistin mücadelesinin başarıya ulaşmasıdır.¹⁰¹

Mücahitler, Tel Aviv önlerine ulaştıkları sıralarda ateşkes imzalanır. Bu haberi alan Neclâ'nın babası kalp krizi geçirir. Babasının ölüm haberini alan Neclâ ise gözyaşlarına boğulur. Hem vatanını hem de babasını kaybeder. Bu manzara karşısında sağ duyusunu kaybeden Salih, Tel Aviv yönüne doğru koşar. Arkadaşları ona mani olmak isterler. Ne var ki Neclâ dışında buna engel olabilecek kimse yoktur. Durumun farkında olan Hamîs, Neclâ'ya yönelerek Salih'e engel olmasını ister. Salih, babasının kalp krizi geçirmesiyle birlikte kimsesiz kaldığını ifade eden Neclâ'ya dayanamaz. Neclâ ile birbirlerine sevgilerini itiraf ederler. Evlenip Mısır'a yerleşmeye karar verirler.

4.3.7. Ahmed Bedrân

¹⁰¹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 135.

Prof. Dr. Ahmed Bedrân, eşi ve oğlu Salih Bedrân ile Kahire'nin Seyyide Ayşe mahallesinde yaşamaktadır. Ezher mezunu olan Prof. Dr. Ahmed Bedrân, orta bölgede müfettiş olarak görev yapmaktadır. Filistin hakkında yazılan ve söylenen her şeyi yakından takip eder. Oğlu Salih üniversite öğrencisidir ve Filistin'e giden gönüllülere katılmaya karar verir. Bu fikrini babasına söylediğinde Ahmed Bedrân, biricik oğlunun gitmesine razı olmak istemez, oğlunun geçici bir heves ve coşkuya kapıldığını düşünür. Ancak Salih'teki azim ve sağlam inanç karşısında daha fazla dayanamayarak gitmesine razı olur.

4.3.8. Mısırlı Komutan

Romanda Mısırlı komutanın ismi hiçbir yerde zikredilmez. Ömer b. Hattâb Tugayı'nın komutanıdır. Komutandan keskin bakışlı, siyah sakallı, kısa boylu olarak bahsedilir. Mısırlı Komutan, duygularını belli etmeyen bir kişilik yapısına sahiptir. En zor anlarda dahi ellerinde ve dudaklarında titreme emareleri görülmez. En korkunç komutları sakin tonlarda verir, elde ettiği büyük zaferlerden bile olması gereken doğal bir şeymiş gibi bahseder. Savaş ahlâkına sahip, duygularıyla hareket etmeyen bir insandır. Bunu, ellerinde esir olarak bulunan, Neclâ'nın ailesini katleden Yahudi Çavuş Levi'nin öldürülmesine engel olmasından anlayabiliyoruz.

Komutan, dindar ve hoşgörülü bir insandır. Nadir'in abartılı mizahı ve Neclâ ile rahat tavırlarla konuşması hoşuna gitmese de bir şey demez ve görmezlikten gelir. Yine tüm tugay namaz kılarıken Nadir'in çoğu zaman namazları aksatmasına ses çıkarmaz.

Mısırlı Komutan, Filistin direnişinde büyük başarılar elde eder. Kritik noktalarda cesur adımlar atar. Romanın ismi zikredilmeyen kahramanıdır. Pek çok isimsiz kahramanı temsil eder. Siyah sakallı, kısa boylu komutan İsrail ile ateşkesin imzalanmasından sonra olağanüstü kahramanlığına, onurlu ve kutsal savaş için yaptıklarına rağmen güvenliği tehlikeye attığı gerekçesiyle tutuklanarak Mısır hapisanesine gönderilmek üzere özel bir araca götürülür. Tutuklanma gerekçesi ise savaşın en kritik saatlerinde mücadeleyi baltalayan yozlaşmış hükümete karşı olumsuz düşüncelerinin olmasıdır.

4.3.9. Nadir Süleyman

Nadir, Filistin davası için Siyonistler ile mücadele eden Ömer b. Hattâb Tugayı'nın fertlerindedir. Ömer b. Hattâb Tugayı'ndaki yedi adam arasında farklı bir karaktere sahiptir. Nüktedan ve neşelidir. İnce, uzun, zayıf yapılı ve yavaş hareket eden biridir. Nadir, Hayfâ'nın ileri gelen zenginlerinden birinin oğludur. Lüks ve konforlu hayatı onu tembel ve gevşek biri haline getirmiştir. İşgalden önce bolluk ve refah içinde yaşamaktadır. Bir arabası, çok sayıda büyük meyve bahçesi vardır. Babası Kahire'nin en büyük meyve tedarikçisidir. Savaş onun hayatını alt üst eder.

Nadir, babasının ve kendisinin konumunu kaybetmemek için ajan olarak Ömer b. Hattâb Tugayı'nın içine sızar. Amacı babasının servetini korumak ve bu servette babasının yerine geçmektir. Siyonistler, Ömer b. Hattâb Tugayı'na saldırıda bulunur. Komutan yardım getirmesi için Nadir'e görev verir ancak Nadir tehlikeli olacağını söyleyerek kabul etmez. Yardımı Salih getirir ve tugay kurtulur. On kadar Yahudi esir alınır. Yahudi teğmen kendilerini öldürmemeleri için Nadir'in hain olduğunu itiraf eder. İfşâ olacağını anlayan Nadir, teğmenin üzerine kurşunlar yağdırır. Böylece Nadir'in kendisinin ve babasının çıkarları için Yahudilerle anlaştığı ortaya çıkar. Nadir yargılanmak üzere Gazze hapisanesine gönderilir. Sorgusunda babasının düşmanların elinde olduğunu ve kendisine merhamet edilmesini ister. Ancak ihaneti birçok insanın ölümüne neden olmuştur. İhanetinin bedelini ağır öder. Cezasının ölüm olacağını anlar. Gazze hapisanesindeki hücrelerinde yaptıklarından pişmanlık duyar ve intihar eder. Nadir, Filistin davasına dünyevî çıkarları için ihanet eden pek çok kişiyi temsil eder.

4.3.10. Kenan

Kenan, Mısırlı komutana gizli bilgiler getiren istihbaratçıdır. Ona kritik bilgiler verir. Düşman hakkında getirdiği bilgiler sayesinde Filistin güçlerinin Tulkerem şehrinde zafer kazanmalarını kolaylaştırır.

4.3.11. Doktor

Doktorun ismi romanda hiçbir yerde zikredilmez. Tıpkı komutanın isminin zikredilmediği gibi. Duhâ ile aynı ambulans merkezinde çalışır. Savaşta yaralananları tedavi eder. Romanda doktorun ne kadar fedakar bir insan olduğunu, kırk sekiz saat uyku uyumadan yorgun bir şekilde çalıştığından anlayabiliyoruz. Yoğun çalışmasına rağmen mücahitlere kıyasla yaptığı işi yetersiz görür. Şeyh İsmail Reyhân şehit olarak hastaneye getirildiğinde Duhâ'yı teselli eder.

4.3.12. Velîd

Şeyh İsmail Reyhân'ın beş yaşındaki oğludur. Hayfâ'dan göç eden kabile çölde zorlukla ilerlerken evine geri dönmek ister. Velîd, işgalden sonra olgun bir adammış gibi sessiz ve dalgın birine dönüşür. Savaştan ve göçlerden etkilenen tüm çocukları temsil eder.

4.3.13. Meymûn

Hayfâ'nın Siyonistler tarafından işgale uğradığı ilk gün insanlar bir araya gelip ne yapacaklarını istişare ederler. Bir grup kalıp direnmeyi diğer grup ise mücadeleye Hayfâ dışında devam etmeyi uygun bulur. Çünkü düşman ile mücadele etmek için organize olmak ve imkanların iyileştirilmesi gereklidir. Ancak Meymûn, fevri hareket eden bir gençtir. Bu sebeple elinde bıçakla dışarı fırlar ve Siyonistlerin açtığı ateş sonucunda şehit olur. Yazar, Meymûn'un ölümünün bedelsiz olduğunu ifade eder. Meymûn, karakteri üzerinden fevri ve düşünülmeden hareket etmenin Müslümanlara bir fayda getirmeyeceğini gösterir.

4.3.14. Levi

Neclâ'nın evine baskın yapan Siyonist çetenin içinde Çavuş Levi de vardır. Komutanları Migor'u öldüren Neclâ'nın ailesini katletme emrini verir. Neclâ'yı esir alır ve ona kötü muamelede bulunur. Neclâ, esir alınan Yahudi askerlerine pansuman yaparken

Levi ile karşılaşır. Onu öldürmeye teşebbüs eder. Ancak Mısırlı komutan buna izin vermez. İsrail askerleri ile merkeze sevk edilirken ağır yaralı olan Levi ölür.

4.4. Dil ve Üslûp

Üslûp, dilin anlatım dağarcığını, mecâzî gücünü söze ve yazıya dökmek, dile canlılık kazandırmak demektir. Yazarın dile verdiği ifade kabiliyetidir ve dili sanat düzeyine çıkararak bir oluşumdur.¹⁰²

Necîb el-Kîlânî, fasih Arapça kullanımının gerekliliğini savunmuştur ve romanlarında fasih Arapça kullanmaya özen göstermiştir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında edebî yönü güçlü olmasına rağmen ağdalı dil yerine yalın ve akıcı bir dil kullanmayı tercih etmiştir. el-Kîlânî, romanını oluştururken bir çok anlatım tekniklerinden yararlanmış ve edebî sanatlardan istifade etmiştir.

Necîb el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ* romanında; teşbih, mecâz, kinaye, istiare, tıbak, iktibas gibi belagat sanatlarını kullanmıştır. Aşağıdaki cümle teşbih sanatına örnektir.

«زعموا يا أولاد أن الشيخ ريحان هاجم اليهود كالأسد، وقتل منهم المئات.»

“Çocuklar, Şeyh Reyhân'ın Yahudilere aslan gibi saldırdığını ve onlardan yüzlercesini öldürdüğünü iddia ettiler.”¹⁰³

Şeyh İsmail şehit olduktan sonra çocuklar onu cesaret yönünden aslana benzetmiştir. Cümlede الشيخ ريحان müşebbeh, الأسد müşebbehün bih, ك teşbih edatıdır.

Romanda yer verilen edebî sanatlardan biri olan mecâza aşağıdaki cümle örnek gösterilebilir. Verilen cümlede; yaşanan musibet çok büyük olduğu için insanların onun karşısında büyümesi de o derece büyük olmalıdır. Ancak burada büyümek gerçek manada fiziksel olarak büyüme değil, mecâzî anlamda bir büyüme ve olgunlaşma kastedilmiştir.

¹⁰² Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2020), 178-183.

¹⁰³ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ* 209.

- «يجب أن تكبر . . . وتتسامى حتى نصير في مستوى
المحنة . . .»

“Büyüme zorundayız... ve musibet seviyesine ulaşana kadar yükseliriz..”¹⁰⁴

Aşağıdaki cümlede istiare-i mekniyye vardır. İstiare-i mekniyyede sadece müşebbeh zikredilir. Müşebbehün bih açıkça zikredilmez fakat onu anımsatan, onunla alakalı bir unsur bulunur.

إنهم يطوون صدورهم على مرارة قاتلة

“Ölümcül bir acıyla göğüslerini katlarlar.”¹⁰⁵

Cümledeki طوى fiili katlamak demektir, طوى fiili elbise, eşya için kullanılır. Bu cümlede göğsün katlanması mecazi anlamdadır. Cümlede müşebbehün bih yoktur sadece müşebbeh zikredilmiştir. Müşebbeh صدورهم kelimesidir.

Toprak ağasının köylüyle tartışmasında söylediği cümlede de istiare vardır.

- «ليس الذنب ذنبك . . . وإنما ذنب الأيام القاسية التي جعلت
صعلوكًا يتناول على سادته . . .»

“Suç sende değil... asıl suç, bir serserinin efendilerine saldırmasına sebep olan çetin günlerin..”¹⁰⁶

¹⁰⁴ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 200.

¹⁰⁵ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ* 157.

¹⁰⁶ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ* 198.

Cümlede ذنب الايام ifadesinde istiare vardır. ذنب kelimesi insanlara özgüdür. Cümlede müşebbeh olan insan kelimesi hafzedilmiştir. İstiare-i mekniyyede müşebbehün bih hafzedilir. İstiare-i mekniyyeyi anımsatan unsur ذنب kelimesidir.

Aşağıdaki cümle kinayeye örnektir. Cümledeki خناجر مسمومة terkinde kinaye vardır. Burada belirtilen zehirli hançer hem gerçek manada hem de mecaz anlamda anlaşılabilir. Ancak zehirli hançerden kasıt, ihanettir. Mecazi anlamda casus, hain manasındadır..

ونحن نعلم سلفاً أن خلف ظهورنا خناجر مسمومة

“Arkamızda zehirli hançerler olduğunu zaten biliyoruz.”¹⁰⁷

Nadir’in ihanetini kabullenmekte zorlanan Neclâ ’ya komutan aşağıdaki cümleyle durumu anlatmaya çalışmıştır. Aşağıdaki cümle seciye sanatına örnektir. البيضاء kelimesi ile الرقطاء kelimesinde seci vardır.

- «الله قد خلق الحمامة البيضاء، وخلق أيضاً الحية
الرقطاء . . .»

“Allah beyaz güvercini yarattığı gibi benekli yılanı da yaratmıştır.”¹⁰⁸

İhtisar sanatına aşağıdaki cümle örnektir. Salih’in annesi, oğlu savaştan döndüğünde onu kardeşinin kızıyla evlendirmek istemektedir. Salih’in ne cevap vereceğini ancak geldiğinde öğrenebilir. Salih’in cevabı belirsiz olduğu için bu kalıp ifadeyi kullanarak ihtisar yapar. Bu ifade belirsiz durumlarda söylenir. Sin ve cimden kastedilen sual ve cevaptır.

يحتاج إلى سين وجيم . . .

¹⁰⁷ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ* 156.

¹⁰⁸ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 132.

“Sin ve cime ihtiyaç var.”¹⁰⁹

Romanda, aralarında anlam bakımından zıtlık bulunan kelimelerin bir cümlede uyum içinde bulunması anlamına gelen tıbâk sanatına da yer verilmiştir. Örnek verdiğimiz cümlede; hastalıklı ve sağlıklı, akıllı ve deli gibi birbirine zıt ifadeler anlam birliği ve uyum içinde zikredilmiştir.

- «وفى المجتمع يوجد المريض والصحيح، والمجنون
والعاقل، وأيضاً يوجد الخائن والمخلص

“Toplumda hasta ve sağlıklı, akıllı ve deli, hain ve vefalı kişiler bir arada bulunur.”¹¹⁰

Bir ayet ya da hadisin bir kısmının veya tamamının alınması demek olan iktibas sanatını, roman kahramanlarından Şeyh İsmail’in şehadetini duyan insanlar, Rahman suresinden alıntı yaparak tebrik ederler.

«كل من عليها فان . . هنيئاً له . . مات شهيداً»

“Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.. mübarek olsun.. şehit olarak öldü.”¹¹¹

4.5. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Roman ve hikaye gibi anlatmaya yönelik eserlerde metin halkası, vaka zinciri, eserin dili bakış açısına göre şekil almaktadır. Bakış açısı, dış dünyada gördüğümüz varlık ve hayat tezahürleri, bulunduğumuz yere ve mevkiye, ruh halimize göre değer kazanır ve

¹⁰⁹ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 176.

¹¹⁰ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 132.

¹¹¹ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 209.

mana ifade eder.¹¹² İnsanların yaşadıkları olumlu olumsuz durumlar, onların dış dünyayı nasıl algıladıklarını göstermede etkili bir faktördür. Kötü bir haber alan insanla mutlu bir haber alan insanın çevrelerindeki güzellikleri görme biçimleri aynı değildir.

İtibarî alemin kurulması, vaka zincirinin şekli, başlangıç ve bitişi, olaylarla kesişmesi, şahısların seçiminde ve mekânın tasvirinde bakış açısının rolü önemlidir. Hakim bakış açısından hareketle kaleme alınmış eserlerde anlatıcı, eserin veya metnin içinde her şeye hakim durumdadır.¹¹³ Eserdeki kahramanlar gibi anlatıcı da itibarî bir varlıktır. Yazar tarafından oluşturulan bu varlık naklettiği itibarî alemde her şeyi bilen ve gören biridir.¹¹⁴

Burada anlatıcı, nakledilmekte olan itibarî alem ile ilgili her şeyi bilen ve gören bir konumdadır. O, sınırsız bir güce sahiptir. Olay ve şahıslarla ilgili geçmişte olan ve içlerinden geçirdikleri her şeye hakim konumdadır. Anlatıcı zaman ve mekân ile sınırlı değildir. Nerede aranırsa orada hazırır. Kahramanların bütün geçmişlerini, her türlü özelliklerini ve içlerinden geçirdiklerini bilir, iç konuşmalarını duyar.¹¹⁵

Necîb el-Kılânî'nin yakın tarihi romanlarından biri olan *Ardu'l-enbiyâ* romanını hakim bakış açısıyla yazdığını görmekteyiz. Romanda anlatıcı, kendisini yüksek bir yerde konumlandırmış ve oradan Hayfâ şehrini gözetler vaziyettedir. Anlatıcı, şehirdeki ağaçları, evin içinde uyumakta olan çocukları görmekte ve bize, şehrin, büyük bir değişimin eşiğinde olduğunu hissedip hissetmediğini sormaktadır.

أكانت المدينة الخالدة تشعر أنها على أبواب تغير ضخم؟؟
وتحت ستار الظلام كانت تحدث أحداث هائلة!!
الأطفال نائمون تحت أسقف المنازل يتسمون في وداعة وفراغ بال،

¹¹² Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (Ankara: Akçay Yayınları, 1991), 81-82.

¹¹³ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 99.

¹¹⁴ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 94.

¹¹⁵ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 94-96.

“Kadim Şehir, büyük bir değişimin eşiğinde olduğunu hissetmiş midir? Karanlığın gölgesi altında korkunç olaylar oluyordu! Çocuklar, güven içinde tasasız bir halde evlerinin çatıları altında uyuyorlar.”¹¹⁶

Romanın ilk satırlarında anlatıcıyı Hayfâ'da, Hayfâ'yı betimlerken; daha sonraki bölümlerde ise çölde, İsrail zulmünden kaçan kadın, yaşlı ve çocuklarla birlikte yürürken görürüz.

قافلة الضائعين تنحدر عبر الصحراء نحو الجنوب، إنها تسير في
سرب طويل متناثر، جموع من النساء والرجال والأطفال يتعثرون
في الطرق الجانبية الموحشة غير المطروقة

“Perişan haldeki zavallı kimselerden oluşan kabile, çöl boyunca güneye doğru yöneliyor; uzun, dağınık bir sürü halinde yürüyordu. Kadınlardan, adamlardan ve çocuklardan oluşan kalabalık, ıssız, kullanılmayan patika yolda düşe kalka ilerliyordu.”¹¹⁷

Hakim bakış açısıyla yazılmış eserlerde anlatıcıya ‘yazar-anlatıcı’ da denilmektedir. ‘Yazar-anlatıcı’ vaka zincirinin bir kısmını gösterme bir kısmını ise anlatma yoluyla okuyucunun dikkatine sunabilir. Bu iki anlatım birbirini destekler. Genellikle anlatmayla ilgili kısımlar gösterme ile ilgili kısımların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

4.6. Anlatım Teknikleri

Ardu'l-enbiyâ romanında farklı anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler romanda anlatım zenginliğine katkı sağlamıştır.

4.6.1. Anlatma Tekniği ve Gösterme Tekniği

¹¹⁶ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 9-10.

¹¹⁷ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 31.

Anlatma, dilin işlevsel bir nitelik kazanması anlamına gelir ve ifade etme biçimidir. Anlatma tekniğinde anlatıcı-yazar egemenliği vardır. Bu yöntemin kullanıldığı metinlerde anlatıcının, anlatının şekillenmesinde etkisi önemli ve büyüktür. Bu teknikte anlatıcı, metinden ziyade dikkatleri kendi üzerine çeker.¹¹⁸

Yazar Siyonistlerin Hayfâ şehrine saldırdıkları gece yaşananları anlatma tekniği ile okuyucuya sunar.

ووثب الشيخ «إسماعيل ريحان» من سريره فجأة، كانت
طلقات المدافع تتوالى في سرعة مجنونة، وتهز أرجاء الحى هزاً عنيفاً

“Şeyh İsmail Reyhân, aniden yatağından fırladı. Top atışları çılgınca devam ediyor, tüm mahalleyi şiddetli bir şekilde sarsıyordu.”¹¹⁹

Anlatma tekniğine bir başka örnek ise Nadir’in ihanetinin ortaya çıkmasını engellemek için Yahudi teğmeni öldürmeye kalkıştığı kısımdır:

كان مسدسه في يده، وسرعان ما انطلقت منه رصاصات مجنونة
نحو الملازم اليهودي، فانقض القائد على «نادر» واختطف منه مسدسه

“Tabancası elindeydi, Yahudi teğmene doğru aniden kör kurşunlar yağdı. Komutan, Nadir’in üzerine atıldı ve elinden tabancasını kapdı.”¹²⁰

Anlatma tekniğinde vaka nakledilirken, gösterme tekniğinde ise okuyucunun gözleri önünde olay canlandırılır.¹²¹ Gösterme yönteminde dikkatler metnin üzerindedir. Gösterme tekniği, romanda geçen diyalog cümleleri veya diyalog cümleleri arasında kurulan bağlantı cümlelerinin okuyucuya sunulmasıdır.¹²²

¹¹⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 200-202.

¹¹⁹ el-Kilâni, *Ardu'l-enbiyâ*, 11.

¹²⁰ el-Kilâni, *Ardu'l-enbiyâ*, 127.

¹²¹ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 12.

¹²² Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 201-204.

وغاز قلبه عندما سمع دقات عنيفة بالبَاب ، وهتف في صوت
بأَكِّ جريح :

- «من بالبَاب؟» .

- «أنا خميس درويش يا عم إسماعيل . . .» .

“Kapının şiddetli vurulduğunu duyunca kalbi sıkıştı ve yaralı ağlamaklı bir sesle seslendi:

- Kim o?
- Ben Hamîs Dervîş, İsmail amca ...”¹²³

Yukarıda verdiğimiz örnek metinde gösterme tekniği, anlatma tekniği ile bir arada kullanılmıştır. Gösterme, sahneyi okuyucunun gözünde canlandırma şeklindeki anlatımdır. Örnek verilen diyalogda koyu yazılar anlatma tekniğine diğer satırlar ise gösterme tekniğine örnektir.

4.6.2. Tasvir Tekniği

Anlatmanın temel özelliği somutlaştırmadır. Bir şeyi somutlaştırmak ise karakteristik çizgilerini, rengini ve ruhunu canlandırmaktır. Romancı somutlaştırma yaparken tasvir yönteminden geniş ölçüde faydalanır.¹²⁴ Tasvirde mekân ve şahıslarla ilgili hususlar okuyucuya sunulur.¹²⁵

Necîb el-Kîlânî betimleme konusunda oldukça başarılıdır. Betimlemeleri okuduğumuzda sanki yaşanan olayın ya da mekânın içindeymiş gibi hissederiz. Romandaki bir kahramanı da gerçek hayatta sanki kanlı canlı karşımızda duruyor hissine kapılırız.¹²⁶

¹²³ el-Kîlânî, *Ardu 'l-enbiyâ*, 13.

¹²⁴ Tekin, *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları*, 207.

¹²⁵ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 12.

¹²⁶ Özdemir, *Necib el-Kilânî ve Romancı Kişiliği*, 285.

Ardu'l-enbiyâ romanında yaşanacak işgalin hemen öncesindeki Hayfâ şehri betimleniyor. Romanın ilk satırlarında geçen şu cümleler tasvir tekniğine örnektir.

مدينة «حيفا» بدت تحت جنح الظلام كابية حزينة ، وارتجافات
النجوم فى سمائها الصافية توحى بالقلق ، ودمدمات غامضة تنبعث
من البحر الواسع الكبير ، لكأن المدينة كائن حى ، ولكأن مظهرها
يشبه مسافراً غداً وعلى ملامحه ترتسم سمات الأسى والحزن
والغربة المرتقبة . .

والأشجار الخضراء فى شوارع «حيفا» تتمايل فى ببطء ، وكأنها
ضربير يرتل آيات القرآن فى كسل ووهن ، والبيوت تتراص جامدة
ساكنة وتتسلل عبر نوافذها أضواء هزيلة ، ورجال الدرك قد
أضناهم السهر ، فداعب النعاس أجفانهم ، فوقفوا مترنحين بين
اليقظة والنام ، يحلمون بالفراش الوثير ومتعة الراحة . .

“Hayfa şehri karanlığın kanatları altında üzgün ve kederli görünüyordu. Açık havadaki yıldızların parıldayışları endişe fisıldıyordu. Uçsuz bucaksız denizdeki karanlık homurtular, şehrin sanki yaşayan bir canlı olduğunu, silüetinin yarın yola çıkacak bir yolcuya benzediğini ve çehresinin ümitsizlik, hüznün, gurbet ve ayrılığın resmini çizdiğini haber veriyordu.

Hayfâ sokaklarındaki yeşil ağaçlar bitkin bir halde Kur’ân ayetlerini okuyan bir âmâ gibi yavaşça sallanıyordu. Evler sessiz ve sıkıca birbirine bitişmiş, camlarından soluk ışıklar sızıyordu. Bekçilerin sabaha kadar uykusuz kalmaları onları zayıf düşürmüştü, uyku göz kapaklarını okşamaktaydı. Bu yüzden uyku ve uyanıklık arasında yalpalayıp duruyorlardı. Rahat bir yatak ve dinlenmeyi hayal ediyorlardı. . . .”¹²⁷

Necîb el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ* romanında en çok kullandığı tekniklerden biri tasvir tekniğidir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında tasvirlerle yer vererek okuyucunun yaşadığı durum ya

¹²⁷ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 9.

da mekânı hayal etmesini sağlar. Romanın pek çok yerinde hem şahıslar hem mekanlar tasvir tekniğinden yararlanılarak betimlenmiştir. Yukarıda verdiğimiz örnek cümlede yaşanacak işgalin hemen öncesindeki Hayfâ şehri tasvir edilmiştir.

4.6.3. Mektup Tekniği

Mektup bir türün adı olmakla beraber aynı zamanda bir anlatım biçimidir.¹²⁸ Mektup anlatım biçimi olarak roman türünde iki şekilde kullanılmıştır. İlki romanın genelinde ve gerektiği zaman kullanılmasıyken, ikincisi tekniğin romanın müstakil, peş peşe gelen mektuplardan oluşmasıdır.¹²⁹

Mektup tekniği, roman sanatına yeni anlatım imkânları sağlar ve bireyi tanımada ondan yararlanır. Bireyin iç dünyasını aydınlatmada bu tekniğin katkısı yadsınamaz.¹³⁰ Romanda birkaç yerde mektup tekniğine yer verilmiştir. Duhâ'nın Hamîs'e yazdığı mektup:

«شقيق الروح والفؤاد . . أكتب إليك من القدس حيث المسجد
الأقصى وقبة الصخرة من المدينة العريقة ذات التاريخ والأعجاد .
لكن صدقنى «يا خميس»، إن المدينة تبدو فى نظرى كالرجل المريض
المتهالك . . إنها مدينة تعيش الآن بلا روتق، يزحم شوارعها لاجئون
ممزقو الثياب، كسيرو النظرات، كلهم يحسون بالغرابة والهوان . .

“Ruhumun ve kalbimin diğer yarısı... Sana Mescid-i Aksâ ve Kubbetü's-Sahra'nın bulunduğu Kudüs'ten, tarihin ve ihtişamın kadim kentinden yazıyorum.. Ama inan bana Hamîs, şehir bana hasta ve bitkin bir adam gibi görünüyor.. Artık ihtişamı olmadan yaşayan bir şehir, sokakları yırtık pırtık giysiler içinde, bakışları kırılgan mülteciler ile dolu, hepsi kendilerini gurbette ve aşağılanmış hissediyor.”¹³¹

¹²⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 235.

¹²⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 238.

¹³⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 238-239.

¹³¹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 108.

Duhâ'nın Hamîs'e yazdığı bir diğer mektup:

عزيزى «خميس» ..

معذرة إن كنت أقدم لك فى أول خطاب لى تلك الصور القائمة
التي تستدر الدموع، وتثير النفس، فنحن لا نستطيع أن نزيّف الواقع
المرير الذى نعيش فيه . . نحن نحيا المأساة بكل عواطفنا وجوارحنا،
وواجب علينا أن نفعل ذلك، وإحساسنا بالكارثة المروعة، وبمبادئنا
وترائنا ووجودنا المهتدد هى المنطلق إلى صنع شىء كبير يكتب لنا
الخلاص والعودة والحرية . .

“Sevgili Hamîs...

Seni etkileyip gözyaşlarına boğarak karamsar bir tablo çizen ilk mektubumdan dolayı senden özür diliyorum. İçinde yaşadığımız acı gerçeği görmezden gelemiyoruz. Bu trajediyi bütün duygularımızda, bedenimizin her yerinde yaşıyoruz ve bunu yapmak zorundayız. Bu korkunç felakete dair hislerimiz, ilkelerimiz, kültürümüz ve tehdit altındaki vicdanlarımız, bize kurtuluşu, dönüşü ve özgürlüğü tavsiye eden yüce bir şeyin eylemine doğru hareketin başlangıç noktasıdır.”¹³²

Salih'in ailesine yazdığı mektup:

«أبى . . أمى سلام الله عليكما ورحمته وبركاته . .

أكتب إليكم وطوفان من المشاعر الحلوة الشجية يفرقنى فى بحره . .
إننى أتذكركم دائماً . . وأشعر أنكم إلى جوارى . . دعواتكم الطاهرة
يتردد صداها فى قلبها . . دائماً أنتم فى عقلى وقلبى وأحلامى عندما
تغفرو عينى . . صلتى بكم دائماً، وحنينى إليكم لا ينفد . .

“Baba.. Anne Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun

Beni teslim alan tatlı duygu seli içinde size yazıyorum.. Siz daima aklımdasınız.. Sizi her zaman yanımda hissediyorum.. Saf dualarınız kalpte yankılanıyor...Daima

¹³² el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 109.

aklımda, kalbimde, gözlerim uykuya daldığında rüyalarımıdasınız.. Daima size bağılıyım, size olan hasretim bitmeyecek...”¹³³

4.6.4. Montaj Tekniği

Romancının, genel kültür bağlamında bir değeri olan anonim veya ilahî nitelikli bir söz veya yazıyı, belli bir amaçla eserde ‘kalıp halinde’ kullanması şeklinde tanımlanır. Bu teknik edebiyatımızda köklü bir gelenek olan ‘iktibas’ sanatını akla getirmektedir.¹³⁴

Sözlük anlamı olarak “ateşten köz almak” demek olan iktibas mecâzî anlamda “bilgi elde etmeye çalışmak, birinin ilminden istifade etmek” manasında kullanılır. Anlatıma canlılık kazandırdığı, ifadeyi güzelleştirdiği için Kur’ân veya hadisten alıntılar yapılmıştır. Yapılan iktibaslar edebî bir sanat kabul edilmiştir.¹³⁵

Montaj tekniği kapsam bakımından iktibas sanatına benziyor olsa da uygulama noktasında farklılık göstermektedir. Modern romanda montaj tekniği sadece metni güçlendirmek, güzelleştirmek için değil, genel yapıyı kurmak için de kullanılan bir tekniktir.¹³⁶ Yazar montaj tekniğinden yararlanarak ayet, şiir, hikmetli sözler, deyimler ve atasözlerine eserinde yer vermiştir.

Ayetler

Necib el-Kılânî’nin romanının pek çok yerinde karakterlerin konuşmaları ayetlerle desteklenmiştir. Örneğin Ahmed Bedrân, Yahudilerle verilen mücadele hakkında oğlu Salih ile konuşması esnasında aşığıdaki ayeti örnek verir.¹³⁷

﴿ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلِيلَةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ﴾ [البقرة: ٦١]

“...Zillate, fakru zarûrete mahkûm oldular; Allah’ın gazabına uğradılar....”¹³⁸

¹³³ el-Kılânî, *Ardu’l-enbiyâ*, 177.

¹³⁴ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 254.

¹³⁵ İsmail Durmuş, “İktibas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/52.

¹³⁶ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 255.

¹³⁷ el-Kılânî, *Ardu’l-enbiyâ*, 70.

Başarılı geçen bir operasyon esnasında komutan, Neclâ'ya ayetle cevap verir.¹³⁹

﴿ مَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى ﴾ [الأنفال: ١٧]

“... Attığında da sen atmadın, Allah attı...”¹⁴⁰

Siyonist zulmünden kaçarak çadırlarda sefalet içinde yaşayan evsiz insanlarla Duhâ arasında geçen konuşmalarda, Duhâ zor şartlarda yaşayan insanlara Kur'ân ayetlerinden örnek vererek teselli eder.¹⁴¹

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾
[آل عمران: ٢٠٠]

“Ey iman edenler! Sabredin, kararlılıkta yarışın, düşmana karşı hazırlıklı olun (birbirinize dayanıp bağlanın), Allah'a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilesiniz.”¹⁴²

Duhâ, savaş hakkında Hamîs Şâhîn ile konuşmasında aşağıdaki ayeti örnek verir.¹⁴³

﴿ كَتَبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ... ﴾ [البقرة: ٢١٦].

¹³⁸ *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, çev. Hayreddin Karaman - Mustafa Çağrırcı - İbrahim Kâfi Dönmez - Sadrettin Gümüş (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), el-Bakara 1/61.

¹³⁹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 95.

¹⁴⁰ el-Enfâl 8/17.

¹⁴¹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 141.

¹⁴² Âl-i İmrân 2/200.

¹⁴³ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 152.

“Size zor geldiği halde savaş üzerinize farz kılındı. Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz bilmezsiniz.”¹⁴⁴

Salih’in gönüllü olarak Filistin savaşına katılması hakkında anne ve babası arasında geçen konuşmada babası aşağıdaki ayeti örnek vermiştir.¹⁴⁵

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ [آل عمران: ١٦٩].

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma! Bilâkis onlar diridirler; Allah’ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır.”¹⁴⁶

Ailesinin katledilmesinden dolayı büyük acılar yaşayan Ebû Neclâ’nın Mescidi Aksa vaizinden duyduğu ayetler onun kendine gelmesini sağlamıştır ve kendini sorgulamasına neden olmuştur.¹⁴⁷

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾ [القصص: ٧٧].

“Allah’ın sana verdiğiinden âhîret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma!”¹⁴⁸

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ [البقرة: ٢٨٦]

“Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz”¹⁴⁹

¹⁴⁴ el-Bakara 1/216.

¹⁴⁵ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 171.

¹⁴⁶ Âl-i İmrân 2/169.

¹⁴⁷ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 213.

¹⁴⁸ el-Kasas 28/77.

¹⁴⁹ el-Bakara 1/286.

Neclâ'ya kötülük yapan ve esir düşen Levi'den intikam almak isteyen Salih, kendisine engel olan komutana kısas ile ilgili ayeti örnek vermiştir.¹⁵⁰

﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [البقرة: 179]

“Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız.”¹⁵¹

Şiir

Şeyh İsmail Reyhân'ın şehadetinin anlatıldığı kısımda yazar meşhur Arap şairi Mütenebbî'nin (915-965) şiirinden alıntı yapar.

رمانى الدهر بالأرزاء حتى
فؤادى فى غشاء من نبال
فصرت إذا أصابتنى سهام
تكسرت النصال على النصال

Felek beni felaketlerin içine attı

Bu musibetlerden gönlüm okla kaplı bir kılıfın içinde

Öyle bir hale geldim ki belalar üstüme ok gibi yağdıkça

Uçları buna çarpıp kırılır oldular¹⁵²

¹⁵⁰ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 251.

¹⁵¹ el-Bakara 1/179.

¹⁵² el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 210.

Hikmetli Sözler, Kutsal Metin, Atasözü ve Deyimler

Yazarın hikmetli sözleri, kutsal metinden yaptığı alıntıları, atasözü ve deyimleri metin içinde başarılı bir şekilde yerleştirmiş olduğunu görüyoruz. Duhâ, toprak ağası ile konuşmasında beğendiği büyük bir Rus düşünürün şu sözünü dile getirir.

«تعجبني حكمة رجل روسي عظيم. هذه الحكمة تقول: إن

التعساء لا يتحمل بعضهم بعضاً . . .»

“Değerli Rus bir adamın şu hikmetli sözüne hayranım. Bu hikmetli söz şöyle der: Bahtsız insanlar birbirlerine katlanamaz.”¹⁵³

Başka bir hikmetli söz örneğini Hamîs, Salih’e hatırlatır.

- «لكن ماذا؟ ألم تقرأ الحكمة القائلة: ارحموا عزيز قوم

ذل» . . .

“Kavminin şereflişiyken zelil olana merhamet edin”¹⁵⁴

Köy ağası, yoksul köylü ile tartışmasında köylüyü aşağılayarak ona şu cümleleri kurar. Bu cümlede deyim kullanılmıştır.

«لولا احترامى لمأساتنا جميعاً لكنست بك الأرض . . .»

“Trajedimize saygım olmasaydı, seninle yeri süpürürdüm.”¹⁵⁵

Siyonist çeteleri Stern ve Irgun, korkunç bir yarış içinde Filistinlilerin evlerine baskın yaparlar ve amaçlarına ulaşmak için onları öldürmede bir sakınca görmezler.

¹⁵³ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 204.

¹⁵⁴ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 216.

¹⁵⁵ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 198.

Dillerinde ulusal marş okur gibi “Ey İsrail’in annesi sevinin” sözleri ile Babil sürgününü anlatan Mezmur’dan (137.) bir cümleyi söylerler:

«على أنهار بابل قد جلسنا»

“Babil ırmakları kıyısında oturduk.”¹⁵⁶

4.6.5. Diyalog Tekniği

Diyalog yöntemi, kurmaca niteliğe sahip olan romanın vazgeçilmez unsurlarındandır. Romana güç katarak romanın edebî ve düşünsel yanını zenginleştirir.¹⁵⁷ Diyaloglar romanda akıcılığı sağlayan önemli unsurlardan biridir. Yazar romanda karakterler arasında geçen çatışmaları ve birbirleri hakkındaki fikirlerini diyalog tekniği ile okuyucuya aktarılmasını sağlar.¹⁵⁸

Romanda bir çok yerde kahramanlar arasında geçen diyaloglara yer verilmiştir. Salih Bedrân ailesine yazdığı mektubunda arkadaşlarıyla birlikte çektiği fotoğrafı da göndermiştir. Fotoğraf hakkında annesi ve babası arasında geçen konuşmalar şu şekildedir:

- «انظري . . من يقف إلى جوار «صالح»؟» .

فقالت بعد فترة :

- «ماذا؟» .

- «إنها فتاة . . .» .

- «وتحارب؟» .

- «ولم لا؟» .

- «ماذا جرى في الدنيا؟» .

- «تغيرت يا زوجتي» .

¹⁵⁶ el-Kilânî, *Ardu 'l-enbiyâ*, 18.

¹⁵⁷ Tekin, *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları*, 266.

¹⁵⁸ Rukiye Aydemir, *Abdulmecîd b. Cellûn 'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Vâdi 'dimâ' Adlı Eserinin Tahlili* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 46.

“- Bak!... Salih'in yanında kim duruyor?

Bir müddet sonra şöyle dedi:

- Ne?

- O bir genç kız..

- Ve savaşıyor?

- Neden olmasın?

- Dünya ne hale geldi?

- Değişti karıcığım.”¹⁵⁹

Örnek diyalogda geçen konuşmada Salih'in annesinin ve babasının kadınların savaşta aktif rol alması hakkındaki düşünceleri diyalog tekniği ile okuyucuya aktarılmıştır.

4.6.6. İç Çözümleme Tekniği

İç çözümleme tekniği anlatıcının araya girerek roman kahramanının duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmasıdır. Bu yöntemle anlatıcı, roman kahramanının psikolojisini, zihninden geçenleri dışa aktarmaya çalışır. Bu teknik romanlarda en fazla uygulanan yöntemdir.¹⁶⁰

Nadir'in ihanetinin ortaya çıkmasından sonra hapisanedeki ruh hali iç çözümleme tekniğine örnektir.

لو كان رجلاً حقاً لحاول أن يقتص من نفسه مثلما

يقتصون منه اليوم . . قبل أن تشرق الشمس غداً ، فلسوف يقودونه
إلى الساحة الرهيبة ، ثم يعصبون عينيه ، وفي لحظات يكون كل
شيء قد انتهى . . لكن ، ألا يجوز أن يعفوا عنه؟؟ وقهقهه «نادر»
ساخرًا . . وغمغم : «لم أزل أحلم . . » ، ثم نظر إلى «البرش» الذي
ينام عليه ، وعلى الفور جلس ليصنع منه حبلاً متيناً . . .

¹⁵⁹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 179.

¹⁶⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romani*

“Eğer hakkaniyetli bir adam olsaydı, bugün onların intikamını aldıkları gibi, o da kendi intikamını almaya çalışırdı. Yarın güneş doğmadan önce, onu korkunç meydana götürecekler, sonra gözlerini bağlayacaklar ve bir anda her şey bitecek. Ama onu affedemezler mi? Nadir, alaycı bir şekilde kahkaha attı ve mırıldandı: ‘Hala rüya görüyorum.’ Sonra üzerinde uyuduğu hasıra baktı ve ondan sağlam bir ip yapmak için hemen oturdu...”

- «أنت متهم بالخيانة العظمى . . مذنب أم غير مذنب؟!» .

ودوت هذه الكلمات فى رأسه كالمطارق ، لم يستطع أن يتكلم
فقد خيل إليه أن الرجال والجدران والمنضدة والمقاعد وقطع
السلاح . . الدنيا كلها تردد بصوت كالدوى الهائل : «أنت متهم
بالخيانة العظمى» كثيراً ما قرأ فى الكتب والروايات عبارة كهذه ،

“- Vatana ihanetle suçlanıyorsun.. Suçlu ya da suçsuz!

Bu sözler bir balyoz gibi kafasına indi, konuşamıyordu. Sanki adamlar, duvarlar, masa, sandalyeler ve silah parçaları... Tüm dünya korkunç bir sesle ona ‘vatana ihanetle suçlanıyorsun’ sözlerini tekrarlıyordu. Buna benzer sözleri kitaplarda ve romanlarda sık sık okurdu.”¹⁶¹

Yazar, bu teknikten yararlanarak Nadir’in psikolojisini ve aklından geçenleri dışa aktarmaya gayret etmiş ve Gazze hapishanesinde intihar etmeden önce zihninden geçenleri iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya başarılı bir şekilde aktarmıştır.

4.6.7. İç Monolog Tekniği

¹⁶¹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 162.

İç monolog tekniğinin uygulandığı kısımlarda, dil bilgisi kurallarına uygun kurulmuş cümlelerden ziyade konuşma diline daha yakın ifadeler yer alır. Bu teknikle dikkat çeken özellik, zihnin serbest ve etkin bir şekilde çalışmasıdır. Böylece dil, konuşma diline benzer bir yapıda olur.¹⁶²

Salih, nöbet tutarken düşüncelere dalar. Bu tefekkür esnasında Neclâ'yı sevdiğini kendine itiraf eder. Salih'in tefekkürü sırasında iç monolog tekniği kullanılmıştır.

واستطرد في أفكاره: «أعترف أن بي ميلاً

جارفاً إلى «نجلاء». . . حقيقة أنا . . . أنا أحبها، أنت تعلم يا إلهي أنني أقاوم هذا الحب، وأحاول قدر طاقتي أن أسحق بذرتي، لكنها تنمو وتترعرع على الرغم مني، أنت يا إلهي الذي زرعت البذرة في روحي، وأنت يا ربي تتعهداً بمائك المقدس . كل ما أستطيع أن أفعله هو أن أكتم هذا الحب في قلبي، ولا أصرح به لأحد.

“Düşüncelere daldı: Neclâ'ya karşı şiddetli bir meylim olduğunu itiraf ediyorum.. Gerçekten ben... Onu seviyorum. Bu aşka direndiğimi ve elimden geldiğince onun izlerini silmeye çalıştığımı sen biliyorsun Allahım. Fakat bu aşk bana rağmen içimde büyüyor. Sensin ey Rabbim bu tohumu ruhuma atan ve yine mukaddes suyunla o tohumu büyütecek olan. Yapacağım tek şey bu aşkı kalbime gömmek ve kimseye söylememek!”¹⁶³

Şeyh İsmail Reyhân'ın, Hayfâ işgal edilmeden önceki hayatı ile ilgili zihninden geçirdikleri de iç monolog tekniğine örnektir.

من كان يظن اني ساغير نسق حياتي، القهوة بعد صلاة الفجر
قراءة القرآن . . المرور على البيارة والحقول . .
المرور على بعض الاصدقاء ومناقشة بعض المسائل الفقهية والنحوية
والسياسية . . ثم العودة إلى البيت . . وأفداح الشاي
أما اليوم . . أه ما أشد مناقضته للأمس الدابر .
أتراني كنت سعيداً . . لكنني اليوم سعيد جداً .

¹⁶² Tekin, *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları*, 277.

¹⁶³ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 135.

“Hayat tarzımı değiştireceğimi kim dūřünebilirdi ki! Sabah namazından sonra kahve içmek ve Kur’ân okumak.. Fidanlıkları ve tarlaları dolaşmak... Bazı arkadaşlara uğrayıp fikhî, nahvî ve siyasî bir takım meseleleri tartışmak... Sonrasında eve dönüş ve birkaç bardak çay... Bugün ise... Ah çekip giden düne göre ne kadar da farklı! Mutlu muydum sence? Fakat, bugün gerçekten mutluyum.”¹⁶⁴

İç monolog tekniğiyle şeyh İsmail’in savaştan önceki yaşantısı hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

4.6.8. Bilinç Akımı (şuur Akışı) Tekniği

Bireyin duygu ve dūřüncelerinin, seri ve düzensiz bir şekilde bir iç konuşma halinde verilmesine bilinç akımı tekniği denir. Bu teknik bilinen iç konuşma tekniğinden farklıdır. Bilinç akımı normal konuşmadan farklılık göstererek bilinç altındaki dūřüncenin yazıya aktarılmasıdır.¹⁶⁵ Romandaki karakterin aklından geçirdiği dūřünceleri, planları ve yapmak istedikleri şeyleri bilinç akımı tekniği kullanılarak verilir.¹⁶⁶ Bilinç akımında yazar, araya girmeden okuyucu ile kahramanı karşı karşıya bırakır.¹⁶⁷ Nadir’in Filistin davasına ihanet etmesinden duyduğu pişmanlık bu teknik ile okuyucuya aktarılır.

خان من؟ خان شعبه بأسره وقضية أمته المظلومة، وخان دماء
الشهداء والمناضلين الأحرار، وتنكر لدعوة الله، وداس كل القيم
الفاضلة، ومبادئ الرجولة والشرف، ولماذا خان؟ من أجل أن
يحفظ لأبيه ثروته، ولكي يخلف أباه على هذا الثراء.

¹⁶⁴ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 187-188.

¹⁶⁵ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 281-282.

¹⁶⁶ Kübra Kilci, “Necib el-Kilânî ve “Çakartalı Kız” Adlı Romanı ile İlgili Bir İnceleme”. *Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS)* 3/2 (şubat 2020), 294.

¹⁶⁷ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 284.

“Kime ihanet etti? Bütün halkına ve mazlum milletin davasına ihanet etti. Şehitlerin kanına ve özgür direnişçilere ihanet etti. Allah’ın davetini reddetti. Tüm erdemli değerleri, yiğitlik ve ahlâk ilkelerini çiğnedi. Neden ihanet etti? Babasının servetini korumak ve bu servette babasının yerine geçmek için...”¹⁶⁸

ولم يجد جواباً، خيل إليه أن الموت يدهمه من كل طريق،
ويضيق عليه الخناق كتين هائل، واختلطت في مخه المشوش صور
عديدة، أطنان الفاكهة التي يجمعها أبوه، الآمال الحلوة التي
داعبت شبابه وذكرياته الزاهية في «حيفا» البعيدة ذات العبير،
وليالى النضال الزائف على قمم الجبال، وفي سراديب الكهوف
الرطبة الخافتة الضوء. ووجه «نجلاء» الملائكى الطاهر، ونظرات
الشك فى عينى «صالح بدران» ذلك الفتى الملهم، وخيبة الأمل
الكبرى التى ارتسمت على وجوه الرفاق عندما اكتشفوا خيائته،

“Bir cevap bulamadı. Sanki ölüm her yandan gelip çatmış ve korkunç bir yaratık gibi boğazına çökmüştü. Karışık zihninde bir çok görüntü birbirine girmişti; babasının topladığı tonlarca meyve, çok uzaktaki mis kokulu Hayfa’da yitip giden hatıralarını ve gençliğini okşayan o tatlı umutlar ve dağların tepelerinde ve loş, nemli mağara oyuklarında geçen münakaşa dolu geceler. O meleksi ve saf Neclâ’nın yüzü ile şu ilham dolu genç Sâlih Bedrân’ın gözlerindeki kuşku bakışlar ve ihanetini ortaya çıkardıklarında arkadaşlarının yüzünde beliren o kocaman hayal kırıklığı...”¹⁶⁹

Yukarıda verilen metin bilinç akımı tekniğine örnektir. Nadir, ihanetinin cezasının kurşunlanarak idam edileceğini öğrendiğinde zihninden geçenleri bu teknikle öğreniyoruz.

4.6.9. Geri Dönüş Tekniği

Geriye dönüş tekniği, zamansal ilerleyişin sırası bozularak geçmiş zamanda yaşanan olaylara dönüp onları aktarma yönteminin adıdır. Okuyucuda kişiler ve olayların geçmiş hakkında beliren merak geriye dönüş tekniğiyle giderilmiş olur.¹⁷⁰ Böylece

¹⁶⁸ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 160.

¹⁶⁹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 166.

¹⁷⁰ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 149-150.

karakterlerin geçmişi hakkında bilgi sahibi oluruz. Geriye dönüş tekniği, romanda ana olay örgüsünün eksik kalan yanlarını tamamlama ve okuyucu açısından kapalı kalan kısımları açıklığa kavuşturma noktasında önemlidir.¹⁷¹

Hamîs'in Salih'e Nadir'in geçmiş yaşantısı hakkında verdiği bilgiler ile Nadir'i daha iyi tanımış oluyoruz:

كان «نادر» يعيش في بحبوحة من النعيم . . يمتلك عربية وعدداً
من السيارات الكبيرة، أبوه كان أكبر الموردين للفاكهة إلى القاهرة . .

“Nadir bolluk, refah içinde yaşıyordu... Bir arabası, çok sayıda büyük meyve bahçesi vardı. Babası Kahire'nin en büyük meyve tedarikçisiydi..”¹⁷²

Neclâ'nın esir düştüğü anları hatırlaması geri dönüş tekniğine örnektir:

ودار رأسها بالذكريات المريرة، «حيفا» وبحر الدماء، النذل
الذي صوب بنادق رجاله إلى ظهور أفراد أسرتها، الغدر وعدم
احترام حقوق الإنسان، اليهود . . أنذال، إنهم لا يعرفون شيئاً
اسمه الأسرى، يعرفون الضحايا والذبايح والتسلى بمنظر الدماء،

“Başı acı hatıralarla döndü, Hayfâ ve kan gölü. Adamlarının silahlarının aile fertlerinin sırtına döndüğü o aşağılık. Gaddarlık, insan haklarına saygısızlık ve Yahudiler... O aşağılıklar esirlerden birinin bile adını bilmiyorlardı. Sadece kurban, katliam ve kan akıtmaktan zevk almayı biliyorlardı.”¹⁷³

4.6.10. Özetleme Tekniği

¹⁷¹ Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*, 107.

¹⁷² el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 116.

¹⁷³ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 124.

Özetleme tekniği, verilen bilgi ile yapılan tanıtmanın özet şeklinde aktarılmasıdır.¹⁷⁴ Daha çok eski klasik eserlerde karşılaştığımız bir tekniktir. Varlığını yakinen hissettiğimiz anlatıcının olayları, kişileri ve bilgi vermek istediği bir şeyi özetleyerek anlatmasıdır.¹⁷⁵

وبعد موت الشيخ إسماعيل ريحان بثلاثة أيام وصلت «نجلاء»،
كان الشوق المبرح إلى أحضان أبيها الدافئة يدفعها دفعًا قويًا،

“Şeyh İsmail Reyhân’ın vefatından üç gün sonra Neclâ geldi. Babasının sıcak kucağına duyduğu dayanılmaz özlem onu güçlü bir şekilde itiyordu.”¹⁷⁶

Özetleme tekniği sayesinde belki de sayfalar sürececek anlatımlar birkaç satır veya paragrafla ifade edilmektedir. Örneğin Şeyh İsmail Reyhân’ın şehadetinden sonra geçen süre ile Neclâ’nın babasının yaşadığı şehre gelişinde geçen süre özetleme tekniğinden yararlanılarak okuyucuya aktarılmıştır.

4.7. Zaman

Bir romanda zamana bağlılık zorunludur, aksi taktirde roman yazılması mümkün olmaz.¹⁷⁷ Zaman ögesi romanda önemli bir işleve sahiptir. Çünkü bir eserin kuruluşunda rol oynayan temel unsurlardan biridir.¹⁷⁸ Bir metinde zamanın akışı kronolojik olabilir. Zamanda geriye dönüşler veya ileriye atlayışlar da olabilir.¹⁷⁹ Zamanda geri dönüş şahıslarla ilgili olduğuunda bu bilgileri parantez içi bilgiler olarak düşünmek mümkündür.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 241.

¹⁷⁵ Aydemir, *Abdulmecîd b. Cellûn’un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Vâdi’dimâ’ Adlı Eserinin Tahlili*, 47.

¹⁷⁶ el-Kılânî, *Ardu’l-enbiyâ*, 218.

¹⁷⁷ Ahmet Yıldız, “Murîd el-Bergûsî’nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (Haziran 2021), 26-27.

¹⁷⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 130.

¹⁷⁹ Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekan Kavramları”, *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/7 (Mayıs 2022), 94.

¹⁸⁰ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 133.

Ardu'l-enbiyâ romanında vakalar bölümler halinde, belli bir kronolojiye göre anlatılmıştır. Ancak yer yer şahısların iç dünyalarında geçmişte yaşadıkları vakalara geri dönüşlere de yer verilmiştir. Nadir'in geçmişi hakkında verilen bilgiler buna örnektir. İşgalden önce ki yaşantısı ve ailesinin gelir durumu bizim onu daha iyi tanımamızı sağlar. Nadir'in şımarık tavırlarının nedenini bu şekilde daha iyi anlamış oluruz.

كان «نادر» يعيش فى بحبوحة من النعيم . . يمتلك عربية وعدداً
من البيارات الكبيرة، أبوه كان أكبر الموردين للفاكهة إلى القاهرة . .

“Nadir, bolluk ve refah içinde yaşıyordu... Bir arabası, çok sayıda büyük meyve bahçesi vardı. Babası Kahire'nin en büyük meyve tedarikçisiydi..”¹⁸¹

Akış sırasında karakterler iç monologlarla veya çağrışımlarla zamanın gerisine ya da ilerisine gitmektedir.¹⁸² Şeyh İsmail Reyhân'ın, Hayfâ işgal edilmeden önceki hayatı ile ilgili zihnindeki çağrışımlarla onun geçmiş yaşantısı hakkında bilgi sahibi oluyoruz. İşgalden önce monoton bir hayatı vardır ve mutludur ancak şimdi yorgunluk, endişe ve kanlı manzaralara rağmen bu mücadele içinde kendini daha mutlu hisseder.

من كان يظن انى ساغير نسق حياتى، القهوة بعد صلاة الفجر
قراءة القرآن . . المرور على البيارة والحقول . .
المرور على بعض الاصدقاء ومناقشة بعض المسائل الفقهية والنحوية
والسياسية . . ثم العودة إلى البيت . . وأقداح الشاي
أما اليوم . . آه ما أشد مناقضته للامس الدابر .
أترانى كنت سعيداً . . لكنى اليوم سعيد جداً.

¹⁸¹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 116.

¹⁸² Zeynep Arkan, “Ali Tantâvî'nin “İki Yetim (Yetimân)” Adlı Hikâyesinin Tahlili”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2020), 263.

“Sistemli hayatımı değiştireceğim kimin aklına gelirdi; sabah namazından sonra kahve içmek, Kur’ân okumak, kuru ve tarlalardan geçmek, bazı arkadaşları ziyaret ederek bazı fikhî, nahvî ve siyasî konuları tartışmak... Sonra eve dönüş, bir bardak çay... Ama bugün... Ah geçmişle ne kadar zıt! Acaba mutlu muydum? Ancak şimdi gerçekten mutluyum.”¹⁸³

Ardu’l-enbiyâ romanı İngiltere’nin Filistin’i Yahudilere vermesiyle başlar, Yahudiler ile Arap devletler arasında imzalanan ateşkes ile son bulur. Romandaki olaylar 1948 yılında Siyonistlerin Hayfâ şehrini işgal etmesiyle başlayıp Arap birliklerinin İsrail tarafından teklif edilen ateşkesi kabul etmeleri arasındaki geçen sürede yaşananları anlatır. Bu zaman aralığı Araplarla İsrail arasında 15 Mayıs 1948’den 3 Nisan 1949’a kadar devam eden Filistin Savaşını kapsar.¹⁸⁴

4.8. Mekân

Mekân, romanı meydana getiren önemli unsurlardan biridir. Vaka, ister hayalî ister gerçek olsun mutlaka bir mekâna ihtiyaç duyar.¹⁸⁵ Karakterlerin yaşadığı yerler ve şehirler tarihte gerçekliği olan yerlerdir. Romanın başlangıcındaki olaylar Filistin’in Hayfâ şehrinde geçer. Romanda geçen diğer mekânlar; İsrail zulmünden kaçmak için kadın, yaşlı ve çocukların geçtikleri çöl, göç edilen köy, mülteci kampı, mültecilerin bir süre barındığı cami, yaralıların tedavi edildiği ambulans merkezi, karakol, Nadir’in götürüldüğü Gazze hapishanesi, çatışmaların yaşandığı mekânlar, Hayfâ, Kudüs, Tulkerem, el-Halîl, Beytülahm, Tel Aviv, Sur Bahir ve Batir şehri.¹⁸⁶

Ardu’l-enbiyâ romanında kapalı ve açık mekânlara yer verilmiştir. Evler, hastane ve çadır kapalı mekânlara örnektir. Açık mekânlara ise çatışmaların yaşandığı alanlar ve göç güzergahı olan çöl örnek verilebilir. Romanda verilen mekânlar tasvir edilerek gerçeğimsi yansıtma esasına göre okuyucuya sunulmuştur.

¹⁸³ el-Kılânî, *Ardu’l-enbiyâ*, 187-188.

¹⁸⁴ Mustafa L. Bilge, “Abdullah b. Hüseyin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/108.

¹⁸⁵ Tekin, *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları*, 137.

¹⁸⁶ el-Kılânî, *Ardu’l-enbiyâ*, 9, 47, 161, 168, 197, 217, 221, 240, 257.

Bazı mekânların sembolik karşılığı vardır. Örneğin mültecilerin sığındığı köyde cami onlara ikinci bir yuva olur. Bütün ailesini kaybeden Ebû Neclâ'nın şoktan çıkması ezan sesini duyması, abdest alarak saf tutmasıyla olur. Tüm insanlarla iletişimini kesen Ebû Neclâ'nın tek sığınağı ve huzur bulduğu yer Kudüs'teki mescitlerdir.¹⁸⁷

4.9. Tematik Açıdan Değerlendirilmesi

Her sanat eserinin anlattığı bir fikir vardır. Flaubert (1821-1880), sanatın bir düşüncenin ifadesi, olduğunu belirtir. Büyük romancıların eserlerinde insana ve topluma dair bir taraf bulunur. Bu özellik, romanın kendi yapısından kaynaklanmaktadır. Roman, bireyi ve toplumu yansıtmada diğer türlere oranla daha yetenekli bir daldır.¹⁸⁸ *Ardu'l-enbiyâ* romanının ana konusu, Filistin işgaline karşı verilen mücadele ve cihattır. Bunun yanı sıra romanda feodalizm, göç ve kadının toplumdaki rolü gibi toplumsal konulara da yer verilmiştir.

4.9.1. Cihat

Romanın pek çok yerinde hem sivil direnişin hem Arap ülkelerindeki siyasî ve askerî güçlerin Filistin direnişinde yer almalarının önemine vurgu yapılmıştır. Daha ilk sayfalarda evlerini terk etmek zorunda kalan insanların amacı, Siyonistler ile savaşabilecek gerekli şartları sağlayarak mücadeleye Hayfâ dışında başlamaktır. Mültecilerin yerleştiği köy Filistinli kahraman mücahit Abdulkâdir el-Huseynî'nin adamlarının yaşadığı köydür. Abdulkâdir el-Huseynî, Filistin direnişinin sembol isimlerinden biridir. Birleşmiş Milletler'in Filistin'i taksim kararından itibaren topraklarını savunma amacıyla Hagana ve Irgun gibi Siyonist çetelere çeşitli operasyonlar düzenlemiştir ve başarılı olmuştur. Kastel'i savunabilmek için Arap birliğine yaptığı silah yardımı çağrısı sonuçsuz kalmış ve Kudüs'e giden yolda stratejik öneme sahip olan Kastel Tepesi savunmasında şehit düşmüştür.¹⁸⁹

¹⁸⁷ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 212.

¹⁸⁸ Tekin, *Roman Sanatı I: Romanın Unsurları*, 185.

¹⁸⁹ Mecra, "Filistin'in Şehidi", (Erişim 3 Şubat 2023).

Ezherli müfettiş Ahmed Bedrân, Filistin konusunu yakından takip eden biridir. Felsefe bölümünde öğrenci olan oğlu Salih Bedrân, babasına Filistin mücadelesine katılma isteğini bildirir. Ahmed Bedrân, başta bu durumu onaylamasa da Salih'in kararlı duruşu karşısında ikna olur. İki arasında geçen konuşma cihatla ilgilidir. Cihatın ne demek olduğunu babasından öğrendiğini dile getirir.¹⁹⁰

4.9.2. Yöneticiler ve Tarihi Karakterler

Romanda Filistin meselesiyle ilgili olarak Arap devlet başkanlarının koltuk sevdası yüzünden davaya ihanetleri, Müslümanları tehdit eden dış sorunları önemsemeyip, çıkarlarını korumak için uyguladıkları politikalar eleştirilmiştir. Müslüman idarecilerin batılı idareciler ile anlaşmaları Müslümanlara büyük zararlar vermiştir ve savaşı kaybetmelerine neden olmuştur. Filistin mücadelesinin sekteye uğramasında parmağı olan Ürdün ordu komutanı İngiliz General Glubb Paşa'ya da romanda yer verilmiştir. Ürdün Hâşimî Kralı Abdullah'tan da bahsedilir. Kral Abdullah, İsrail ile ateşkes imzalayarak Filistin mücadelesinin sekteye uğramasına neden olur.¹⁹¹

Romanda, Kudüs tarihinde önemli olan Hittîn ve Ayn Câlût gibi savaşlar ile İslâm tarihinde iz bırakmış, önemli devlet başkanlarından ve komutanlarından söz edilmiştir. Selâhaddîn Eyyûbî, Necmeddin Eyyûb Eyyûb (d.?-1173) ve Baybars (1223-1277) gibi önemli kahramanlar romanda zikredilerek geçmişin şanlı tarihi hatırlatılmıştır. Romanda yakın tarihte Filistin direnişinin önemli sembollerinden biri olan Abdulkâdir el-Huseynî zikredilmiştir. İslâm tarihinde Kudüs'ün fethi, Hz. Ömer (r.a.) döneminde gerçekleştirilmiştir. Romandaki tugayın adı Ömer b. Hattâb olarak verilmiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) adının verilmesi semboliktir.¹⁹²

Necîb el-Kîlânî, tarihte geçen Necmeddin Eyyûb, Selâhaddîn Eyyûbî ve Baybars gibi önemli şahsiyetlere eserlerinde yer vererek romanları aracılığıyla Müslümanlara bilinç kazandırmayı hedeflemiştir. Bazı siyasî ve askerî yöneticilerin

¹⁹⁰ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 68.

¹⁹¹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 258-259.

¹⁹² el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 233.

çıkarları doğrultusunda kararlar alarak Müslümanlara nasıl zarar verdikleri romanda anlatılarak okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

4.9.3. Mısır'ın İslâm Ülkelerine Önder Olarak Öne Çıkarılması

Necîb el-Kılânî, Mısır'ı İslâm âlemi için lider bir ülke olarak görmektedir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında Filistin mücadelesinde başarıya ulaşmanın ve Müslümanların akıbetinin Mısır'a bağlı olduğunu vurgular. Mısır'ı İslâm'ın sancaktarlığını yapma gücüne sahip olarak görür.

Romanda ismi zikredilmeyen, Siyonistler ile mücadele eden, Filistin için önemli başarılar elde eden ve savaşta kritik bir noktada bulunan komutan Mısırlıdır. Kültürlü ve eğitilmiş bir genç olan Mısırlı Salih, okulunu yarıda bırakarak Filistin davası için Kahire'den Filistin'e gelir.¹⁹³

Yazarın romanın ana karakterlerinden olan bu iki kişiyi Mısırlı olarak seçmesi hem askerî hem kültürel alanda Mısır'ın Arap ülkeleri içinde kritik rol oynadığına işaret eder.

4.9.4. Vatan Aşkı ve Dünyevî Aşk

Bir direniş romanında uzun uzadıya aşka yer yoktur. Roman kahramanı evvela vatanına aşıktır. Memleketindeki evinde huzur içinde yaşayacağı günlerin özlemiyle yanıp tutuşur.¹⁹⁴ Roman kahramanları bir taraftan zorlu mücadeleler verirken, diğer taraftan hafızalarında eski güzel günlerin özlemini yaşatırlar.

¹⁹³ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 71.

¹⁹⁴ Uçar, *İbrahim Nasrallah'ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi*, 10.

Roman boyunca vatan aşkı, kahramanların diğer duygularına kıyasla ön planda tutulmuştur. Roman kahramanları vatanları için her türlü fedakarlığa katlanmıştır. Bu fedakarlığı Salih'in Neclâ'ya, Hamîs'in Duhâ'ya duyduğu aşkta görebiliyoruz. İkisi de vatan aşkını bireysel aşklarının üstünde tutmuştur. Yine vatan aşkı; evlat, baba ve aile sevgisinin önünde tutulmuştur. Örneğin Siyonist askerler tarafından esir alınan Neclâ, esir kampında hem ailesi hem de vatani için gözyaşı döker. Babasının yaşadığını öğrendikten sonra da yaşlı ve kimsesiz babasının yanında kalmak yerine çatışmaların içinde olmayı arzulamıştır. Şeyh İsmail Reyhân eşini, yaşlı annesini, küçük oğlu Velîd'i bırakarak ilerlemiş yaşına rağmen savaşta aktif rol alarak şehit olmuştur.¹⁹⁵

Romandaki karakterlerin yaşamlarındaki bu örneklerden de anlaşılacağı üzere önceliklerinin vatanları olduğunu anlıyoruz. Roman karakterlerinin vatan sevgisini evlat, anne-baba ve eş sevgisinin önünde tuttuklarını görmekteyiz.

4.9.5. Feodalizm

İslâmî hassasiyete sahip olan Necîb el-Kîlânî, romanın bir yerinde toprak ağası ile köylü arasında yaşanan bir tartışmaya yer verir. İkisi de muhacir konumundadır ve eşit şartlarda olmasına rağmen toprak ağası köylüyü aşağılar vaziyette konuşur. Köylü olan şahıs, efendilik ve kölelik ayrımının olmadığını savunurken şık giyimli toprak ağası ise mülteci durumuna düşmesinden muzdariptir. Toplumun dengelerinin değiştiğini ancak bu durumun uzun sürmeyeceğini, beylerin yeniden efendi, dilencilerin de muhtaç olarak kalacağını söyler. Karşısındaki çiftçi ile üst perdeden konuşarak onu hor görür. Çıkacak kavgaya insanlar araya girerek engel olurlar.¹⁹⁶

Artık dünün efendisi ile uşağı arasında hiçbir fark yoktur. Yükünü artık kendisi taşımak zorundadır. Zenginlikten sonra yoksulluk onları isyana ve memnuniyetsizliğe sevk eder. Yahudilerin, mallarına el koymaları ve paralarını gasp etmeleri adaletle olan güvenlerini kaybetmelerine neden olur. Necîb el-Kîlânî, insan doğasının özellikle ayrıcalıklı sınıf ve statü sahibi olanların büyük dönüşümleri kolayca kabul etmediğini

¹⁹⁵ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 196.

¹⁹⁶ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 197-199.

belirtir. Yaşanan bu olayda, toplumun varlıklı ve zenginlerinden biri olan Hâzım Bey'in direnişte rol almadığı gibi eski güçlü zamanlarındaki statüsünü devam ettirmek ister. Necîb el-Kîlânî, bu tavrı ve düşünceyi yozlaşmış ve çürümüş olarak değerlendirir.¹⁹⁷

4.9.6. Kadın

Romanda kadınlara çeşitli roller verilmiştir. Kadını, savaş alanında mücadele eden direnişçi ve yaralıları tedavi eden hemşire olarak hayat mücadelesinin içinde aktif bir şekilde görmekteyiz. Romanda baş karakterlerden biri olan Neclâ, ailesinin Siyonistler tarafından katledilmesinin ardından yaşadığı zorlukların üstesinden savaşarak gelir. Duhâ ise işgalden önce çekingen, vaktinin çoğunu evinde geçiren bir tiplere iken işgalden sonra ambulans merkezinde yaralı mücahitlerin yaralarını sarmakta ve aktif bir şekilde çalışmaktadır. Romanda isimleri zikredilmeyen ancak arka planda olan kadınlar da vardır. Salih'in annesi oğlundan ayrı kalmanın acısını derinden hisseder. Oğlu cihat meydanında savaşırken boğazından lokma geçmez. Şeyh İsmail'in eşi ise kocasının şehit olmasını metanetle karşılar ve bu durum karşısında sessizliğini korur.¹⁹⁸

Yazar, romanda kadının toplumda aktif bir şekilde var olduğunu okuyucuya hissettirir. Romanda kadın, savaş meydanında mücahide, hastanede hemşire, evde savaşa giden oğlunu bekleyen anne ve savaşta kocasını kaybetmiş sabırlı eş olarak karşımıza çıkar.

4.9.7. Göç ve Hicret

Siyonist çetelerin saldırılarından korunmak için kadın, çocuk ve yaşlı pek çok insan yollara düşer. Şuayb Bey'in tarlasından geçerek patika yolları kullanırlar. Sığınabilecekleri güvenli bir Arap köyüne ulaşabilmek, saldırılara uğramamak için çetin yollardan gitmek zorundadırlar. Güneş tam tepelerinde, dikenli yollarda perişan bir halde

¹⁹⁷ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 199-204.

¹⁹⁸ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 172, 209.

ilerlerler. Yola çıktıktan bir müddet sonra kabile homurdanmaya başlar. Şeyh İsmail Reyhân'ın beş yaşındaki oğlu Velîd, yorulduğu için artık yürümek istemez ve evine geri dönmek ister. Kafiledaki insanların durumu Velîd'den farklı değildir. Nereye gittiklerini bilmeden zorluklar içinde yürümektedirler. Tüm bakışlar Şeyh İsmail'in üzerindedir ve bir cevap beklerler. Şeyh İsmail, kabileye hicreti hatırlatarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye neden hicret ettiğini sorar ve etkili bir konuşma yapar. Hz. Peygamber, Allah'ın nurunu yaymak, Mekke'yi şirk ve zorbalıktan temizlemek, yeni davanın tohumlarını temiz topraklara ekmek, köleleri özgürlüğüne kavuşturmak için hicret etmiştir. Kafilenin Hayfâ'yı ve Filistin'i gerçek sahiplerine verebilmek, adaleti tesis etmek, mazlumlara ve mağdurlara yardım etmek, Siyonist fanatizme son vermek, Siyonistler ile mücadele eden ordulara katılmak için güneye doğru gitmeleri gerekir. Şeyh İsmail'in konuşması kabileyi etkiler ve yola devam ederler. İki gün boyunca yol gittikten sonra güvenli bir köye ulaşırlar.¹⁹⁹

Ardu'l-enbiyâ romanında evlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin durumu, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlere benzetilmiştir. İslâm tarihinde muhacir ve ensâr dayanışmasının benzer örneğini romanda göç etmek zorunda kalan Hayfâlular ile onlara kucak açan Müslümanlarda görmekteyiz.

¹⁹⁹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 47-51.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Müslüman toplumların yaşadığı zorlukları ve maruz kaldıkları haksızlıkları eserlerinde işleyen Necîb el-Kîlânî, Filistin halkının yaşadığı acıları ve Filistin işgalini *Ardu'l-enbiyâ* adlı romanıyla okuyucuya anlatmaktadır. Filistin halkının yaşadığı adaletsizliği ve mücadeleleri bu romanında edebî bir üslûpla sunmaktadır. Yazar, okuyucuları merakla okumaya sürükleyecek bir üslûpla sade ve yalın bir dil kullanmayı tercih etmiştir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında tasvirlerle yer vererek okuyucunun yaşadığı durum ya da mekânı hayal etmesini sağlar. İslâmî Edebiyat akımının temsilcisi olan yazar Kur'ân ayetlerinden bolca alıntı yapmasının yanı sıra ayetlerin yanı sıra şiirlere, hikmetli sözlere, atasözü ve deyimlere de romanda yer vermiştir.

Necîb el-Kîlânî, romanda İslâmî sembollere yer vermiştir. Romanda, Siyonistler ile mücadele eden tugayın adı Ömer b. Hattâb olarak verilmiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) adının verilmesi semboliktir. İslâm tarihinde Kudüs'ün fethi, Hz. Ömer (r.a.) döneminde gerçekleşmiştir. Yine *Ardu'l-enbiyâ* romanında evlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin durumu Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlere benzetilmiştir. Cami, evlerini terk eden insanların sığınağı olmuştur. Tüm ailesini kaybeden ve şok içerisinde olan insanların yeniden hayata dönüşleri ezan sesinin, abdestin ve namazın bıraktığı etki ile olur.

Necîb el-Kîlânî, romanlarını gerçek hayattan ve tarihi olaylardan esinlenerek kaleme almıştır. Tarihte geçen önemli şahsiyetlere eserlerinde yer vererek romanları aracılığıyla Müslüman dünyasına bilinç kazandırmayı hedeflemiştir. el-Kîlânî, romanlarının konusunu sadece yaşadığı coğrafya ile sınırlı tutmamış, farklı coğrafyalarda yaşayan Müslümanların sıkıntılarını eserlerinde işlemiştir. Bu nedenle el-Kîlânî, İslâmî edebiyatın öncü isimlerinden sayılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Hebah. *Filistin Sorununun Tarihi Gelişimi ve Ürdün'deki Filistinli Mülteciler*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçay Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Arkan, Zeynep. “Ali Tantâvî'nin “İki Yetim (Yetîmân)” Adlı Hikâyesinin Tahlili”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2020), 255-285. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1162822>
- Armaoğlu, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*. İstanbul: Kronik Kitap, 4. Basım, 2017.
- Aydemir, Rukiye. *Abdulmecîd b. Cellûn'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve 'Vâdi'd-Dimâ' Adlı Eserinin Tahlili*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- BBC News Türkçe. “1799'dan Günümüze Filistin Tarihi ve Orta Doğu Sorunu”. Erişim 20 Aralık 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44128837>
- Beyca, Fatma Betül. *Necîb el-Kîlânî Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

- Bilge, Mustafa L. “Abdullah b. Hüseyin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/108. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Can, Felek. *Gassan Kenefân (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Ricâlun fi'ş-Şems Adlı Romanının İncelenmesi)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Ceylan, Zafer. “Modern Arap Edebiyatında İlk ‘Serbest Şiir’ Deneyimleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 1/55 (2015), 185-206.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2159714>
- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap, 11. Basım, 2012.
- Dağ, Sümeyye. *Modern Fas Romancısı ‘Abdülkerim Ghallab ve Romanlarında Sömürge Eleştirisi Direniş Romanları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Demir, Ethem. *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Demir, Ulfet. *Necîb el-Kîlânî'nin “er-Racülü'l-Lezî Âmen” Adlı Romanının Tahlili*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Durmuş, İsmail. “İktibas”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/52. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Durmuş, İsmail. “Kîlânî, Necîb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2./65-67. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Er, Rahmi. “Arap Edebiyatı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/164-166. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Er, Rahmi. *Taha Hüseyin ve Üç Romanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988.
- Ghannam, Ahmad Fayad. *Filistin Sorunu ve Hacı Emin el-Hüseyinî*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

- Gülgen, Jale. *Reşat Ekrem Koçu'nun Tarihi Romanları*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Hayırlıoğlu, Ayşegül. *Necîb el-Kîlânî ve Hâratü'l-Yehûd Adlı Eseri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Hemek, Zafer. *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, 12.
- Karaman, M. Lutfullah. "Filistin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/89-103. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Kazan, Ramazan – Daban, Pakize. "Göçlerin Son Dönem Arap Edebiyatına ve Görsel Sanatlara Yansımaları". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/3 (Aralık 2018), 29-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/606721>
- el-Kîlânî, Necîb. *Ardu'l-enbiyâ*, Kâhire: es-Sahve, 1. Basım, 2015.
- el-Kîlânî, Necîb. *Müzekkirâtü'd-Duktûr Necîb el-Kîlânî*. yy.: Kitâbu'l-Muhtâr, I, ty..
- Kilci, Kübra. "Necîb el-Kîlânî ve "Cakartalı Kız" Adlı Romanı ile İlgili Bir İnceleme". *Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS)* 3/2 (Şubat 2020), 279-296. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1392870>
- Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. çev. Hayreddin Karaman - Mustafa Çağrırcı - İbrahim Kâfi Dönmez -Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Lobad, Hıba. *Filistin Romanında Direniş*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Mecra. "Filistin'in Şehidi". Erişim 3 Şubat 2023. <https://www.gzt.com/mecra/filistin-in-sehidi-3532556>
- Narlı, Mehmet. "Romanda Zaman ve Mekan Kavramları". *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/7 (Mayıs 2022), 91-106. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/864480>
- Özdemir, Ahmet. *Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

- Özel, Sümeyye. ““Uzun Yol” Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış”. *Modern Arap Romanına Sosyolojik Bir Bakış Denemeleri*. haz. Abdussamed Yeşildağ. 43-54. Ankara: İksad Yayınları, 2020.
- Öztürk, Halenur. *Necib el-Kilânî'nin Edebü'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmi Çocuk Edebiyatına Bakışı*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Şahan, Zehra Gülay. *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şanverdi, Halil İbrahim. “Necib el-Kılânî'nin “Kâtîlü Hamza” Adlı Romanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi”. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/3, (Ağustos 2016), 43-55. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/253520>
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 18. Basım, 2020.
- Uçar, Şahiste. *İbrahim Nasrallah'ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ürün, Ahmet Kâzım. *Çağdaş Mısır Romanında Necib Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanlar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.
- Ürün, Ahmet Kâzım. “Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2016), 131-144. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227763>
- Yıldız, Ahmet. “Murîd el-Bergûsî'nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (Haziran 2021), 23-47. <http://cuid.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/62777/851785>
- 40 İkinci. “Modern Arap Romanı: Kökleri-Gelişmesi-Eğilimleri - 3: Modern Arap Hikayeciliğinin Oluşum Dönemi”. Erişim 15 Aralık 2022. <https://www.40ikindi.com/yazarlar/oku.php?id=2728&kategori=45>